

INDEX 339202

NOTATKI

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

PŁOCKIE

Płock

4/241

2014

ISSN 0029-389X

INFORMACJA DLA AUTORÓW

Materiały do „Notatek Płockich” prosimy przysyłać w 1 egzemplarzu (wydruk komputerowy wraz z płytą CD), napisanym zgodnie z normą (tj. 30 wierszy na stronie, 65 znaków w wierszu, bez poprawek), maksymalna objętość 15 stron wraz z przypisami.

Prosimy również o krótką informację Autora o sobie: wykształcenie, tytuł lub stopień naukowy, miejsce zatrudnienia, telefon i adres e-mail do wiadomości redakcji.

Artykuły prosimy zaopatrzyć w abstrakt w języku polskim o objętości do 250 znaków oraz zestawienie słów kluczowych (nie więcej niż 5).

Prosimy o dołączenie, po przypisach, tytułu artykułu i „Summary” w języku angielskim o objętości do 300 znaków.

Informujemy, że wydrukowanie artykułu uwarunkowane jest uzyskaniem pozytywnej recenzji wydawniczej.

Redakcja „Notatek Płockich”

Na okładce: Zamek Książąt Mazowieckich w Płocku
Rys. Paweł Tencer

Skład i druk:
Wydawnictwo i Poligrafia „IWANOWSKI”
09-407 Płock, ul. Dziewiarska 7
Tel. (0-24) 26-36-593
e-mail: wydawnictwo@iwanowski.com.pl

PŁOCK NOTICES

SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

4/241
OCTOBER – DECEMBER
2014

EDITORIAL BOARD

WIESŁAW KOŃSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI
RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(ukazuje się od lipca 1956 r.)

4/241
PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ
2014

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MAŁGORZATA DUCH
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI
ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI
RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)
PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)
DR MARIAN CHUDZYŃSKI
KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI
PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI
PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

BARBARA KONARSKA-PABINIAK RYSTOFF FAMILY FROM GOSTYNIN	3
PAWEŁ PIOTROWSKI MUNICIPAL PHYSICAL EDUCATION AND MILITARY TRAINING COMMITTEE IN PŁOCK	12
ELIZA LENARD THE POLITICAL ELITES IN THE LOCAL SOCIAL SYSTEM, AS EXEMPLIFIED BY CITIES AND TOWNS WITH MUNICIPAL DISTRICT RIGHTS OF THE MAZOWSZE PROVINCE OR VOIVODESHIP	21
KONRAD PODAWCA PŁOCK – CLEAN OR CONTAMINATED. AIR QUALITY ASSESSMENT IN 2004-2013	31
IRENA BIELECKA INNOVATIVENESS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN THE PŁOCK SUBREGION	38
OUR AUTHORS	45
JERZY DAMROSZ A UNIVERSITY IN PŁOCK? NOT A UTOPIA... ..	46
REVIEW AGNIESZKA WOJCIECHOWSKA, MAREK WOJCIECHOWSKI, <i>PROFILES OF PŁOCK NOTARIES (1917-1939)</i> (Rev. Grzegorz Gołębiowski)	50
CHRONICAL ORGANISATIONAL CHANGE MANAGEMENT AT TNP Maciej Wróbel	53
FROM THE MOURNING CARD IN MEMORY OF PROFESSOR FR. TADEUSZ ŻEBROWSKI Marian Chudzyński	55
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 X – 31 XII 2013	57

SPIS TREŚCI

BARBARA KONARSKA-PABINIAK SAGA RODZINY RYSTOFFÓW Z GOSTYNINA	3
PAWEŁ PIOTROWSKI MIEJSKI KOMITET WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I PRZYSPOSOBIENIA WOJSKOWEGO W PŁOCKU W DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ	12
ELIZA LENARD ELITY POLITYCZNE W LOKALNYM SYSTEMIE SPOŁECZNYM NA PRZYKŁADZIE MIAST NA PRAWACH POWIATU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO	21
KONRAD PODAWCA PŁOCK – MIASTO CZYSTE CZY ZANIECZYSZCZONE. OCENA JAKOŚCI POWIETRZA W LATACH 2004-2013	31
IRENA BIELECKA INNOWACYJNOŚĆ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W SUBREGIONIE PŁOCKIM	38
NASI AUTORZY	45
JERZY DAMROSZ UNIwersytet w PŁOCKU? TO NIE UTOPIA... ..	46
RECENZJA AGNIESZKA WOJCIECHOWSKA, MAREK WOJCIECHOWSKI, <i>SYLWETKI NOTARIUSZY PŁOCKICH (1917-1939)</i> (Rec. Grzegorz Gołębiowski)	50
KRONIKA ZMIANY ORGANIZACYJNE W TNP Maciej Wróbel	53
Z ŻAŁOBNEJ KARTY PAMIĘCI KS. PROFESORA TADEUSZA ŻEBROWSKIEGO Marian Chudzyński	55
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 XII 2013 R.	57

SAGA RODZINY RYSTOFFÓW Z GOSTYNINA

Abstrakt

Na przestrzeni stu lat od 1830 do 1930 r. w Gostyninie żyło i działało kolejno trzech Rystoffów wywodzących się z osadnictwa niemieckiego rozpoczętego w Gostyninie w 1823 r. Jako jeden z pierwszych przybył do miasta Jan Rystoff, prawdopodobnie z Wińczemina. W Gostyninie założył zakład kotlarski, podejmował się wykonania zleczonych mu inwestycji miejskich. W późniejszym czasie działał już na dużą skalę jego brat Paweł Rystoff, który prowadził Fabrykę Wyrobów Metalowych, budował kotły dla cukrowni i gorzelni, zgromadził duży majątek, działał też na niwie społecznej. Ostatnim był jego syn Adolf Rystoff, zasłużony m.in. dla Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie, zmarły w 1930 r.

Słowa kluczowe: rodzina Rystoffów, osadnictwo niemieckie, kotlarstwo, metalurgia, smolarnie, zajazd, straż ogniowa

Pierwsi osadnicy niemieccy pojawili się w Gostyninie już w końcu XVIII w. w czasach zaboru pruskiego. Następną falą osadników przypada na pierwszą połowę XIX w. Osadnictwo niemieckie przyczyniło się do rozwoju przedsiębiorczości w Gostyninie, głównie w dziedzinie sukiennictwa¹. Jednym z pierwszych znanych osadników w Gostyninie był Jan Rystoff, syn Jana i Krystyny z Fitzów², farbiarz sukna, urodzony ok. 1797 r. w Głogowicach (Głogowicach?). Szybko związał się z nowym miastem i zyskał uznanie. Wiadomo, że opowiedział się po stronie władz powstańczych w 1830 r. Po powstaniu nadal pozostał w Gostyninie, w 1833 r. zawarł związek małżeński z Justyną z Eschnerów (?) i prowadził zakład garbarski. Zajmował się też wykonywaniem niektórych drobniejszych inwestycji w mieście. Otrzymał 600 zł pożyczki na swoje przedsiębiorstwo z „Żelaznego Funduszu”, który składał się z wpływów z rzemiosła i przemysłu. Kupił też ogród wraz z łąką rozciągające się od młyna na Bierzewicach do rzeki Skrwy.

W październiku 1828 r. ogłoszono przetarg na wykonanie jatek rzeźniczych i piekarskich, według projektu Hilarego Szpilowskiego, który w latach 1821-1924 projektował i nadzorował budowę ratusza w Gostyninie³. Antrepreneur, czyli wykonawcą jatek, został właśnie Jan Rystoff. Podjął się tej pracy za sumę 8480 zł, mniejszą o 1822 zł 11gr od przewidzianej w kosztorysie. Oferta Rystoffa okazała się korzystną i została zatwierdzona w lipcu 1829 r. Jak ustalił badacz dziejów Gostynina dr Tadeusz Trojanowski w swej pracy doktorskiej,

„budowę jatek ukończono stosunkowo w krótkim czasie, w czym duża zasługa wykonawcy J. Rystoffa. Ponieważ nie miał on odpowiedniej sumy na przygotowanie niezbędnych materiałów i opłacenie murarzy, za zgodą komisarza obwodu wydano mu z kasy miejskiej /forsusowano/ jeszcze przed ukończeniem prac 3900 zł, aby nie opóźnić robót. Był to przykład zainteresowania władz w terminowym wykonaniu ważnych w życiu miasta budowli oraz świadczył o tym, że nazwisko J. Rystoffa oznaczało pewność wywiązania się z przyjętych zobowiązań oraz pożyczek. Podjęcie się przez Rystoffa wykonania prac za znacznie niższą cenę niż przewidywał kosztorys musiało zostać poprzedzone zapewnieniem władz, że miał pierwszeństwo w nabywaniu cegły po niższej cenie z miejskiej cegielni oraz otrzymanie drzewa z lasów miejskich. Ponadto rezygnacja z 1822 zł w stosunku do sumy kosztorysowej mogła nastąpić ze względu na większość konkurentów, którym budowa wydała się korzystna”⁴.

Ukończenie budowy jatek nastąpiło prawdopodobnie w połowie 1830 r. Usytuowane były między obecnymi ulicami: 3 Maja i R. Dmowskiego, i dochodziły do T. Kościuszki. Zajmowały północną część terenu dziś należącego do Liceum Ogólnokształcącego. Miały ok. 32 m długości, 8,6 m szerokości i 3,7 m wysokości. Jak pisze Trojanowski: „Od frontu znajdowały się arkadowe podcienia podtrzymywane przez 12 drewnianych kolumn w stylu doryckim, nad którymi znajdował się architrav z fryzem i gzymsem. Belki wystające poza płaszczyznę muru

zakończono kroksztynami. Dach przystaniąta atyka. Od strony frontowej za filarami znajdowało się 10 jatek piekarskich, w głębi również tyle rzeźniczych. Od deszczu chronił je wystający okap wsparty na wspomnianych 12 kolumnach. Budynek otoczony był parkanem, pośrodku którego stała brama wsparta na dwóch filarach ozdobionych z góry gzymsem. Filary wykonano w stylu jońskim, zakończone kroksztynami, modelowane o dwóch akroteriach. Nad bramą umieszczony został łeb wołu z drewna. Pomędzy filarami położono posadzki z cegły w 10 miejscach od strony frontowej. Poszczególne drewniane części jatek wraz z bramą i kłapami służącymi do zamykania pomieszczeń na mięso oraz pieczywo były kolorowo pomalowane⁵.

Jatki stały się poważnym centrum handlowym, do którego przybywali kupcy i nabywcy. Stały się też ważnym źródłem dochodów kasy miejskiej. Dzierżawcy za miejsce sprzedaży opłacali ustalone kontraktem sumy. Oprócz funkcji usługowej spełniały „pewien element architektoniczny, ustępowały ratuszowi, ale ich obecność w tej części miasta stanowiła jaśniejszy punkt na tle mało zróżnicowanej zabudowy”⁶. Rozebrane zostały w latach 1920-1927.

Wiadomo o jeszcze jednym zamówieniu jakie otrzymał Jan Rystoff. Władze Królestwa Polskiego zaczęły nakładać na miasta obowiązek budowy publicznych studzien. W Gostyninie pierwsze pompy wybudowane zostały w 1824 r. Dwadzieścia lat później wystąpiła konieczność wybudowania nowych pomp. W sierpniu 1841 r. w Kutnie opracowane zostało Obwieszczenie Komisarza Obwodu Gostynińskiego, podające warunki przystąpienia do licytacji na budowę trzech pomp miejskich na obu rynkach: nowym i starym. Do licytacji przystąpił Jan Rystoff. W Urzędzie Burmistrza Miasta Gostynina dnia 22 listopada 1841 r. podpisany został z nim kontrakt potwierdzony przez Rząd Gubernialny Mazowiecki 26 marca 1842 r. Czytamy w nim m.in.:

„Entrepreneur JS. Jan Rystoff obowiązany będzie trzy pompy publiczne w dobroci najlepszej uskutecznić, mianowicie roboty pompiarską, cieśliorską, kowalską, stolarską, blacharską, tokarską, ślusarską, brukarską itp., a jeżeli w jakim szczególnie bądź z przyczyny użycia niedobrych materiałów i niezdatnych majstrów albo pominięcia ich kosztorysem okaże się niedokładną robotą, a tego zaraz nie poprawi natenczas na koszt i ryzyko Entrepreneurera w części lub całkiem takową uskutecznioną zostanie”⁷.

Do kontraktu dołączone było drugie zlecenie na reparację barier i schodów przed odwahem

przy ratuszu. Realizację tej inwestycji przerwała śmierć Jana Rystoffa 21 sierpnia 1843 r. w Gostyninie⁸. W grudniu 1843 r. do burmistrza miasta Gostynina wpłynęła prośba Justyny Rystoff, wdowy po Janie, o odstąpienie od kontraktu. W uzasadnieniu napisała m.in.: „nie jestem w stanie zobowiązań męża mego w żaden sposób uczynić, gdyż obarczona kilkoma małoletnimi dziećmi – pozostawiona bez funduszków – o utrzymaniu dzieci myśleć muszę a nie o Enterpryzach, o których nawet wyobrażenia nie mam i z tak głównej przyczyny kiedy nadspodziewanie. Mąż mój zszedł z tego świata, upraszam o zwolnienie podpisanej od wykonania Enterpryz”⁹.

W piśmie poleciła Jana Rezlera, majstra cieśliorskiego, który miałby objąć obowiązki jej męża. I tak się stało. Rezler przejął wszystkie warunki zawarte w umowie Rystoffa z miastem.

Oprócz Jana w Gostyninie w późniejszym czasie działał również sprowadzony przez niego brat Paweł Rystoff, urodzony w Rozenhalu¹⁰, który po kilku latach stworzył w mieście zakład należący do czołowych w kraju.

W ostatnich latach pierwszej połowy XIX w. nastąpił w Królestwie Polskim rozkwit uprawy ziemniaków i buraków cukrowych. Stało się to

Paweł Rystoff. Zbiory T. Trojanowskiego

podstawą rozwoju gorzelnictwa i cukrownictwa w powiecie gostynińskim. Jedną z pierwszych cukrowni na tym terenie powstała w 1839 r. w Strzelcach. W następnym dziesięcioleciu założono cukrownie w Sierakowie, Belnie, Łaniętach, Modelu, i największą z tych, w Sannikach. Zakłady te potrzebowały sporej ilości narzędzi i urządzeń metalowych, jak kotły czy prasy. Paweł Rystoff wcześniej dostrzegł koniunkturę na rozwój cukrownictwa i gorzelnictwa, a w związku z tym perspektywę rozwoju zakładu metalurgicznego.

Postać Pawła Rystoffa, urodzonego w 1813 r., syna tkaczy Jana i Katarzyny oraz jego działalnością w Gostyninie, szerzej zajął się również cytowany wcześniej dr Tadeusz Trojanowski. W swojej pracy doktorskiej poświęcił oddzielny rozdział Rystoffowi i jego zakładowi, który niżej cytowany jest w całości.

„Myśl związania się na stałe z Gostyninem i założenie w nim warsztatu ślusarskiego Paweł Rystoff musiał podjąć w kilka lat po powstaniu listopadowym, kiedy prawdopodobnie przybył, ponieważ już w 1836 r. nosił się z zamiarem nabycia placu pod budowę domu, który to zamiar spełnił we wrześniu następnego roku. W jego imieniu kupna dokonał Jan Rystoff, ponieważ on przystąpił już do uzyskiwania odpowiednich kwalifikacji w przyszłym zawodzie i wyjechał z Gostynina. Praktykę czeladniczą odbył w Fabryce Kotlarskiej w Staszowie na Kielecczyźnie. Wybór tak odległego miejsca został prawdopodobnie dokonany świadomie, gdzie w okręgu znanym z tradycji metalurgicznych istniała lepsza możliwość zapoznania się z doskonałymi wzorami i zgłębienie tajemnic przyszłego zawodu. Po odbyciu praktyki czeladniczej przybył do Gostynina, z którym związał się już na stałe. Ożenił się z córką Norberta Wasilewskiego, znanego właściciela zajazdu w późniejszym czasie, Teofilą Wasilewską¹¹. Wasilewski wraz z bratem Pawła Rystoffa, Janem brali udział w powstaniu listopadowym.

Już w następnych latach po nabyciu nieruchomości przy ul. Toruńskiej [obecnie Zamkowa], gdzie wystawił dom, systematycznie pomnażał swój majątek, kupując kolejne place. Celem jego poczynań stało się założenie fabryki metalowej, którą posiadał już w piątym dziesięcioleciu XIX w. W połowie lat czterdziestych występował oficjalnie, jako majster kunsztu kotlarskiego lub kotlarz. Wyrabiano tam wówczas głównie kotły niezbędne w okolicznych gorzelniach i cukrowniach, których to zakładów istniało w powiecie kilkadziesiąt. Stopniowo asortyment

wyrobów powiększał się, jednak głównie produkowano różne urządzenia do cukrowni i gorzelnii. Doszły jeszcze wyroby metalowe niezbędne w gospodarstwach domowych. W połowie XIX w. pełna nazwa jego zakładu brzmiała: Fabryka Wyrobów Metalowych Pawła Rystoffa w Gostyninie. Mieściła się ona przy ulicy Kutnowskiej [obecnie 3 Maja], obejmując numery posesji 213-214, 215, 216 i 217 oraz 245, które zdobył już w międzyczasie nabyć od różnych właścicieli. Pierwsze pięć numerów wymienionych placów znajdowało się na obszarze pomiędzy ulicami Poprzeczną [dziś ul. R. Dmowskiego], a zabudowaniami gospodarczymi ratusza. Na tym obszarze znajdowały się domy oraz pomieszczenia gospodarcze, w których urządzono odpowiednie pomieszczenia na gisernię przeznaczoną do wytapiania poszczególnych części metalowych. Znajdowały się też pozostałe urządzenia określane mianem kotłarni. Dom murowany znajdował się pod numerem 215 o jednym piętrze [zburzony dopiero w 2013 r.]; drugi drewniany oznaczony numerem 216 był miejscem, gdzie niejednokrotnie dokonywano ważnych czynności, jak kupna i sprzedaży nieruchomości przed przybyciem w tym celu z Gąbina notariuszem [obydwa domy, dziś nieistniejące]. Kotłarnia znajdowała się na terenie posesji oznaczonej właśnie numerem 216 w głębi podwórza, dom stał bliżej ulicy Kutnowskiej. Wiadomo, że na początku szóstego dziesięciolecia znajdowały się tam oprócz kotłarni i giserni, jeszcze tokarnia i kuźnia. Z wymienionych urządzeń gisernia ulokowana była w oficynie murowanej, natomiast warsztaty kotlarskie i tokarnie zajmowały oficynę drewnianą.

Produkcja z zakładu Rystoffa w pierwszych latach jego istnienia obliczona była przede wszystkim pod potrzeby okolicznych dworów, których w powiecie znajdowało się ponad 40 i poważna ich część zgłaszała zapotrzebowanie na liczne wyroby mosiężne do swoich gorzelnii i cukrowni [jak w Strzelcach, Belnie, Oporowie, Łaniętach i innych]. Na początku drugiej połowy XIX w. Paweł Rystoff nastawił się na specjalizację konstrukcji aparatów służących do zużycia pary odchodzącej z maszyn parowych przy zagęszczaniu soku. Cukrownia Strzelce sprowadziła z tego zakładu jeszcze takie urządzenia z miedzi i mosiądzu, jak kotły do gotowania w próżni, kotły defekacyjne, panwie Pegner'a oraz inne sprzęty niezbędne przy wyrobie cukru. Wyroby te wykonano z miedzi i mosiądzu. W cukrowni Belno należącej do Ignacego Leszczyńskiego oprócz tych urządzeń notowano takie, jak

kociot kotykowski, panwie i przesyłacz. W tym czasie podstawowe wyroby przewidziane zostały do wyposażenia przede wszystkim cukrowni.

Wzrost zapotrzebowania ze strony właścicieli okolicznych cukrowni na wyroby z zakładu Pawła Rystoffa skłonił go do prowadzenia doświadczeń nad skonstruowaniem narzędzi i urządzeń służących ulepszeniu produkcji cukru, co w niedługim czasie zakończyło się pomyślnie. Wyroby z jego zakładu zyskały wcześniej powszechne uznanie nie tylko wśród miejscowych producentów cukru, ale i za granicą Królestwa Polskiego.

Największym jego sukcesem stało się uzyskanie w 1853 r. na wystawie w Moskwie małego srebrnego medalu. Wystawę zorganizował Moskiewski Oddział Rady Manufaktur, na której P. Rystoff przedstawił aparaturę własnego wynalazku służącą do zagęszczania buraczanego soku. Komisja opiniująca ten wynalazek podkreśliła jego szczególną wartość oraz oryginalne rozwiązanie konstrukcyjne. Chwalono nie tylko nową myśl konstruktorską, ale i jakość wykonania aparatu. Wspomniana komisja, dostrzegając tak cenne i liczne zalety, wystąpiła do ministra o przyznanie nagrody, którą stał się medal wraz z dyplomem z wytłoczonej skóry i okolicznościowym napisem wymieniającym zasługi i powody uzyskania tak dużego wyróżnienia. Przyznanie medalu i dyplomu oznaczało zakomunikowanie o tym wydarzeniu carowi Mikołajowi I.

Przyznanie srebrnego medalu stało się wraz z uhonorowaniem jego właściciela i miało również duże znaczenie ekonomiczne. Od tego czasu Paweł Rystoff posiadał prawo, zgodnie z obowiązującymi przepisami, pieczętować swoje wyroby kopią tego znaku. Stał się to więc jego znak firmowy używany również na wydawanych

przez niego kwitach potwierdzających fakt nabycia określonego wyrobu z tej fabryki. Po lewej stronie rachunku znajdował się napis podkreślający zasługi dla rozwoju przemysłu w Królestwie Polskim wraz z nazwiskiem właściciela oraz data 1853 r., a po prawej stronie umieszczono podobiznę cara.

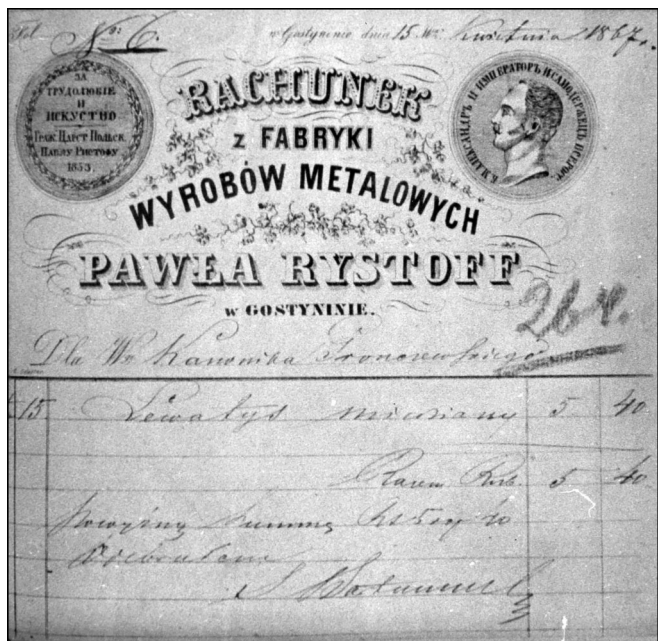
Śród urządzeń przeznaczonych do wyposażenia okolicznych gorzeln wyrabiano m.in. komplety miedziane aparatu Pistoriusza. Jeden z nich pochodzący z 1851 r. znajdował się w gorzeln Huta Ratajska. Ponadto znajdował się kociot parowy z destylatorem, ogrzewaczem z garncem i talerzami.

Zapotrzebowanie ze strony lokalnego rynku oraz powszechne uznanie za dobre wyroby zachęciły Pawła Rystoffa do podejmowania innych rodzajów wyrobów, przeznaczonych również dla mniej zamożnych nabywców. Dla nich produkowano mniejsze naczynia i wyroby kuchenne.

Produkcja wyrobów metalowych, a zwłaszcza urządzeń do wyrobu cukru, wymagała dużych kwalifikacji nie tylko od samego właściciela, ale i zatrudnionych u niego robotników. Dostępne źródła pozwoliły ustalić, że było tam zatrudnionych kilkadziesiąt osób, a wśród nich szereg o wysokich kwalifikacjach, specjalnie sprowadzonych spoza Gostynina. Do czasu pojawienia się zakładu Pawła Rystoffa zawód ślusarza należał do wyjątków, a jednym z nich był Stanisław Malewicz. Z końcem lat trzydziestych, kiedy pojawił się zakład Rystoffa, występował już znacznie częściej majstrowie »kunsztu« kotlarskiego. Mogli to być wyłącznie specjaliści zatrudnieni w tym zakładzie, ponieważ innego o tym przeznaczeniu nie notowano wówczas w Gostyninie. W czasie sporządzenia akt urzędowych przeważnie zawsze występował w towarzystwie jego osoby, co w tym czasie oznaczało utrzymywanie bliskich kontaktów rodzinnych lub zawodowych. Zwykle Paweł Rystoff występował w charakterze świadka proszonego przez jego pracownika podczas sporządzania aktów urodzenia, zgonów lub ślubów. Utrzymywał bliższe kontakty towarzyskie z majstrami o dużych kwalifikacjach zawodowych specjalnie sprowadzonych z innych terenów. Zasada takiego postępowania odpowiadała ludziom »znaczniejszym«, do jakich go zaliczano. Pewna część majstrów pochodziła z jego rodziny, o czym świadczyły bliskie więzi rodzinne, niemieckie brzmienie nazwisk oraz wspólna religia ewangelicka, przynajmniej u niektórych majstrów. Do czołowych specjalistów zatrudnionych w jego zakładzie należał Ludwik Meir, który znajdował się już na pewno w lutym 1839 r., Jan Koniarski – kotlarz, Stefan Barna,

Dyplom otrzymany przez Pawła Rystoffa w Moskwie w 1853 r. za wynalazek aparatu do zagęszczania soku buraczanego. Zbiory T. Trojanowskiego

Rachunek Fabryki wyrobów Metalowych Pawła Rystoffa wystawiony w 1867 r. Zbiory T. Trojanowskiego

również kotlarz. Żona Koniarskiego, Magdalena, pochodziła z Rystoffów, a matką chrzestną ich dzieci była żona Pawła Rystoffa, Teofila. Oprócz kotlarzy występowali giserzy, czyli formierze, np. Kazimierz Chojeński, którego żona pochodziła również z rodu Rystoffów. W 1849 r. [Chojeński] liczył dopiero 25 lat, ale należał już do specjalistów w tym zawodzie. Występowali również mosiężnicy, jednym z nich był Marcin Kędziński. Wymienieni wraz z Pawłem Rystoffem jako kotlarzem występowali wspólnie w charakterze świadków względnie ojców, jak K. Chojeński, podczas sporządzania aktu urodzenia dziecka. Godny podkreślenia jest fakt, że wymienieni majstrowie musieli pisać, co w wypadku czeladników należało do sporadycznych wyjątków. Świadczyło to o uzyskaniu przez nich rozleglejszej wiedzy, jak to było w przypadku Pawła Rystoffa. Kotlarz Edward Thiele miał wyrobiony charakter pisma, co u ludzi zatrudnionych w tego rodzaju zakładach wytwórczych nie należało do zjawisk częstych. Należał on do bardzo bliskich współpracowników Pawła Rystoffa, być może zastępował go w ważnych czynnościach administracyjnych i technologicznych. W drugiej połowie XIX w. czeladnikami byli przeważnie Polacy, chociaż i wcześniej stanowili poważną ich liczbę. Charakterystyczną rzeczą było również to, że zatrudnieni u Pawła Rystoffa czeladnicy należeli do grupy ludzi młodych, najczęściej nie przekraczali 30 lat. Wskazywałoby to, że przybyli do niego zaraz po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji w potrzebnych specjalnościach.

Charakteryzowane wyżej osoby należały do grupy fachowców i przybyłych przeważnie z innych miejscowości, natomiast podstawowa część zatrudnionych robotników rekrutowała się spośród miejscowej ludności, która wobec trudności w znalezieniu stałej pracy, chętnie jej się tam podejmowała. Określenie ich liczby, podobnie rozmiarów produkcji, jej wielkości w przeliczeniu na wartość pieniężną – wobec braku źródeł, a przede wszystkim danych statystycznych, utrudnia wywiązanie się z tego zadania.

Obecność fabryki Pawła Rystoffa w Gostyninie była dostrzegalna na przestrzeni kilku dziesiątków lat i odegrała w jego dziejach bardzo istotną rolę. Przyczyniła się do wyprowadzenia miasta na wyższą pozycję wśród licznej plejady małych i średnich miasteczek w guberni warszawskiej. Sam właściciel stał się czołową postacią miasta nie tylko wśród przedstawicieli życia gospodarczego, ale zdołał zapewnić sobie również powszechne uznanie wśród jego obywateli. Potwierdzeniem tego stało się powierzenie mu stanowiska ławnika miejskiego i członka władz miejskich, które pełnił przez długie lata. Zgromadzenie odpowiednich kapitałów umożliwiło nabycie licznych nieruchomości utrzymywanych przeważnie z dużym rozmachem.

Za najodpowiedniejsze miejsce lokowania pieniędzy uznawał nabywanie ziemi, jeżeli nadarzyła się odpowiednia okazja. Na przestrzeni kilku dziesięcioleci zdołał kupić od mieszkańców Gostynina kilkanaście hektarów. Posiadanie ziemi nadal odgrywało ważną rolę w hierarchii prestiżu społecznego. Jej przedstawiciele, zwłaszcza znacznie obszarów, zaliczani byli do pierwszych obywateli miasta. W wyniku dokonanych transakcji zdołał kupić w północnej części miasta znaczny obszar ziemi, który od jego imienia nazywano folwarkiem Pawłówek. Składał się przeważnie z gruntów ornych rozciągających się od rzeki Skrwy do Osetnicy, obejmował jeszcze w tym rejonie miasta dwie łąki i dwa ogrody.

Już w 1847 r. zakupił kilka kawałków ziemi oraz dom przy ul. Kutnowskiej pod numerem 217, który nabył od Ernesta Cylsdorfa. Jego nabycie obok zakupionych już wcześniej służyło rozbudowie istniejącej giserni i innych urządzeń tworzących znany zakład. W 1851 r. nabył od Jakuba Grabowskiego dom wraz z innymi budynkami gospodarczymi przy ul. Kutnowskiej 219 oraz połowę domu w Rynku od Żyda Leiba Danzigera.

Oprócz prowadzenia wytwórni wyrobów metalowych podejmował się jeszcze innych zajęć.

Od lipca 1848 r. stał się dzierżawcą pobierania zyskowego. Poprzednio nikt z Polaków i Niemców, poza jednym przypadkiem, nie podejmował się prowadzenia takich interesów. Prowadzone z dobrym skutkiem dotychczasowe zajęcia zachęcały go do podejmowania kolejnych. W 1852 r. uzyskał zgodę na uruchomienie smolarni miejskiej w pobliżu gruntów należących do mieszkańców Gostynina. Zbudowanie jej zostało poprzedzone długimi staraniami, ponieważ projekt wzbudzał sprzeciw ze strony mieszkańców, którzy dostrzegli niebezpieczeństwo utraty źródła zaopatrywania się w karpinę [część podziemna drzewa wraz z pniakiem pozostałym po ścięciu]. Na tym obszarze było jej najwięcej i tam mogli się w nią zaopatrywać. Karpina stanowiła nie tylko materiał opałowy, ale wykorzystywano ją do oświetlenia mieszkań podczas długich zimowych wieczorów. Pod wpływem żądań mieszkańców, w imieniu których wystąpił Józef Wojciechowski, w następnym roku zobowiązano Rystoffa do jej przeniesienia nad rzeczkę Słodką, gdzie ich zdaniem było wystarczająco dużo karpiny dla obydwu stron. Pierwszy kontrakt zawarty został przez Rystoffa na okres sześciu lat, po upływie którego ponowił starania o dalsze utrzymywanie smolarni, uzasadniając swoje wysiłki: »że może nikt z pretendentów jak ja zasobny i w całym znaczeniu fabrykę mający utrzymać się mam nadzieję«. Uzyskał zgodę na prowadzenie smolarni do 1859 r. na terenie obrębu Drzewce w pobliżu rzeczki Słodki, a po zakazie jej dalszej egzystencji w tym miejscu wystawił swoją na własnym polu. Wzniesiona została jednak z dala od zabudowań gospodarczych poza miastem, zgodnie z ówczesnymi przepisami przeciwpożarowymi [prawdopodobnie stąd dawne Smolary].

Smolarnie uruchamiane kolejno przez Pawła Rystoffa zostały nastawione nie tylko na uzyskiwanie smoły, ale wyrabiano w nich również terpentynę. Być może zachęciły go do wyrobu tego artykułu wiadomości z wystawy rolniczej w Łowiczu, gdzie podobny produkt przedstawiał właściciel majątku Skrzany, Feliks Higersberger, uzyskując nawet od rządu mały srebrny medal.

Prowadzenie fabryki wyrobów metalowych oraz innych przedsięwzięć zachęcały Pawła Rystoffa do podejmowania nowych intratnych zajęć. Powiększane kapitały, zawierane kontrakty z okolicznymi właścicielami folwarków na dostawę wyrobów ze swojej fabryki podsunęły mu na myśl zainwestowania pieniędzy w cukrownictwie, które nadal zajmowało wysoką pozycję w przemyśle

spożywczym na terenie powiatu gostynińskiego. [W 1861 r. kupił kolonię i cukrownię Urszulin w Belnie od Żyda Lewka Kuśmieraka¹².] Sprawy administracyjne tej cukrowni prowadził jego zięć Stefan Bartoszewicz, [mąż córki Wandy Anieli Aldony (?)]. W 1865 r. dyrektorem został jego drugi zięć, Aleksander Krystian Thaker, który w maju poślubił córkę Olimpię Ludwikę.

Wyrabiany cukier w Urszulinie odsyłano przede wszystkim do Warszawy. Produkcja należała do znacznych rozmiarów i stawała cukrownię w rzędzie bardziej liczących się. W okresie pierwszego półrocza 1862 r. na mocy zawartego kontraktu z Żydem Mośkiem Kalińskim, kupcem z Łomży, Paweł Rystoff zobowiązał się dostarczyć do jego domu handlowego w Warszawie 3000 kamieni (30414 kg) białej mączki cukru. Pewna część cukru z jego cukrowni była prawdopodobnie przeznaczana i na rynek lokalny, zwłaszcza dostarczana do sklepów w Gostyninie oraz do prowadzonego później przez Pawła Rystoffa zajazdu znajdującego się w Rynku. Warto dodać, że w wypadku zawierania kontraktów, gdzie wchodziły w rachubę znaczne sumy, jako gwarancję ich dotrzymania – zastawiał zwykle swoje nieruchomości znajdujące się w Gostyninie. Dochodził również konsekwentnie należnych sum od dłużników, uciekając się do sprawiedliwości sądu, gdy inne drogi zawiodły. Na początku 1860 r. Konstancy Dembowski, właściciel Solca, musiał oddać za swojego ojca, Teodora Dembowskiego kwotę 806 rs 52 kop. przysądzoną przez Trybunał Cywilny Gubernialny [Cukrownię Rystoff prowadził do 1877 r.].

Nagromadzone już wcześniej doświadczenie w zajęciach handlowych skłoniły go do nabycia 26 listopada 1864 r. jednego z najbardziej wówczas znanych zajazdów, który znajdował się w Rynku i był poprzednio prowadzony przez jego teścia, Norberta Wasilewskiego. Dom był oznaczony ówczesnym numerem policyjnym 3 [obecnie Rynek 16] i zaliczany go do najbardziej wartościowych, wyceniono na sumę 4500 rs. Z sumy tej przekazano Pawłowi Rystoffowi tytułem posagu za żonę Teofilę 1770 rs, pozostałe pieniądze sponała jej rodzeństwu. Oprócz murowanego domu znajdowała się jeszcze oficyna, plac, podwórze, stodoła przy ul. Stodólnej. Zajazd Pawła Rystoffa należał przez długie lata obok domu przy ul. Warszawskiej 95 [obecnie Floriańska] do najokazalszych w Gostyninie¹³. Był to budynek o jednym piętrze z dwoma filarami od frontu¹⁴.

Wysoka pozycja gospodarcza, jaką zdołał sobie zapewnić w wyniku podejmowania różnych

przedsięwzięć ekonomicznych, pozwoliła mu znaleźć się wśród najzamożniejszych ludzi Gostynina w XIX w. Można zaliczyć go do grona średniej grupy burżuazji tak nielicznej na tym terenie. Warunki środowiskowe i powiązania rodzinne spowodowały, że nie należał do wyizolowanej grupy ludzi, lecz utrzymywał z nimi bliskie kontakty. Naturalnie najbliższe z pierwszymi obywatelami miasta. Wyrazem uznania dla jego działalności gospodarczej przede wszystkim był wybór na ławnika we władzach miejskich przez kilkanaście lat. W pewnych okresach pełnił też w zastępstwie nieobecnych burmistrzów ich funkcje. Nie zastąpił z trwałych budowli lub wkładu w rozwoju kultury, ale jego działalność na polu gospodarczym, która przyniosła mu wspomniany wyżej medal, przyczyniła się tym samym do zaliczenia Gostynina w skład ośrodków znanych z wyrobu urządzeń metalowych o dużym zasięgu. A miało to miejsce, gdy sukiennictwo odgrywające wcześniej główną rolę zeszło później na drugi plan¹⁵.

Rystoffowie mieli trzy córki: Olimpię Ludwikę ur. 6 września 1845 r., Wandę Anielę Aldonę ur. 12 listopada 1846 r. i Teofilę Agnieszkę ur. 24 stycznia 1852 r. oraz syna Adolfa, ur. 12 maja 1849 r. w Gostyninie. Małżeństwo to przestrzegało wzajemnie zawartej umowy, w myśl której synowie byli wyznania ewangelickiego, podobnie jak ojciec, natomiast córki wyznawały katolicyzm, a więc religię matki¹⁶.

Paweł Rystoff zmarł 9 kwietnia 1887 r. w wieku 74 lat¹⁷. Prawdopodobnie został pochowany na cmentarzu ewangelickim w Gostyninie.

Kolejnym zasłużonym dla Gostynina był Adolf Rystoff, syn Pawła i Teofili Rystoffów. Na chrzcie otrzymał imiona Gustaw Adolf¹⁸.

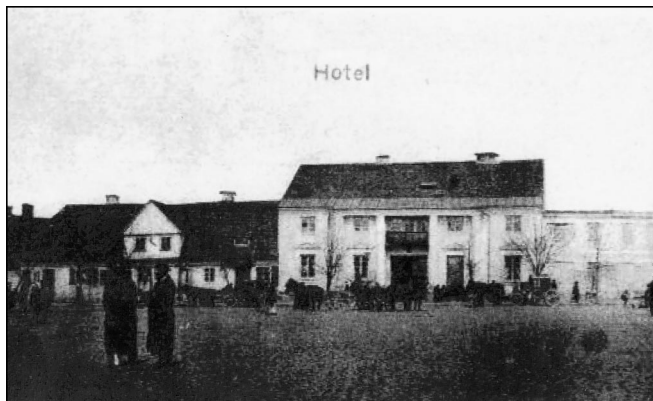
Prawdopodobnie Adolf jako czternastoletni chłopiec podczas powstania styczniowego był kurierem powstańczym przewożącym rozkazy Rządu Narodowego do oddziałów walczących w powiecie gostynińskim¹⁹. W późniejszych latach zasłużył się dla Ochotniczej Straży Pożarnej. W okresie od 3 lutego 1886 r. do 29 września 1887 był pomocnikiem Naczelnika, od 29 września 1887 r. do 16 sierpnia 1890 r. Naczelnikiem Straży, od 16 sierpnia 1897 do 1905 r. ponownie Naczelnikiem i do 1923 r. członkiem Zarządu. Do śmierci zaś pozostał honorowym członkiem Zarządu. W 1923 r. na wniosek Naczelnika Straży Jana Marcinkowskiego Zarząd Główny Związku Floriańskiego przyznał mu „za nieprzerwaną 35-letnią nieskazitelną służbę w tutejszej straży” Złoty Znak Związku²⁰.

Straż w Gostyninie założona została w 1879 r. i była trzecią w Królestwie Polskim po Częstochowie i Płocku. Władze zaborcze niechętnie godziły się na organizowanie straży, dopatrując się w nich jednostek paramilitarnych. A tym, które powstały, wprowadzano różne ograniczenia. W Gostyninie na przykład zabraniano chodzić członkom w mundurach w czasie strażackiego święta oraz na zbiórki ćwiczebne. W przypadku pożaru naczelnik Straży Ziemskiej, nie znający zasad akcji ratunkowej, obejmował dowództwo nad Strażą i „paraliżował zarządzenia naczelnika Straży, wydając sprzeczne i nieodpowiednie polecenia”²¹.

Pierwszym naczelnikiem OSP w Gostyninie był ewangelik francuskiego pochodzenia Adolf de Johne. Okazał się „zbyt ociężałym”, kolejni naczelnicy też się nie sprawdzali i wreszcie w 1887 r. powołano Adolfa Rystoffa. Nowy naczelnik nie mógł godzić się z tym, aby przy pożarze podporządkować się rozporządzeniom naczelnika Straży Ziemskiej i zaczęły wynikać z tego powodu częste scysje z władzami. Rystoff był wtedy w sile wieku, bardzo energiczny i „zaprowadził już taki rygor i wymagał podczas ćwiczeń i przy pożarze bezwzględного posłuszeństwa. Toteż nie wszystkim druhom ciężka ręka Rystoffa podobała się i nie wszyscy chcieli się też podporządkować”²². Po upływie trzyletniej kadencji musiał ustąpić prawomyślnemu, choć słabszemu de Johne. W 1896 r. de Johne bezpowrotnie stracił mandat i wtedy ponownie wrócił Rystoff. Szybko zdobył fundusze dla Straży, by uniknąć szykan ze strony władz i uzyskać swobodę działania. Kłopoty z władzami jednak nie ustawały i ostatecznie Rystoff w 1905 r., zniechęcony ciągłą walką, zrzekł się mandatu naczelnika, natomiast pozostał członkiem Zarządu Straży²³.

W materiałach źródłowych Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie zachowało się pismo prezesa Towarzystwa Straży z 1901 r. krytykujące postawę Adolfa Rystoffa wobec pań z koła dramatycznego, działającego przy Straży. Członkinie tegoż koła urządziły przedstawienie na rzecz Towarzystwa. Rystoff kupił kwiaty i ugościł występujące damy, ale nie wszystkie. Twierdził, że kupił bukiety za własne pieniądze i miał prawo wręczyć tym, które według niego na to wyróżnienie zasługiwały. Ponadto żądał później zwrotu pieniędzy za poniesione przez niego wydatki na przyjęcie. Ta postawa nie podobała się władzom Towarzystwa²⁴.

Rystoff mieszkał w kamienicy swoich rodziców przy Rynku nr 16. W domu tym mieściła

Dom Rystoffa w Gostyninie, w którym mieścił się zajazd. Przed domem dorożki do obsługi podróżnych. Zbiory T. Trojanowskiego

się restauracja „Berta” vel „U Berci”, do której chętnie przychodzili urzędnicy miejscy, a także sam burmistrz Michał Żyliński. Przed oberżką Rystoffa stały jednokonne dorożki, którymi podróżni dojeżdżali do uruchomionej w 1924 r. stacji kolejowej. Wcześniej podobno mieściła się tam apteka. Jest to możliwe, ponieważ akt urodzenia Adolfa Rystoffa sporządzony został w 1849 r. m.in. w obecności aptekarza Aleksandra Zajączkowskiego, a matką chrzestną była Barbara Johne, żona Adolfa Johne, który też prowadził aptekę w Gostyninie²⁵.

Adolf Rystoff zmarł 7 kwietnia 1930 r. jako kawaler²⁶. Testamentem zapisał na rzecz Straży morgę swojej łąki, leżącej na tyłach kościoła parafii św. Marcina²⁷. Zysk z dzierżawy przeznaczano na nagrodę dla najlepszego strażaka w danym roku²⁸. Z czasem trudno było pozyskać dzierżawcę i w 2005 r. łąkę nabyło miasto pod planowaną m.in. na tym terenie budowę ośrodka geotermalnego.

Ciekawostką jest informacja, którą przekazał gostyniński lekarz Czesław Wojciechowski. W 1929 r. opublikował bowiem w „Tygodniku Gostynińskim” kopie przywilejów gostynińskich z 1382 r. i 1462 r. Doktor Wojciechowski podał, że dokumenty te przechowywane były przez Adolfa Rystoffa, a udostępnione

Adolf Rystoff jako Naczelnik Straży. Zbiory autorki

autorowi przez Józefa Higersbergera, właściciela majątku Rataje²⁹.

Jak czytamy w materiałach rękopiśmiennych zgromadzonych przez Tadeusza Trojanowskiego spadkobiercą Adolfa był Walenty Surowiecki³⁰.

W monografii Gostynina wydanej w 1990 r. odnajdujemy informację: „Zaplecze przedsiębiorstwa transportowego należące do Rystoffa przekazano nowo powstałej placówce terenowej Państwowej Komunikacji Samochodami, której głównym zadaniem było zorganizowanie transportu towarowego i osobowego w regionie”³¹. Trudno już dziś ustalić czy przekazu dokonał Walenty Surowiecki³².

Adolf Rystoff zamknął sagę Rystoffów w Gostyninie³³.

Przypisy

¹ E. Szubska-Bieroń, *Osadnictwo niemieckie na ziemi gostynińskiej w XVIII i XIX wieku*, Rocznik Gostyniński, t. I, 2007; B. Konarska-Pabiniak, *Rajmund Rembelski – wybitna postać epoki Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego. Zasłużony dla ziemi płockiej i gostynińskiej*, „Notatki Płockie” 2013, nr 1/234.

² W różnych aktach nazwisko przybierało też brzmienie Fietz, a nawet Fuibug.

³ E. Szubska-Bieroń, *Hilary Szpilowski – najsylniejszy architekt ziemi gostynińskiej*, Rocznik Gostyniński, t. III, 2012.

⁴ T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815-1864*, praca doktorska, mps Uniwersytet Warszawski Wydział Historii 1977, s. 202. Jeden egzemplarz udostępniony przez rodzinę znajduje się w zbiorach Miejskiej Biblioteki Publicznej w Gostyninie.

⁵ Ibidem, s. 203.

⁶ Ibidem.

⁷ Archiwum Główne Akt Dawnych, Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych, sygn. 849, k. 748-750. Cyt. za J. Bigus, *Inwestycje miejskie w Gostyninie w 1. połowie XIX wieku w świetle archiwaliów*, Rocznik Gostyniński, t. III, 2012, s. 415.

- ⁸ Archiwum Państwowe w Płocku (dalej APP), Akta Stanu Cywilnego Parafii Ewangelickiej w Gostyninie na rok 1843, nr 156.
- ⁹ Ibidem.
- ¹⁰ Być może chodzi o Roosndaal w dzisiejszej Holandii, skąd w XIX w. w okolice Lwówka k. Sannik napływali osadnicy holenderscy, tzw. olendrzy. Wskazywać na to może holenderskie brzmienie niektórych nazwisk osób z otoczenia Rystoffów.
- ¹¹ Teofila Wasilewska ur. w 1824 r., córka Norberta i Elżbiety z Kempczyńskich. Ślub z Rystoffem zawarty został 5 listopada 1844 r. w kościele ewangelicko-augsburskim w Gostyninie i 9 listopada 1844 r. w kościele katolickim w Białotarsku. Teofila przed ślubem mieszkała u krewnych w Dąbrówce k. Białotarska. Nie zawarli umowy przedślubnej. APP, Akta Stanu Cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej na Rok 1844.
- ¹² Akt kupna sprzedaży sporządzony został 23 III/4 IV 1861 r. Założycielem cukrowni i pierwszym właścicielem był Ignacy Leszczyński. Zob. B. Konarska-Pabiniak, *Ignacy Leszczyński z Belna i jego sławny zięć Tytus Chałubiński*, Rocznik Gostyniński, t. III 2012, s. 297-308.
- ¹³ Informacja udzielona T. Trojanowskiemu w 1975 r. przez nieżyjącą już Janinę Michałowską, wnuczkę jednej z córek Pawła Rystoffa. Wiadomo też, że Rystoff zajmował się również przewozem pasażerów. W jego zajeździe przy Rynku stały zawsze zdrowe, gotowe do podróży konie, które można było zmienić w czasie podróży do Płocka lub do Kutna. W zimie przewoził pasażerów bogato zdobionymi i wybijanymi saniami. Zob. B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 27.
- ¹⁴ Nie ustalono daty pobudowania kamienicy. Przyjmuje się, że było to w latach 20. XIX w. Jednak barokowe fundamenty i sklepienia piwnic wskazują, że mogło to mieć miejsce nawet w XVIII w.
- ¹⁵ T. Trojanowski, *Gostynin w latach 1815-1864...* op. cit., s. 362-371.
- ¹⁶ Informację na ten temat T. Trojanowski uzyskał od nieżyjącego dziś bezdzietnego rodzeństwa Janiny i Aleksandra Michałowskich, wnuków jednej z córek Pawła i Teofili Rystoffów.
- ¹⁷ APP, Akta Stanu Cywilnego Parafii Ewangelicko-Augsburskiej nr 44, sygn. 91.
- ¹⁸ APP, Akta Urodzenia Parafii Ewangelicko-Augsburskiej w Gostyninie 1849 r., nr 172.
- ¹⁹ Marian Chudzyński mylnie podał, że był to Paweł Rystoff. W 1864 r. Paweł Rystoff miał już 51 lat. Chyba, że chodzi o jeszcze innego nieznanego bliżej Rystoffa. Zob. M. Chudzyński, *Gostynin i powiat gostyniński w latach 1832-1864*, w: *Dzieje Gostynina od XI do XXI w.* Pod red. B. Konarskiej-Pabiniak, Gostynin 2010, s. 286.
- ²⁰ Księga protokołów OSP 1923, w: B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje Ochotniczej Straży Pożarnej w Gostyninie 1879-1991*, 67.
- ²¹ B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje...* op. cit., s. 11.
- ²² Ibidem.
- ²³ Ibidem, s. 13.
- ²⁴ Ibidem, s. 65-66.
- ²⁵ B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice z przeszłości*, Gostynin 2004, s. 102.
- ²⁶ Nie zachowała się księga metrykalna z 1930 r. Brak jej zarówno w Urzędzie Stanu Cywilnego w Gostyninie oraz w Archiwum Państwowym w Płocku.
- ²⁷ Łąkę odziedziczył prawdopodobnie po Janie Rystoffie.
- ²⁸ B. Konarska-Pabiniak, *Dzieje...* op. cit.; Ibidem, s. 21.
- ²⁹ B. Konarska-Pabiniak, *Gostynin. Szkice...* op. cit., s. 15.
- ³⁰ Według T. Trojanowskiego Rystoffowie pochodzili z Wiączemina i kilku miejscowości powiatu gostynińskiego. Zob. ibidem, s. 361.
- ³¹ J. Maciejewski, *Region gostyniński w Polsce Ludowej (1945-1986)*, w: *Dzieje Gostynina i ziemi gostynińskiej*. Pod red. M. Chudzyńskiego, Warszawa 1990, s. 591. Maciejewski powoływał się na zachowany protokół Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gostyninie z dnia 21 III 1945 r. znajdujący się w Archiwum Państwowym w Płocku. Obecnie brak tego protokołu. Nie można zatem potwierdzić informacji Maciejewskiego.
- ³² Podobnie Sanocka Fabryka Autobusów „Autosan” istniejąca do 1991 r. powstała po przekształceniach na bazie warsztatu kowalско-kotlarskiego założonego w 1832 r. przez spółkę Mateusz Beksiński i Walenty Lipiński. Zob. M. Grzebałkowska, *Beksińscy. Portret podwójny*, Kraków 2014, s. 99, 104.
- ³³ Nie udało się odtworzyć dalszych losów rodziny Rystoffów.

RYSTOFF FAMILY FROM GOSTYNIN

Summary

For over a hundred years, from 1830 to 1930, three successive Rystoff generations lived and worked in Gostynin. They had originated from the German settlement started in Gostynin in 1823. Jan Rystoff came to the town as one of the first, probably from Wiączemin. He founded a boiler plant in Gostynin, he executed municipal investments. Later on, his brother, Paweł Rystoff, worked in large-scale undertakings, he run the Metal Products Factory, built boilers for sugar mills and distilleries, he amassed a large fortune and also worked in the social field. The last one was his son, Adolf Rystoff, well-deserved, among others, for the Volunteer Fire Department in Gostynin, he died in 1930.

MIEJSKI KOMITET WYCHOWANIA FIZYCZNEGO I PRZYSPOSOBIENIA WOJSKOWEGO W PŁOCKU W DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ

Abstrakt

Polska młodzież w okresie międzywojennym aktywnie realizowała się w organizacjach i stowarzyszeniach o charakterze sportowo-obronnym. W Płocku patronat organizacyjny nad szkoleniem sportowo-obronnym sprawował Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przynasposobienia Wojskowego. Rangę Komitetu podnosił fakt kierowania nim przez wysokich urzędników władz lokalnych, na czele z prezydentem miasta. Ta działalność przyczyniła się do podniesienia sprawności fizycznej młodzieży szkolnej oraz znakomicie przygotowywała ją do służby wojskowej.

Słowa kluczowe: Płock 1918-1939, organizacje paramilitarne, młodzież, szkolenie, sport

Słusznie pisał Mieczysław Fularski w roku 1928 w znakomitej książce „Przynasposobienie wojskowe w Polsce” (opublikowanej rok później), że jednym z najpoważniejszych czynników dla zachowania zdrowia moralnego i fizycznego naszej młodzieży jest sport i wychowanie fizyczne¹. Ta dziejowa już a odkryta w XX w. prawda jest jak najbardziej aktualna. Zmieniło się jedynie tło socjologiczne, uwarunkowania wczesnego rozwoju dzieci i młodzieży oraz poziom infrastrukturalny i technologiczny.

Po wojnie polsko-rosyjskiej, w trosce o przygotowanie obronne polskiej młodzieży, władze wojskowe i oświatowe próbowały wspólnie tworzyć program szkolenia odpowiadający przede wszystkim na potrzeby wojska. W grudniu 1922 roku Ministerstwo Spraw Wojskowych oraz Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wprowadziły przynasposobienie wojskowe jako przedmiot pozaprogramowy do szkół średnich ogólnokształcących i zawodowych. Przez pierwsze lata kształcenie z tego przedmiotu nie było zadawalające dla środowiska wojskowego. Wiązało się to w przede wszystkim z niedostatkami bazy szkoleniowej – brakowało obiektów treningowych tj. boisk, strzelnic, placów oraz sprzętu do ćwiczeń. Ponadto społeczeństwo znudzone i zmęczone okresem wojen apatycznie podchodziło do kwestii kształcenia obronnego. Stosunek do tych zagadnień uległ zmianie w okresie sanacyjnym. Józef Piłsudski podczas obrad Komisji Budżetowej Sejmu w dniu 15 grudnia 1926 roku zapowiedział znaczne rozszerzenie pola działalności przynasposobienia wojskowego, które dotąd oparte było jedynie na pracy ochotniczej. 24 marca 1927 roku powstał Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przynasposobienia Wojskowego (WF i PW),

bezpośrednio podporządkowany ministrowi spraw wojskowych. W okręgach korpusów powstały urzędy WF i PW, a w powiatach powiatowe komendy WF i PW. Przy Ministerstwie Spraw Wojskowych powołano Radę Programową WF. Na jej czele stanął sam Józef Piłsudski, co bardzo wzmocniło rangę całego przedsięwzięcia. 13 grudnia 1927 roku wydano „Instrukcję wyszkolenia oddziałów przynasposobienia wojskowego”. Zasadniczym celem PW było przygotowanie polskiej młodzieży do służby wojskowej. W programie zajęć znalazły się: wychowanie fizyczne, wychowanie obywatelskie, wychowanie wojskowe i wyszkolenie wojskowe. Przynasposobienie wojskowe kształtowało patriotyzm oraz cechy żołnierskie. Wojsko dostarczało instruktorów oraz wyposażenie sprzętowe. PW nie objęło całej młodzieży, która częściowo zaangażowana była w działalność innych organizacji paramilitarnych. Były obiektywne trudności z pozyskaniem do hufców PW młodzieży wiejskiej, głównie z powodu zaabsorbowania jej pracami w gospodarstwach rolnych. Liczebność szkolonej młodzieży w skali kraju ulegała w kolejnych latach znacznym wahaniom. W roku szkolnym 1929/1930 szkoleniem PW objęte było 265 tys. osób a w roku szkolnym 1934/1935 – 197 tys. Różnice spowodowane były niżem demograficznym okresu wojennego. Kryzys gospodarczy sprawił, że nie ziszczyły się ambitne plany dobrej organizacji przynasposobienia wojskowego w każdej polskiej gminie².

Impulsem dla utworzenia w Płocku Komitetu WF i PW było Rozporządzenie Rady Ministrów z 25 kwietnia 1925 r. Pierwotnie cała struktura organizacyjna miała opierać się na Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Wobec wyżej przytoczonych trudności, w praktyce komitety nie prowadziły działalności.

Przejęcie inicjatywy przez władze wojskowe diametralnie odmieniło i ożywiło ich funkcjonowanie.

Aby uporządkować działania w komórkach różnych szczebli, wprowadzono w 1928 r. tymczasową instrukcję regulującą zadania i pracę wojewódzkich, powiatowych i miejskich Komitetów Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowej. W myśl jej założeń Komitety na szczeblu powiatu i miasta miały współpracować z władzami w zakresie uzyskania poparcia i ułatwień dla własnych organizacji WF i PW oraz organizacji sportowych. Z organizacjami sportowymi z kolei miały współpracować w zakresie diagnozowania ich potrzeb. Miały także podejmować inicjatywy na rzecz WF i PW poprzez: tworzenie infrastruktury sportowej, zaopatrywanie w sprzęt, pomoc instruktorską, organizowanie świąt wychowania fizycznego i przynależności wojskowej, kursów, ćwiczeń, zawodów oraz prowadzenie opieki nad tymi imprezami, nadzorowanie obiektów sportowych, działalność propagującą sport, gromadzenie i przeznaczanie funduszy na rozwój kultury fizycznej na swoim terenie³.

W 1929 r. Ministerstwo Spraw Wojskowych za pośrednictwem Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowej wprowadziło Instrukcję nr 22 dla Okręgowych Ośrodków WF. Kładła ona nacisk m.in. na tworzenie wewnętrznych regulaminów, prowadzenie kursów instruktorskich, ewidencjonowanie i kontrolowanie zajęć. Przyjmowanie na kursy instruktorskie obwarowane było pewnymi wymogami. Na tzw. „kursy instruktorów ćwiczeń cielesnych” przyjmowano osoby w wieku co najmniej 19 lat po ukończeniu przynajmniej 7 klas szkoły powszechnej, o odpowiednich kwalifikacjach moralnych z opinią na piśmie Powiatowego Komitetu WF i PW. Osoba taka musiała się cieszyć bardzo dobrym stanem zdrowia i sprawnością fizyczną odpowiadającą wymogom dla kandydatów Centralnej Szkoły Wychowania Fizycznego w Poznaniu oraz posiadać własny zasadniczy ekwipunek sportowy. Jednym z warunków przyjęcia było też ukończenie z wynikiem pozytywnym wcześniejszego tzw. „kursu przodowników ćwiczeń cielesnych”. Na ten szczebel kariery instruktorskiej mogły z kolei kandydować osoby w wieku co najmniej 18 lat po ukończeniu przynajmniej 4 klas szkoły powszechnej z odpowiednimi kwalifikacjami moralnymi oraz poziomem sprawności fizycznej określonym wyżej a także z własnym ekwipunkiem. Umowy z takimi instruktorami podpisywano na okres 3 lat. Ponadto, dla osób w wieku 17 lat organizowano tzw. „kursy wstępne ćwiczeń cielesnych” pod warunkiem ich przynależności do stowarzyszeń i organizacji o charakterze sportowym. Takie osoby zobowiązywały się do dwuletniej pracy w swoim

stowarzyszeniu. Były też „kursy przodowników” poszczególnych gałęzi sportu oraz oddzielne kursy dla kobiet – instruktorek⁴.

Do akcji na rzecz przynależności wojskowej i kultury fizycznej młodzieży szkolnej włączały się, oprócz środowisk związanych stricte ze sportem, organizacje paramilitarne. Takim przykładem był płocki Związek Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego, który w 1928 r. przystąpił do Federacji Polskich Związków Obrońców Ojczyzny. Ciągłe rozbudowujący się i przybierający na znaczeniu Związek Strzelecki bazował z kolei na bezpośredniej pracy z młodzieżą poza szkołą. Jego roli nie zakłócił nawet incydent z 4 września 1926 r., kiedy po zabawie i awanturze ulicznej z oficerami garnizonu, policja konna zaarrestowała 21 pijanych członków tej organizacji, w tym komendanta Józefa Rutkowskiego. W 1929 r. Związek Strzelecki liczył osiem oddziałów i 210 członków. Swoją mocną pozycję w środowisku sportowym posiadał także, elitarny w latach 30. Związek Legionistów. Liczył on w 1934 r. 56 członków. Jego prezesem był Aleksander Wernik⁵.

Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowej w Płocku funkcjonował na podobnych zasadach jak inne lokalne komitety tego typu w Polsce. Gros jego członków stanowili oficerowie Wojska Polskiego pozostający wówczas w służbie, na czele z komendantem Garnizonu Płock⁶, lub oficerowie rezerwy pełniący w tamtym czasie różne funkcje w środowisku cywilnym. Byli to ludzie głęboko zaangażowani w kwestie szeroko pojętej obronności, bardzo często pracujący bezpośrednio z młodzieżą. Inną znaczącą podgrupą w Komitecie byli przedstawiciele środowiska nauczycielskiego miasta Płocka. Osoby te kierowały szkołami, prowadziły nad nimi nadzór pedagogiczny, uczyły młodzież wychowania fizycznego. W Komitecie swoją znaczącą reprezentację posiadali także przedstawiciele płockiej służby zdrowia – lekarze miejscy. Przewodniczenie wysokich funkcjonariuszy władzy lokalnej obradom Komitetu było gwarantem jego doniosłej roli w procesie planowania wychowania patriotycznego i szkolenia obronnego płockiej młodzieży.

Już w latach 20. działania na rzecz młodzieży prowadziły płockie jednostki wojskowe. W latach 30. działania te przybrały znacząco na sile. Dominowały formy zabaw ruchowych na świeżym powietrzu. Organizowano także konkurencje typowo sportowe. Szczególna atmosfera towarzyszyła płockim obchodom święta Konstytucji 3 Maja. W drugiej połowie lat 20. i na początku lat 30. wkomponowano w nie imprezy sportowe. Zastąpił się na tym polu zwłaszcza 4 pułk strzelców konnych ze swoim dowódcą płk. Zygmuntem Lecewiczem na czele. Lecewicz, sam będąc świetnym jeźdźcem, był niestrudzonym

propagatorem sportu i wychowania sportowego. W zawodach brali udział żołnierze garnizonu oraz plocka młodzież. Oprócz typowo wojskowych konkurencji typu woltyżerka, ćwiczenie lancą czy szermierka, prowadzono także strzelanie, konkurencje hipiczne oraz lekkoatletyczne. W 1929 roku, z okazji obchodzonego 15 sierpnia Dnia Żołnierza, Płock gościł szkolące się w okolicach miasta i obozujące na Kostrogaju oddziały 2 Dywizji Kawalerii. Przeprowadzono wspianą paradę oraz duże, interesujące zawody sportowe. Z okazji przypadającej 6 sierpnia rocznicy wymarszu z Krakowa 1 kompanii kadrowej zorganizowano w 1931 roku zabawę leśną z pokazem gier wojskowych⁷.

Założycielami plockiego Komitetu byli związani wcześniej z Polską Partią Socjalistyczną – Władysław Iwanicki i Franciszek Graczyk oraz Stanisław Offenkowski, powiązany później z Blokiem Bezpartyjnym (BBWR). W ewidencji dla stowarzyszeń i związków władze Komitetu określiły liczbę szkolonych na 471 osób zarezerwowanych w trzech kompaniach. Podano, iż wszyscy szkoleni są narodowości polskiej. Wpływy polityczne na szkolonych określono w proporcjach: 75% Blok Bezpartyjny, 15% Chrześcijańska Demokracja, 10% Stronnictwo Narodowe. Celem działalności organizacyjnej określonym w rejestrze była praca nad fizycznym rozwojem młodzieży męskiej szkół średnich i powszechnych⁸. W plockim Komitecie powstały trzy sekcje. Powołano je w myśl okólnika nr 257 Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z dnia 18 listopada 1929 r. nr Wojsk 3165/1. W ten sposób, w końcu 1929 r., plocka organizacja WF i PW stała się jednym z najlepiej zorganizowanych elementów życia publicznego w mieście.

Przez pierwsze lata, podobnie jak w całej Polsce, działalności Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku nie było praktycznie widać. Cały ruch dopiero pączkował. Społeczeństwo lokalne, w tym także sami działacze, dopiero oswajało się ze świadomością konieczności prowadzenia przedsięwzięć obronnych, ich zakresem i dużym, wielopłaszczyznowym znaczeniem. Wiosną 1930 r. skład osobowy plockiego Komitetu otwierał prezydent miasta Aleksander Albrecht⁹. Przedstawicielem garnizonu był ppłk Edmund Robakiewicz. W skład Komitetu wchodził: Inspektor Szkolny – Adolf Bandas, kpt. Falcman – komendant WF i PW, lekarz miejski – Władysław Frankowski, przedstawiciel Związku Strzeleckiego – Stanisław Offenkowski, przedstawiciel Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” – Stanisław Hajdukiewicz, przedstawiciel Komendy Harcerstwa Chorągwi Płockiej – Zdzisław Stoniewicz. Koło Dyrektorów Szkół Średnich reprezentowała Julia Kisielewska, Straż Ogniwą Ochotniczą – Tadeusz Ginter, Towarzystwo Wioślarskie – Wacław Jagodziński.

Ponadto w skład Komitetu wchodził: Komendant Oddziału Przynależności Wojskowej Kobiet – Maria Kraskowska, Kierownik Szkoły Powszechnej – Leon Dorobek, Kierownik Wydziału Opieki Społecznej i Zdrowia Publicznego w Magistracie – Feliks Wiesenberg, podkomisarz Policji Państwowej – Karol Stankiewicz, przedstawiciel Towarzystwa Kolarzy – adwokat Roman Lutyński, nauczyciel gimnazjum i Komendant Hufca Szkolnego – Wilhelm Zaufal, urzędnik Magistratu i sekretarz Komitetu – Stanisław Todleben. Łącznie w skład Zarządu Komitetu wchodziło 19 osób¹⁰.

Za prezydentury Adama Ostoi Ostaszewskiego w latach 1930-1934 oraz jego następcy inż. Romualda Chmielewskiego (1934-1935) nastąpił wyraźny zastój w działalności Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przynależności Wojskowej w Płocku. W znacznym stopniu podyktowane to było dramatyczną sytuacją gospodarczą powiązaną ze skutkami wielkiego kryzysu (1929-1933). Miasto i jego władze musiały w tym czasie zmagać się przede wszystkim z problemami społeczno-gospodarczymi¹¹.

Do połowy lat 30. Państwowy Urząd WF i PW na mocy zarządzeń wojskowych przejął zwierzchnią kontrolę nad organizacjami paramilitarnymi szkolącymi młodzież. Służyło to bez wątpienia lepszej organizacji pracy szkoleniowej, ujednoczeniu planowania, ułatwieniu rozliczeń i nadzoru administracyjnego. W sierpniu 1932 r. powiązano w ten sposób prace państwowych władz WF i PW i Związku Strzeleckiego. Automatycznie wzrósł wpływ Komitetów WF i PW na całość szkolenia obronnego młodzieży¹².

Kierownikowi Sekcji WF i PW pod względem administracyjnym podlegało Boisko Miejskie wraz ze strzelnicą. Prawo korzystania z tych obiektów posiadały oddziały wojskowe, szkoły, stowarzyszenia WF i PW przebywające w godzinach dla nich przeznaczonych pod opieką oficera, nauczyciela lub instruktora. Plan korzystania z boiska na cały sezon sporządzał Kierownik Sekcji WF i PW do dnia 1 kwietnia każdego roku. Do połowy marca instytucje zgłaszały mu swoje propozycje w tym zakresie. Plan zorganizowania zawodów czy zlotu należało zgłaszać na dwa tygodnie przed terminem. Za ewentualne szkody na obiekcie odpowiedzialność ponosiły instytucje z niego korzystające. Roczna opłata od organizacji i szkół wynosiła 15 zł (6 godzin w tygodniu wg rozkładu zajęć i 3 dni przeznaczone na zawody – za płatnymi biletami). Z dodatkowych opłat za korzystanie z boiska zwolnione zostały zespoły szkół powszechnych. Gospodarz obiektu dbał o stan i wygląd zewnętrzny boiska, rozporządzał inwentarzem sportowym, prowadził księgę boiska, był zobligowany do utrzymywania ścisłego kontaktu z Kierownikiem Sekcji oraz

Komendantem Powiatowym WF i PW. Na boisko nie można było wprowadzać psów ani rowerów¹³.

Na posiedzenie Wydziału Wykonawczego Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 22 października 1935 r. został zaproszony Kierownik Wodociągów Miejskich w Płocku Stanisław Jaworski. Sekcja Administracyjno-Gospodarcza kierowana od trzech tygodni przez Ludomira Grabowskiego zaplanowała na 24 listopada 1935 r. imprezę teatralną, z której połowa dochodu miała przyspaść Miejskiemu Komitetowi WF i PW. Przewodniczący, pełniący funkcję prezydenta Płocka – Stanisław Wasiak¹⁴, poinformował zebranych o planie zabudowy miasta, który przewiduje przeprowadzenie jezdni przez środek boiska. Jednocześnie zapewnił, że dotychczasowe boisko będzie funkcjonować do czasu wybudowania nowego obiektu. Uchwalono, że dwie ślizgawki dla sportów zimowych – w Ogródku Jordanowskim i na placu Marszałka Piłsudskiego, zostaną oddane w dzierżawę p. Piotrowi Żyznowskiemu, od którego będzie pobierane 25% brutto dziennych dochodów. Opłata za korzystanie z Ogródka Jordanowskiego wynosiła 30 gr. dla dorosłych i 20 gr. dla uczącej się młodzieży. Za korzystanie ze ślizgawki na placu Marszałka Piłsudskiego dorośli płacili 20 gr. a młodzież 15 (w tym 5 gr. za szatnię). Zespoły WF i PW do godziny 16 płaciły po 5 gr., a szkoły powszechne mogły w tym czasie korzystać z obiektu za darmo. Zimą zaplanowano przeprowadzenie w Płocku kursu narciarskiego i zorganizowanie treningów sportów zimowych¹⁵.

Jak podkreślił w swym późniejszym referacie szef Sekcji WF i PW Ładysław Żelazowski, jego Sekcja została zorganizowana po dwuletniej bezczynności Komitetu. W marcu 1935 r. Sekcja opracowała regulamin wewnętrzny oraz wytyczne programowe na rok 1935/36 i po porozumieniu się z organizacjami sportowymi przedstawiła kalendarz zajęć i zawodów na rok 1935. Przyjęte wówczas hasło brzmiało: „Płock – frontem do Wisły”. Do współpracy z Komitetem w zakresie pracy na wodzie przystąpiły: Poczta Przystosowanie Wojskowe, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” oraz harcerstwo, natomiast Towarzystwo Wioślarskie na apel nie odpowiedziało i nie skierowało swego delegata do Sekcji WF. Praca pływalni dała w 1935 roku słabe wyniki. Lato było bowiem chłodne i dżdżyste. Pomimo propagandy w prasie, na kurs pływania zgłosiło się jedynie około 40 osób. W roku 1935 w Płocku zawody wodne organizowane były przez Płocki Klub Wioślarski, Żeglarstwo Hufca Harcerzy i POW. Przy schronie harcerzy, przy pomocy miasta i w porozumieniu z Towarzystwem Popierania Turystyki, dla ułatwienia turystyki wodnej zorganizowano punkt postoju z noclegiem dla 50 osób. Na strzelnicy zawody

wewnętrzne przeprowadziły: Przystosowanie Poczta, Klub Sportowy „Makabi”, Związek Strzelecki oraz harcerstwo. Zawody strzeleckie o mistrzostwo Płocka organizowane przez Związek Strzelecki zostały przeniesione na 1936 rok. W 1935 r. P.O.S (Państwową Odznakę Strzelecką – pp) uzyskało 1035 osób, w tym szkoły (sami chłopcy) 67, wojsko 852 i inni 116 (w tym jedynie 10 kobiet). Remont boiska utrudnił klubom korzystanie z niego, zwłaszcza sekcjom piłki nożnej. Spotkało się to z protestami z ich strony latem 1935 r. Na strzelnicach, dla poprawy bezpieczeństwa, zmniejszono okienka strzeleckie i poprawiono schrony. Po uzyskaniu wiadomości od prezydenta miasta o planach likwidacji boiska i przeprowadzenia przez jego teren jezdni, aktualnym stał się projekt stworzenia w mieście małych boisk do gier sportowych. Sekcja WF jako tereny nadające się do tego celu wskazała plac Marszałka Piłsudskiego, plac przy ul. Mostowej, plac przy betoniarńi na ul. Dobrzyńskiej. Teren na placu Marszałka Piłsudskiego zaopatrzone w 4 stupy do siatkówki oddano pod opiekę szkole miejskiej przy ul. Warszawskiej (p. Babecki). Wkrótce jednak, z chwilą przeniesienia szkoły do gmachu pomonopolowego i z uwagi na reprezentacyjny charakter placu, stupy usunięto. Z kolei plac przy ul. Mostowej okazał się nietrafionym pomysłem z powodu kurzu ulicznego i dymu z kominów Powiśla. Zarząd Miejski odmówił Sekcji placu na Czarnym Dworze. 20 października 1935 r. Klub Sportowy „Jur” z polecenia Sekcji WF zorganizował Pierwsze Zawody Lekkoatletyczne o mistrzostwo miasta Płocka. Na boisku wewnętrzne zawody przeprowadził także KS „Makabi”, Związek Strzelecki, ZHP. Odbyły się też propagandowe zawody z udziałem Wejsówny i Kwaśniewskiej organizowane przez KS „Makabi” oraz zawody propagandowe organizowane przez Towarzystwo Gimnastyczne Sokół z udziałem zawodników warszawskich. Odbył się ponadto bieg na przełaj o mistrzostwo Płocka zorganizowany przez Związek Strzelecki z polecenia Sekcji WF. Rozegrano także mecze piłki nożnej o mistrzostwo podokręgu. Sekcja WF oddała boks opiece Klubu Sportowego „Jur”, hokej i jazdę figurową opiece Klubu Sportowego „Makabi”, ping-pong Związkowi Strzeleckiemu. W okresie krótkiego mrozu w lutym 1936 r. (wcześniej ciepła zima nie pozwalała prowadzić sportów zimowych) rozpoczęto intensywne treningi hokejowe, rozegrano kilka meczów towarzyskich i przystąpiono do rozgrywek o mistrzostwo hokejowe Płocka o nagrodę przechodnią Sekcji WF. Niestety z powodu odwilży nie udało się dokończyć tych zawodów. Nie udało się także zorganizować zaplanowanych zawodów hokejowych z udziałem Łódzkiego Klubu Sportowego.

Ciekawym projektem okazały się natomiast popisy łyżwiarskie zorganizowane przez grupę nauczycielek i przedstawiciela Sekcji WF z udziałem mistrzów i wicemistrzów Polski. Po tym pokazie zebrano miłośników jazdy figurowej i utworzono w Płocku Klub łyżwiarski. W okresie rozliczeniowym Sekcji WF odbyły się pierwsze zawody w boksie. Były to zawody między Płockiem a Włocławkiem. Odbyły się także zawody wewnętrzne Klubu Sportowego „Jur” w tej dyscyplinie sportu oraz zawody między Włocławkiem a 8 pułkiem artylerii lekkiej. Pierwsze zawody w tenisie stołowym (nazywanym ping-pongiem) zorganizowały KS „Jur” oraz Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Żelazowski podkreślał znaczenie współpracy z innymi organizacjami, wśród których wymienił Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Strzelecki, Klub Sportowy „Makabi”, Towarzystwo Gimnastyczne „Makabi”, Klub Sportowy „Jur”, Koło Nauczycieli WF, PAKS (Płocki Amatorski Klub Sportowy – PP), Policynny Klub Sportowy, Wojskowy Klub Sportowy, Klub Sportowy „Siła”, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Płockie Towarzystwo Kolarzy. Jako stali członkowie dość aktywnej wówczas Sekcji WF działali: p. Błachewicz, p. Kowalska, p. Fuz, p. Kudlikowski, p. Kwaśniewski, lekarz Majde, p. Ostrowski, p. Skrzeczkowski, p. Wierzbicki, p. Zakrzewicz i p. Zapaśnik. Bardzo dobrze układała się współpraca Sekcji WF i PW z prezydentem Płocka Wasiakiem, wiceprezydentem Wernikiem i inżynierem miejskim Woyno¹⁶.

W dniu 19 lutego 1936 r. odbyło się posiedzenie Sekcji Administracyjno-Gospodarczej z udziałem Komendanta Powiatowego WF i PW por. Piotra Chęstowskiego. Por. Chęstowski przedstawił preliminarz budżetowy na rok 1936/1937. W ożywionej dyskusji głos zabierali jeszcze Ładysław Żelazowski, Witold Majde, Anastazy Witostawski i Helena Kowalska. Podnoszono zwłaszcza potrzebę zwiększenia środków na zakup sprzętu sportowego, którego brak dawał się poważnie odczuwać. Postulowano także zwiększenie kwot na organizację obozów letnich dla młodzieży w ramach harcerstwa czy Przynsposobienia Wojskowego Kobiet. Wydatki w kwocie 6 tys. zł zamierzano pokryć z subwencji Rady Miejskiej w kwocie 5400 zł oraz z wpływów z imprez – 600 zł. Przyjęto plan pracy Sekcji Administracyjno-Gospodarczej na rok 1936/1937. W ramach tego planu zamierzano w czerwcu zorganizować zabawę leśną, w lipcu zabawę na Placu Floriańskim, w październiku wyświetlenie filmu, w listopadzie imprezę balową, w grudniu urządzenie ślizgawek, w styczniu 1937 r. imprezę taneczną a w marcu wypuścić znaczek na WF i PW¹⁷.

Wśród wytycznych Sekcji Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego na rok 1936/1937 zamierzano doprowadzić

do porządku bieżnię i skocznię, planowano urządzenie dodatkowych boisk do gier zespołowych – siatkówki i koszykówki, przeprowadzenie reperaturacji strzelnicy do strzelań na 25 i 50 metrów (przede wszystkim chodziło tu o przygotowanie wału), przeprowadzenie reperaturacji pływalni, zakup sprzętu sportowego, udział w rozbudowie Ogródków Jordanowskich. Sekcja zamierzała zorganizować mistrzostwa miasta Płocka w lekkiej atletyce, hokeju, boksie, tenisie i tenisie stołowym oraz pływaniu. Ponadto planowano uaktywnić się przy organizacji Święta WF i PW oraz współdziałać przy organizacji i pracach Poradni Sportowo-Lekarskiej. Sekcja planowała przeprowadzenie kursów: pływania, boks, jazdy figurowej na łyżwach oraz narciarskiego¹⁸. W maju planowano przeprowadzenie obchodów Święta WF i PW oraz trzydniowych ćwiczeń szkolnych hufców przynsposobienia wojskowego z ostrymi strzelaniami programo-wymi. Na czerwiec zaplanowano egzaminy na I stopień przynsposobienia wojskowego, organizację letnich obozów przynsposobienia wojskowego oraz kurs pływania. W lipcu przewidziano kolejny kurs pływania oraz konserwację sprzętu sportowego. Uwzględniono udział organizacji w Święcie rocznicowym 18 sierpnia (rosyjski atal na Płock – pp) oraz zaplanowano na ten miesiąc przyjmowanie nowych członków. We wrześniu planowano przeprowadzenie okręgowych zawodów sportowych hufców przynsposobienia wojskowego. Od października rozpoczynało się programowe szkolenie na I i II stopień przynsposobienia wojskowego. Planowano też naprawę i konserwację letniego sprzętu sportowego. Uwzględniono udział organizacji WF i PW w obchodach Święta 11 listopada. Miesiące zimowe przeznaczono przede wszystkim na szkolenie młodzieży na I i II stopień przynsposobienia wojskowego¹⁹.

Powyższe działania miała wspierać Sekcja Wychowania Społecznego i Propagandy. W tym celu zamierzano nagłośnić realizowane zadania w prasie, propagować wycieczki, obozy, przygotować odczyty okolicznościowe. W październiku planowano przeprowadzenie akcji na rzecz sportów zimowych – saneczkarstwa, łyżwiarstwa i narciarstwa. W styczniu i lutym 1937 r. Sekcja planowała odwiedzanie z własnymi odczytami na temat kultury fizycznej ośrodków wychowania fizycznego²⁰.

4 marca 1936 roku na zebraniu Sekcji WF i PW obecni byli przedstawiciele Klubu Sportowego „Makabi” (Młot) działającego w Płocku z inicjatywy Berka Zeligmana już od 1915 r.²¹ Sekcję, oprócz przewodniczącego Żelazowskiego, reprezentowali: p. Kwaśniewski, p. Zakrzewicz, p. Kotkorowska, dr Majde, p. Skrzeczkowski. Na tym zebraniu, które kończyło kadencję Sekcji (trwała do końca marca) postulowano

zwolnienie organizacji od opłat na rzecz boiska. Argumentowano to propagowaniem gier sportowych²².

W sprawozdaniu z działalności Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Płocku za rok 1935/36 stwierdzono, że stosunek miejscowych warstw ludności do prac WF i PW jest dobry, nauczycieli zaś bardzo dobry. Podkreślano udział miejscowego społeczeństwa w pracach organizacji poza, jak opisano w raporcie, skrajnymi opozycjonistami, którzy prace te, z minimalnym skutkiem, próbowali zwalczać. Stosunek stowarzyszeń WF i PW do prac Komitetu oceniono bardzo dobrze. Wśród stowarzyszeń tych raport wymienia Związek Strzelecki, Związek Rezerwistów, Przystosowanie Wojskowe Kobiet, Hufce Szkolne, Harcerstwo – jako te, które „zawsze stoją na wysokości swego zadania”. Podsumowano też udział innych stowarzyszeń i organizacji w pracach WF i PW. Prace wyłącznie w dziedzinie wychowania fizycznego prowadziły Straż Pożarna Ochotnicza, Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży Męskiej, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Towarzystwo Wioślarskie, Towarzystwo Kolarzy, „Makabi” i Harcerstwo. Jak podkreślał raport, współpraca i wzajemny stosunek stowarzyszeń prowadzących wychowanie fizyczne i przystosowanie wojskowe był bardzo dobry i życzliwy. W roku sprawozdawczym 1935/36 Komitet odbył 4 posiedzenia, a Wydział Wykonawczy – 6. Jak podkreśla raport, sprawami dotyczącymi stricte przystosowania wojskowego zajmował się wyłącznie Powiatowy Komendant PW i WF, który otrzymywał ze strony Komitetu pomoc finansową. Prezydium Komitetu odbywało posiedzenia 2 razy w miesiącu rozpatrując pilniejsze sprawy i badając jednocześnie celowość realizacji budżetu po stronie wydatków. Akcję propagandową rozwijano na bazie prasy – „Dziennika Płockiego”, „Głosu Mazowieckiego”, oraz przez komunikaty Zarządu Miejskiego w Płocku²³.

Ciekawostką jest ocena udziału poszczególnych narodowości w pracach wychowania fizycznego i przystosowania wojskowego. Raport podkreślał iż udział czynny brała wyłącznie narodowość polska współpracując stale z Komitetem. W pracy wychowania fizycznego brała również udział narodowość żydowska. Raport wskazywał, że w roku sprawozdawczym nie było odczytów ani obchodów świąt WF i PW. Odbyły się za to pierwsze zawody lekkoatletyczne o mistrzostwo miasta Płocka, szereg zawodów wewnętrznych, zawody w klubach i stowarzyszeniach, propagandowe zawody z udziałem m.in. Wejsówny organizowane przez KS „Makabi”, zawody propagandowe organizowane przez Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” z udziałem zawodników warszawskich, bieg na przełaj o mistrzostwo

Płocka organizowany przez Związek Strzelecki. Odbyły się także mecze piłki nożnej o mistrzostwo podokręgu. W ramach prac inwestycyjnych na boisku zasiano specjalną mieszankę traw oraz doprowadzono strzelnicę do stanu używalności, poprawiono bezpieczeństwo na obiekcie, otoczono go parkanem. Na zakup ramki lodowej do hokeja wydano 84 zł. Innego sprzętu, w tym karabinków, amunicji i mundurów, nie kupowano. Sprzęt sportowy był przechowywany w magazynie Powiatowej Komendy PW oraz na boisku miejskim. Administrował nim przewodniczący Sekcji WF i PW w porozumieniu z Powiatowym Komendantem PW i WF. W ramach pomocy dla stowarzyszeń wydano na obozy letnie: dla ZHP 200 zł, 150 zł dla Związku Strzeleckiego żeńskiego, W.P.K do O.K (Wojskowe Przystosowanie Kobiet do Obrony Kraju – pp) – 100 zł. Ponadto na obóz złotowy harcerzy w Spale wydano 550 zł oraz wspomagano finansowo Inspektora Szkolnego przy organizacji obozów letnich szkół powszechnych. Koszt utrzymania instruktorów wyniósł 900 zł. Komitet dysponował subwencją Zarządu Miejskiego w wysokości 6 tys. zł. Ze ślizgawki i imprezy teatralnej udało się pozyskać dodatkowy dochód w wysokości 251 zł 99gr. Na dzień 1 kwietnia 1936 r. wśród Kadry Zawodowej PW było 4 instruktorów honorowych, w tym 2 oficerów rezerwy i 2 podchorążych rezerwy oraz 3 instruktorów kontraktowych, w tym 2 oficerów rezerwy i 1 podoficer rezerwy. Wśród oddziałów przystosowania wojskowego był jeden oddział Związku Strzeleckiego składający się z 60 osób, 4 Hufce Szkolne liczące łącznie 162 osoby, 1 oddział harcerski złożony z 36 osób, 1 oddział Przystosowania Wojskowego Pocztowego złożony z 45 osób, 2 oddziały Związku Rezerwistów liczące łącznie 221 osób. W kwietniu 1936 r. listę członków Miejskiego Komitetu WF i PW otwierał jego przewodniczący, Stanisław Wasiak. Oprócz niego w skład Komitetu wchodził: Komendant Garnizonu Płock płk Zygmunt Podhorski, nauczyciel Zygmunt Miąskiewicz, kapitanowa Jadwiga Rosowa, nauczyciel Eugeniusz Gessek, handlowiec Tadeusz Czapliński, nauczycielka Maria Lewandowska, Komendantka Związku Strzeleckiego Żeńskiego Jadwiga Suszczyńska, nauczyciel i działacz płockiej organizacji Związku Nauczycielstwa Polskiego Stefan Pernej, urzędnik Ignacy Galicki, lekarz Witold Majde, instruktorka wychowania fizycznego Helena Kowalska, Naczelnik Urzędu Pocztowego Anastazy Wisłowski, nauczyciel gimnastyki Ładysław Żelazowski, dyrektorka Państwowego Gimnazjum Żeńskiego Jadwiga Biernacka, lekarz miejski Władysław Frankowski, nauczycielka Maria Krawkowska, nauczyciel Wacław Kulesza, sekretarz Komitetu i referent spraw wojskowych Aleksander Łęski, handlowiec Ludomir Grabowski.

Komitet dysponował jednym boiskiem do piłki nożnej, innych gier i lekkoatletyki, trzema kortami tenisowymi, ośmioma salami gimnastycznymi, jedną pływalnią, trzema przystaniami wioślarskimi, dwiema ślizgawkami, dwoma Ogródkami Jordanowskimi, jedną strzelnicą małokalibrową i jedną strzelnicą szkolną wojskową²⁴.

6 kwietnia 1936 r. pod przewodnictwem wiceprezydenta miasta Aleksandra Wernika odbyło się posiedzenie Komitetu w okrojonym składzie. Oprócz Wernika wzięło w nim udział jedynie 9 osób (Chęłstowski, Rosowa, Grabowski, Suszczyńska, Frankowski, Kowalska, Żelazowski, Kulesza i Łęski). Wysłuchano sprawozdań szefów Sekcji Administracyjno-Gospodarczej (Grabowski) i Sekcji WF i PW (Żelazowski) za poprzedni rok działalności. Nie przedstawiono za to sprawozdania Sekcji Wychowania Społecznego i Propagandy z powodu nieprzybycia na posiedzenie jej przewodniczącego, Inspektora Szkolnego Pruszyńskiego. Porucznik Chęłstowski postulował pilne zwołanie kolejnego posiedzenia nowoimianowanego Komitetu z powodu nagromadzenia się ważnych spraw wymagających rozwiązania²⁵.

W maju 1936 r. Wojewoda Warszawski zatwierdził nowopowołany Komitet. Szefów jego Sekcji wybrano na posiedzeniu 16 maja. Przewodniczącą Sekcji Administracyjno-Gospodarczej została Helena Kowalska, natomiast Sekcji Wychowania Społecznego i Propagandy – absolwent Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego, nauczyciel wychowania fizycznego, działacz płockiego Towarzystwa Wioślarskiego – ppor. rez. Eugeniusz Gessek. Sekcją WF i PW kierował odtąd nauczyciel Józef Kudlikowski. Do Sekcji WF i PW weszli: Julia Kotkorowska, Włodzimierz Barga, Krystyna Zajączkowska i Witold Majde. Do Sekcji Administracyjno-Gospodarczej weszli: Jadwiga Rosowa, Ładysław Żelazowski, Jadwiga Suszczyńska, Roman Piórkowski, Izajasz Cybulski, Rudolf Kenner, Włodzimierz Barga. Do Sekcji Wychowania Społecznego i Propagandy weszli: Anastazy Witosławski, Zygmunt Miaśkiewicz, Leon Fuz i Jan Zapaśnik. Ukonstytuował się także Komitet Święta Wychowania Fizycznego na czele z prezydentem Wasiakiem. Do Komitetu przygotowującego Święto na dzień 7 czerwca 1936 r. weszli: płk dypl. inż. Zygmunt Podhorski, Helena Kowalska, prof. Józef Kudlikowski, prof. Włodzimierz Barga, prof. Eugeniusz Gessek, por. Piotr Chęłstowski, rtm. Adolf Czarnota²⁶.

W ramach swojej działalności wydawniczej Państwowy Urząd Wychowania Fizycznego i Przesposobienia Wojskowego na prośbę lokalnych komitetów wysyłał im materiały szkoleniowe. 20 sierpnia 1936 r. do płockiego MK WF i PW naczelnik Wydziału WF i Przesposobienia Wojskowego Kobiet – Maria Wittekówna, w imieniu Dyrektora PUWF i PW, przestała 6 tom

wydawnictwa „Wychowanie Fizyczne Kobiet”. Tom nosił tytuł „Wioślarstwo kobiece”. Kolejne wydawnictwa szkoleniowe nadesłał Warszawski Komitet Wojewódzki WF i PW 23 października 1936 r.²⁷

26 września 1936 r. pod przewodnictwem wiceprezydenta Wernika odbyło się posiedzenie MK WF i PW. Zabrakło na nim zaproszonych wcześniej: pułkownika Mikołaja Więckowskiego, inspektora Józefa Pruszyńskiego, Ludomira Grabowskiego, podprokuratora Zygmunta Kozaneckiego, prof. Zygmunta Miaśkiewicza, doktora Witolda Majde i Ładysława Żelazowskiego. Jednym z podstawowych wątków była krytyka gospodarka boiska p. Bargi²⁸.

5 listopada 1936 roku pod przewodnictwem wiceprezydenta Wernika odbyło się interesujące posiedzenie Miejskiego Komitetu WF i PW, na którym poruszono sprawę urzędzenia ślizgawki oraz uruchomienia długo oczekiwanej Poradni Sportowo-Lekarskiej. Helena Kowalska omówiła zorganizowaną 10 października akcją „Czarna kawa”. Z akcji tej uzyskano dochód 150 zł. Prof. Kudlikowski poinformował o wrogim nastawieniu Klubów Sportowych do doktora Marienstrassa, w związku z czym zapowiedziały one bojkot Poradni Sportowo-Lekarskiej gdyby okazało się, że lekarz ten będzie zaangażowany do pracy w tej placówce. W związku z tym postanowiono odroczyć uruchomienie Poradni Sportowo-Lekarskiej. Por. Chęłstowski poinformował zebranych o odbywającym się w dniach 8-22 listopada 1936 r. w Gostyninie Kursie Przesposobienia Wojskowego Związku Strzeleckiego i zaapelował, aby w niedzielę 22 listopada wszyscy członkowie Komitetu wzięli udział w jego zakończeniu²⁹.

Nie wszyscy użytkownicy obiektów sportowych z terenu Płocka byli zadowoleni ze współpracy z Komitetem w 1936 r. Prezes działającego przy Związku Strzeleckim Klubu Sportowego „Masovia” Jan Zapaśnik w piśmie do władz Komitetu wyraził krytykę ich bierności przy organizacji życia sportowego w Płocku. Wyraził pogląd, że kluby sportowe wyręczają przy tym Sekcję WF. 8 listopada miał być rozegrany mecz piłki nożnej między drużyną z Gostynina a złożoną z szeregu organizacji sportowych drużyną z Płocka. Zapaśnik prosił o zwolnienie z opłaty za boisko na ten mecz. Gostyniński Komitet WF subsydiował wyjazd swojej drużyny piłkarskiej do Płocka kwotą 20 zł.³⁰

Płocka młodzież zrzeszona w organizacjach paramilitarnych uczestniczyła w uroczystościach patriotycznych. W drugiej połowie lat 30. zasadą stało się uczestnictwo w capstrzyku z okazji Święta Niepodległości orkiestry oraz pododdziałów płockiego Przesposobienia Wojskowego. Wśród defilujących 11 listopada 1938 r. pododdziałów PW była kompania kobieca³¹.

W latach 1936-1938 odbywały się uroczystości powitalne płockich pułków powracających do garnizonu po dorocznych letnich manewrach. W 1936 r. powstał w tym celu społeczny komitet pod przewodnictwem starosty płockiego Władysława Rozmarynowskiego i pełniącego obowiązki prezydenta – Stanisława Wasiaka. Po powitaniu na placu Marszałka Piłsudskiego zaproszono żołnierzy na podwieczorek do sal Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” przy ulicy Kościuszki 5 oraz Federacji Związków Obrońców Ojczyzny przy ulicy Kościuszki 8. Z dużym rozmachem organizowano w Płocku Dni Konia. Towarzyszyły im pokazy umiejętności jeździeckich „Krakusów”

(ochotników występujących z własnym koniem, będących w służbie przedpoborowej w ramach Przystosowania Wojskowego Konnego lub będących rezerwistami – PP). Przy tej okazji prezentowali się szerokiej publiczności żołnierze służby czynnej oraz oficerowie i podoficerowie rezerwy³².

W ostatnim roku przed wybuchem wojny nieco inaczej wyglądała struktura Przystosowania Wojskowego i Wychowania Fizycznego. Komendantem Obwodu na powiaty: płocki, sierpecki i gostyński był mjr Tadeusz Konowski a Komendantem na miasto Płock dłużej, zasłużony działacz organizacji – por. Piotr Chełstowski³³.

Przypisy

- ¹ M. Fularski, *Przystosowanie wojskowe w Polsce*, Warszawa 1929, s. 104.
- ² J. Figat, *Problemy obronności II Rzeczypospolitej*, [w:] „Wojsko i Wychowanie” 1992, nr 7, s. 48–50; B. Rudnicki, *Tradycje edukacji obronnej w Polsce, cz. II*, [w:] „Przystosowanie Obronne” 1994, nr 4, s. 178-182, P. Stawecki, *Polityka wojskowa Polski 1921-1926*, Warszawa 1981, s. 140-142; J. Odziemkowski, *Armia i społeczeństwo II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1996, s. 99-100.
- ³ Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), sygn. 266, Akta Tadeusza Strumiłły. Instrukcja tymczasowa w sprawie Wojewódzkich i Powiatowych (Miejskich) Komitetów Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego.
- ⁴ AAN, sygn. 266, Akta Tadeusza Strumiłły. Instrukcja nr 22 Okręgowych Ośrodków Wychowania Fizycznego.
- ⁵ J. Szczepański, *Życie polityczne Płocka w okresie międzywojennym (1918-1939)*, [w:] *Dzieje Płocka, T 2, Dzieje miasta w latach 1793-1945*, praca zbiorowa pod redakcją Mirosława Krajewskiego, Płock 2006, s. 491.
- ⁶ Funkcje te pełnili m.in. płk Mikołaj Koiszewski, płk Marian Mochnacki, płk Zygmunt Podhorski, płk Mikołaj Więckowski, płk Mikołaj Ordyczyński. Komendant Garnizonu koordynował oficjalne publiczne wystąpienia wojska na terenie garnizonu i poza nim. Żołnierze w myśl wytycznych regulaminowych mieli obowiązek czynnego uczestnictwa w życiu społecznym. Taką formą były imprezy o charakterze masowym, także sportowe – zob. M. Trubas, *Udział garnizonu Wojska Polskiego w życiu międzywojennego Płocka*, „Notatki Płockie” nr 1/2002, s. 34; tenże, *Płocki garnizon Wojska Polskiego w latach 1918-1939*, Warszawa 2008, s. 263 in.
- ⁷ M. Trubas, *Udział garnizonu Wojska Polskiego w życiu międzywojennego Płocka*, op. cit., s. 36-37.
- ⁸ APP, Starostwo Powiatowe w Płocku, sygn. 58, Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Płocku 1930-1932, Arkusz ewidencyjny dla stowarzyszeń i związków.
- ⁹ Aleksander Jerzy Albrecht był podporucznikiem ze Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, od 3 lipca 1929 r. komisarzem rządowym w Płocku a od listopada tegoż roku prezydentem Płocka. Urząd sprawował do 1930 r. Zmarł w wieku 33 lat 25 grudnia 1932 r. w Płocku, pochowany na miejscowym cmentarzu ewangelickim – A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznanzi. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 24.
- ¹⁰ APP, Starostwo Powiatowe w Płocku, sygn. 58, Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Płocku 1930-1932, Skład osobowy Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i PW w Płocku.
- ¹¹ Szerzej na ten temat: J. Szczepański, *Problemy społeczno-gospodarcze Płocka w okresie międzywojennym*, [w:] *Dzieje Płocka, T 2, Dzieje miasta w latach 1793-1945*, op. cit., s. 581 i n.
- ¹² APP, Starostwo Powiatowe w Płocku, sygn. 58, Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Płocku 1930-1932, Okólnik Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego L.dz.480/Tjn.Og. z dnia 27 października 1932 r.
- ¹³ APP, Akta m. Płocka, sygn. 26355, Regulamin Boiska zatwierdzony na posiedzeniu Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 8 stycznia 1936 r.
- ¹⁴ Stanisław Wasiak ur. 1886, po odzyskaniu niepodległości był Starostą w Ciechanowie, Miechowie, Aleksandrowie Kujawskim. Tymczasowo funkcję prezydenta Płocka pełnił od 28 lutego 1935 do 7 września 1939 r. – A.J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 620.
- ¹⁵ APP, Akta m. Płocka, sygn. 26355, Protokół posiedzenia Wydziału Wykonawczego Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego w Płocku z dnia 22 października 1935 r.
- ¹⁶ Tamże, Protokół posiedzenia Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 6 kwietnia 1936 r.
- ¹⁷ Tamże, Protokół z posiedzenia Sekcji Administracyjno-Gospodarczej Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 19 lutego 1936 r. Ostatecznie budżet MK WF i PW został po ożywionej dyskusji przyjęty w formie przedstawionej przez por. Chełstowskiego na posiedzeniu MK WF i PW w dniu 25 lutego 1936 roku. Na urządzenie powiatowego Świąta WF i PW w Płocku przeznaczono 100 zł, na rozbudowę urzędzeń stałych w obozach letnich na rzecz DOK I/O.U. WF i PW – 100 zł, na dokończenie budowy boiska – 300 zł, na remont lokalu Komendy PW – 200 zł, dla instruktorów kontraktowych – 750 zł, dla instruktorki w ośrodku wf – 360 zł (w ramach Przystosowania Wojskowego Kobiet), na dozór obiektów własnych – 1080 zł, na dopłatę do wyżywienia niezamożnych junaków powołanych do obozów letnich – 100 zł, na wydatki organizacyjne i kwaterunkowe obozów letnich – 400 zł, na poradnie przy Miejskim Ośrodku WF – 300 zł, na zakup płaszczy wojskowych – 500 zł, na zakup sprzętu sportowego – 150 zł, na zakup sprzętu sportowego dla młodzieży pozaszkolnej w ramach dofinansowania Inspektora Szkolnego – 160 zł.
- ¹⁸ Na wyszkolenie młodzieży w hufcach szkolnych przeznaczono 100 godzin rocznie – po 2 godziny tygodniowo w ramach zajęć szkolnych i raz na miesiąc jedno ćwiczenie czterogodzinne w czasie wolnym od zajęć szkolnych. Wyszkolenie I stopnia odbywało się w klasie 6-ej i obejmowało wyszkolenie bojowe łącznie z musztrą i terenoznawstwem, wyszkolenie strzeleckie, walkę granatami, walkę na bagnety, wyszkolenie gazowe, naukę o broni i sprzęcie, naukę pełnienia służby. Wyszkolenie II stopnia odbywało się w klasie 7-ej i obejmowało wyszkolenie bojowe łącznie z musztrą i terenoznawstwem, wyszkolenie strzeleckie, walkę granatami, służbę łączności, służbę pionierską, wyszkolenie gazowe, naukę o broni i sprzęcie – zob. M. Fularski, op. cit., s. 107.

- ¹⁹ APP, Akta m. Płocka, sygn. 26355, Wytyczne pracy na rok 1936/37 Sekcji WF i PW Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku.
- ²⁰ Tamże, Plan Sekcji Wychowania Społecznego i Propagandy przy Miejskim Komitecie WF w Płocku na rok 1936/37.
- ²¹ Berek Zeligman był wieloletnim działaczem i instruktorem tego klubu. Oprócz niego renomą cieszyli się tacy instruktorzy jak: Dawid Lichtensztein i Izaak Rozenfeld. Oprócz klubu działało Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe o tej nazwie, którym kierował znany miłośnik sportu, od 1933 r. główny zarządca Fabryki Maszyn i Narzędzi Rolniczych – Fabiusz Margulies. Do klubu należał m.in. znany wioślarz i piłkarz płocki Rudek Łubraniecki, późniejszy bohater powstania przeciw Niemcom w Treblince w 1943 r. – por. J. Przedpełski, *Żydzi płocki w latach międzywojennych (1918-1939)*, [w:] *Dzieje Płocka*, T 2, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, op. cit., s. 692; A.J. Papierowski, J. Stefański, op. cit., s. 386.
- ²² APP, Akta m. Płocka, sygn. 26355, Protokół zebrania Sekcji WF i PW Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 4 marca 1936 r.
- ²³ Tamże, Sprawozdanie z działalności Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego w Płocku za rok 1935/1936.
- ²⁴ Tamże.
- ²⁵ Tamże, Protokół posiedzenia Miejskiego Komitetu Wychowania Fizycznego i Przynsposobienia Wojskowego w Płocku w dniu 6 kwietnia 1936 r.
- ²⁶ Tamże, Protokół posiedzenia Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 16 maja 1936 r.
- ²⁷ Tamże, Pisma do MK WF i PW w Płocku z 20.08.1936 i 23.10.1936 r.
- ²⁸ Tamże, Protokół posiedzenia Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 26 września 1936 r.
- ²⁹ Tamże, Protokół posiedzenia Wydziału Wykonawczego Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku w dniu 5 listopada 1936 r. Na posiedzeniu zabrakło jedynie płk. Podhorskiego. Pozostali członkowie Wydziału Wykonawczego – Chelstowski, Kowalska, Gessek i Kudlikowski byli obecni.
- ³⁰ Tamże, Pismo Prezesa KS „Masovia” Jana Zapaśnika do Przewodniczącego Miejskiego Komitetu WF i PW w Płocku z dnia 7 listopada 1936 r. Niestety prezydent miasta opatrzył swoją odpowiedź sformułowaniem „bezwzględnie pobrać” i nie przychylił się do prośby Zapaśnika. W tej sprawie oprócz zarządu Klubu Sportowego Związku Strzeleckiego, również bezskutecznie próbował interweniować u prezydenta Płocka zarząd Klubu Sportowego „Hapoel”.
- ³¹ M. Trubas, *Udział garnizonu Wojska Polskiego w życiu międzywojennego Płocka*, op. cit., s. 35.
- ³² Tamże, s. 39-40.
- ³³ J. Szczepański, *Życie polityczne Płocka w okresie międzywojennym (1918-1939)*, op. cit., s. 502.

MUNICIPAL PHYSICAL EDUCATION AND MILITARY TRAINING COMMITTEE IN PŁOCK

Summary

In the interwar period, Polish youth actively participated in various sports and civil defence organisations and associations. In Płock, the organisational patronage over the sports and civil defence training was held by the Municipal Committee of Physical Education and Military Training. Since the Committee was steered by the high-ranking local authority officials with the mayor in charge, its prestige was very high. This activity contributed to the improvement of physical fitness of school-age youth and provided them with excellent preparation for military service.

ELITY POLITYCZNE W LOKALNYM SYSTEMIE SPOŁECZNYM NA PRZYKŁADZIE MIAST NA PRAWACH POWIATU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

Abstrakt

W artykule zawarto analizę stabilności lokalnej władzy politycznej jako jednego z czynników wpływających na równowagę podsystemu politycznego. Badanie zostało przeprowadzone poprzez mierzenie częstotliwości zmian ugrupowań, zajmujących kluczowe pozycje w politycznym polu gry w miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego. Postawiona została hipoteza badawcza, która mówi o tym, że czynnikami, które warunkują typ równowagi lokalnego systemu społecznego są: poziom integracji elity politycznej oraz poziom stabilności elity władzy oraz oddziaływanie czynników instytucjonalizacji politycznej oraz mobilizacji społecznej. W pracy przedstawiona zostanie również rola elit w systemie społecznym oraz wyjaśniona zostanie kategoryzacja elit zgodnie z koncepcją neofunkcjonalnego paradygmatu Johna Higley'a, według której elity dzieli się głównie pod względem ich charakteru i stopnia integracji. W oparciu o koncepcję poziomu integracji elit Higleya wykonane zostały badania, które będą przedstawione w niniejszym artykule. Analizie stabilności politycznej poddane zostały koalicje wyborcze w czterech miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego tworzone w latach 2006-2010 i 2010-2014 i polegały na porównaniu zachowań elit politycznych w warunkach wyborów samorządowych. Badanie pozwoliło na postawienie kilku istotnych hipotez, które będą stanowiły bazę do dalszych, pogłębionych analiz stabilności politycznej w miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego.

Słowa kluczowe: elity polityczne, miasta na prawach powiatu województwa mazowieckiego

Przyjmuję, że lokalny system społeczny składa się z następujących podsystemów: podsystemu politycznego, integracyjnego, gospodarczego, oraz kulturowego¹. Podsystem polityczny obejmuje instytucje władzy i partie polityczne. Podsystem polityczny to również lokalna elita władzy i kontrolita to znaczy grupy pozostające w opozycji, ich zależności i wpływ na stabilność władzy. W skład podsystemu integracyjnego wchodzi różnego typu instytucje: społeczne, edukacyjne, kulturalne, religijne oraz media. Podsystem gospodarczy obejmuje firmy działające w sferach produkcji, dystrybucji i usług. Podsystem kulturowy to cała sfera symboliczna, obejmująca procesy zachodzące w obszarze świadomości społecznej, w której powstają wzory wartości i norm.

Interesującym problemem badawczym jest określenie, **jakie czynniki wywierają istotny wpływ na równowagę systemu społecznego**. Zbiór tych czynników określam jako czynniki wpływu. Podstawowym czynnikiem wpływu w podsystemie

politycznym jest **stabilność lokalnej władzy politycznej**. Wskaźnikiem tej stabilności jest dynamika procesu wymiany elity władzy. Jest ona mierzona częstotliwością zmian partii politycznych, zajmujących kluczowe pozycje w politycznym polu gry (pozycje burmistrza, starosty, pozycje rządzącej koalicji w radzie miasta).

Kolejny element lokalnego systemu społecznego to podsystem integracyjny. Występują w nim dwa podstawowe czynniki wpływające na równowagę systemu: poziom instytucjonalizacji struktur organizacyjnych jednostek samorządu terytorialnego oraz poziom mobilizacji społeczeństwa obywatelskiego. W podsystemie gospodarczym czynnikami wpływu są procesy rozwoju gospodarczego, mierzone takimi wskaźnikami jak PKB per capita, stopa bezrobocia, wartość realizowanych projektów UE, dynamika zmian liczby firm oraz miejsc pracy. W podsystemie kulturowym podstawowym czynnikiem wpływu jest homogeniczność/heterogeniczność systemu wartości i norm.

Modele równowagi lokalnego systemu społecznego

Jako główną hipotezę badawczą przyjmuję, że czynnikami, które w sposób decydujący warunkują typ równowagi lokalnego systemu społecznego są: poziom integracji elity politycznej oraz poziom stabilności elity władzy. Oddziaływanie czynników instytucjonalizacji politycznej oraz mobilizacji społecznej jest wtórne w stosunku do procesów zachodzących w świecie elit. Konstruowane i stosowane w niniejszej pracy modele równowagi odnoszą się do procesów zachodzących w podsystemach: politycznym oraz integracyjnym. Pozostałe podsystemy traktujemy jak otoczenie, tworzące ogólne ramy funkcjonowania systemu jako całości.

W przypadku podsystemu politycznego czynnikami wpływającymi na jego równowagę są:

- poziom integracji elity politycznej tj. elity władzy i kontrolity (wysoki – niski),
- poziom stabilności elity władzy (wysoki – niski).

W przypadku podsystemu integracyjnego czynnikami wpływającymi na jego równowagę są:

- poziom instytucjonalizacji politycznej (wysoki – niski),
- poziom mobilizacji społecznej (wysoki – niski).

Przy zastosowaniu kombinacji tych czynników można stworzyć cztery modele równowagi wewnątrz każdego z podsystemów. Możliwe jest również skonstruowanie modelu skonsolidowanego, obejmującego obydwa podsystemy we wzajemnym oddziaływaniu². W tym ujęciu wyróżniamy dwa skrajne typy idealne:

Model równowagi dynamicznej, który oznacza, że system społeczny osiąga wysokie standardy funkcjonalności, a w szczególności:

- wysoki poziom integracji elity politycznej,
- wysoki poziom stabilności elity władzy,
- wysoki poziom instytucjonalizacji politycznej,
- wysoki poziom mobilizacji społecznej.

Model równowagi statycznej, który oznacza, że system społeczny osiąga niskie standardy funkcjonalności, czyli występują w nim liczne dysfunkcje. Jest to system wchodzący w stan nierównowagi.

- niski poziom integracji elity politycznej,
- niski poziom stabilności elity władzy,
- niski poziom instytucjonalizacji politycznej,
- niski poziom mobilizacji społecznej.

Pomiędzy tymi skrajnymi modelami usytuowane są modele pośrednie, stanowiące rozwiązania o charakterze mieszanym.

Elita jako kategoria teoretyczna

Spośród wielu koncepcji elit funkcjonujących w naukach społecznych w niniejszej pracy wykorzystam podejście strukturalno-funkcjonalne Johna Higleya. Zgodnie z koncepcją **Johna Higleya** definiujemy elitę jako „(...) zbiór jednostek, które dzięki swej strategicznej pozycji w kluczowych organizacjach społecznych są w stanie kształtować procesy decyzyjne regularnie i substancjalnie. W skład elit wchodzi głównie decydenci największych – i najbogatszych w zasoby – organizacji i ruchów politycznych, rządowych, militarnych, profesjonalnych, ekonomicznych, komunikacyjnych i kulturalnych”³.

Rola elity w systemie społecznym zależy od tego czy jest to elita zintegrowana czy zdezintegrowana. Kryteriami określającymi poziom integracji elity są: zbieżność interesów oraz zbieżność wartości. Higley wyróżnia trzy podstawowe typy elit: elitę sfragmentaryzowaną, elitę zintegrowaną normatywnie oraz elitę zintegrowaną ideologicznie⁴.

Elitę niezintegrowaną (sfragmentaryzowaną) charakteryzuje minimalna zbieżność interesów, jak też niewielki zakres aksjologiczno-normatywnego konsensusu. Jej istnienie związane jest z nieufnością jaką żywią do siebie osoby zajmujące wpływowe pozycje w dużych i silnych organizacjach. Tworzą oni kliki, frakcje i ugrupowania o przeciwstawnych stanowiskach politycznych. W konsekwencji pogłębiają się zjawiska niestabilności politycznej. Wzajemny brak zaufania i strach to cechy niezintegrowanej struktury elity. Ten typ elit charakteryzuje również słaba sieć komunikacji, brak zgody dotyczącej reguł gry politycznej oraz zróżnicowana akceptacja systemu instytucjonalnego. Wypadkową tych relacji jest wysoki stopień wzajemnej nieufności⁵.

Elita zintegrowana normatywnie pojawia się w sytuacji znaczącej zgodności interesów i wartości. Jednakże siła wpływu poszczególnych kategorii elit (elity politycznej, kontrolity, biznesowej, instytucjonalnej oraz kulturowej) jest zrównoważony. Polityka jest postrzegana jako gra o sumie dodatniej, mimo różnic ideologicznych i politycznych, elity stosują zasadę ograniczonej konkurencji, unikając publicznych konfrontacji w sprawach drażliwych. Ten typ elity nie wymaga od swoich członków, aby publicznie zajmowali to samo stanowisko w kwestiach politycznych. „Nie występuje narzucona siłą ideologia, której wszyscy muszą się podporządkować.” Pojawiają się konflikty, ale nie mają one charakteru „walki na śmierć i życie”. Powstaje

najczęściej z „niezorganizowanego zbioru członków elity”. Charakteryzuje się relatywnie wysokim stopniem strukturalnej integracji i normalnego konsensusu. Elita zintegrowana normalnie obejmuje dobrowolną integrację pozycji elit i kanałów wpływu tak, że członkowie elity są w stanie wpływać na szczególne istotne dla nich rezultaty polityczne. Pomimo dyskusji, czy nawet konfliktów elity są skłonne do osiągnięcia kompromisu, przestrzegają pewnych zasad kultury politycznej, w związku z tym konflikty polityczne mają charakter umiarkowany. Sieć powiązań komunikacyjnych i interakcyjnych obejmuje wszystkie lub prawie wszystkie frakcje. Żadna frakcja nie dominuje, wskutek czego większość ugrupowań politycznych posiada możliwość wpływu na podejmowanie rządowych decyzji. Higley twierdzi, że system polityczny z normalnie zintegrowanymi elitami jest stabilny i ma demokratyczny charakter⁶.

Elita zintegrowana ideologicznie charakteryzuje się wysokim poziomem zbieżności interesów i wartości oraz dobrą komunikacją pomiędzy poszczególnymi kategoriami elit. W tym przypadku strukturalna integracja i porozumienie dotyczące wartości wiążą silnie wszystkie podgrupy elity, co prowadzi do ich centralizacji oraz poddaniu kontroli przez dominującą frakcję. W efekcie mamy do czynienia ze wzrostem formalnej demokracji i osłabieniem czynników partycypacyjnych. Ten typ elity wyznaczany jest przez jednolitą, wyznawaną przez wszystkich członków określoną ideologię. Jest to integracja wyrażona przez odrzucenie możliwości publicznego zajęcia odmiennego stanowiska w aktualnych sprawach politycznych, czy w kwestii politycznych przekonań przez osoby z rywalizującej elity. W rezultacie tworzy się homogeniczna grupa przywódcza charakterystyczna chociażby dla systemów totalitarnych. Wszystkie podgrupy elity są ze sobą powiązane, ale są scentralizowane i kontrolowane przez dominującą frakcję. Elita zintegrowana ideologicznie obejmuje istnienie pojedynczej, wszechogarniającej partii politycznej, do której należą wszyscy członkowie elity i od której zależy większość pozycji elit i kanałów wpływu. W skład jej wchodzi przywódcy obsadzających strategiczne pozycje w zawartych ideologicznie organizacjach i ruchach politycznych. System rządów związany z integracją ideologiczną elity jest stabilny, co w tym przypadku oznacza, że nie zdarzają się zbrojne przewroty, a władza wykonawcza przekazywana jest (przynajmniej z pozoru) na drodze pokojowej. Instytucje władzy mogą być formalnie demokratyczne,

ale nie ma konkurencji politycznej, opartej na walce o masowe poparcie elektoratu, co powoduje, że nie spełniane są nawet w minimalnym stopniu kryteria demokracji proceduralnej. Typ elity charakterystyczny dla systemów totalitarnych⁷.

Elity polityczne w mazowieckich miastach na prawach powiatu

Jednym z czynników wpływających na równowagę podsystemu politycznego jest stabilność lokalnej władzy politycznej. Można ją zmierzyć przez analizę częstotliwości zmian partii politycznych, zajmujących kluczowe pozycje w politycznym polu gry analizując pozycje burmistrza czy starosty w radzie miasta. Pole gry zgodnie z definicją Pierre Bourdieu to relacje między pozycjami. Pole skupia jednostki o tych samych dążeniach i rywalizujące o pozycję w jego obrębie. Pola to miejsce walki o pozycję dominującą. Instytucje bądź osoby zajmują określone pozycje. Mają one różny dostęp do władzy i korzyści⁸.

Istotnym kryterium oceny stabilności władzy lokalnej jest wykonana analiza koalicji wyborczych w miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego w latach 2006-2010 i 2010-2014. Badanie sporządzone zostało na podstawie informacji zaczerpniętych ze stron Państwowej Komisji Wyborczej, Krajowego Biura Wyborczego i Biuletynu Informacji Publicznej urzędów miast, biorących udział w badaniu. Przeprowadzone zostały również wywiady telefoniczne z pracownikami komórek organizacyjnych odpowiedzialnych za obsługę rady miasta w wybranych miastach na prawach powiatu w województwie mazowieckim.

Zgodnie z ustawą z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. Nr 96 poz. 603 ze zm.) przywrócono w Polsce trójstopniowy podział kraju na województwa, powiaty i gminy. Mówiąc o powiatach najczęściej mamy na myśli powiaty ziemskie, które składają się z kilku gmin (kilka powiatów tworzy województwo). W Polsce występują również powiaty miejskie zwane również powiatami grodzkimi lub miastami na prawach powiatu. Swoim obszarem obejmują teren większych miast. „Miastem na prawach powiatu jest miasto liczące więcej niż 100 000 mieszkańców oraz miasto, które przestało być siedzibą wojewody z dniem 31 grudnia 1998r., chyba że na wniosek właściwej rady miejskiej odstąpiono od nadania miastu

praw powiatu oraz tym, którym nadano status miasta na prawach powiatu, przy dokonywaniu pierwszego podziału administracyjnego”⁹. Funkcje organów miast na prawach powiatu sprawuje rada miasta i prezydent miasta. Wszelkie kwestie i zasady sprawowania nadzoru określa ustawa o samorządzie gminnym, a zadania miast na prawach powiatu określa ustawa o samorządzie powiatowym. „Miasto na prawach powiatu jest gminą wykonującą zadania powiatu na zasadach określonych w tej ustawie”¹⁰.

Ostrołęka

Miasto na prawach powiatu. Liczba mieszkańców ok. 54 tysiące. Pełni rolę ważnego dla północno-wschodniego Mazowsza ośrodka administracyjnego i gospodarczego. Dominują małe i średnie firmy prywatne. Struktura gospodarcza miasta zdominowana jest przez przemysł drzewno-papierniczy, energetyczny, materiałów budowlanych oraz przetwórstwa rolno-spożywczego.

Sylwetka Prezydenta miasta

Janusz Kotowski – od 1998 r. związany z samorządem, jako radny i Przewodniczący Rady Miasta Ostrołęka. W latach 2005-2006 pełnił funkcję Wicemarszałka Województwa Mazowieckiego. Jest członkiem partii Prawo i Sprawiedliwość. W roku 2006 został prezydentem Ostrołęki. Funkcję tę pełni od dwóch kadencji.

Rada Miasta

W kadencji 2010-2014 Rada Miejska liczyła 23 radnych. Przewodniczącym Rady Miasta Ostrołęka był Dariusz Maciak (PiS), jego zastępcą Wiesław Szczubetek (Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki). W poprzedniej kadencji 2006-2010 Przewodniczącym Rady Miasta był Krzysztof Majkowski (PiS), a Wiceprzewodniczącymi byli Andrzej Kania (PO) i Rafał Dymerski (członek PSL, w klubie radnych PiS).

W wyniku wyborów samorządowych w Ostrołęce w 2006 roku Prezydentem miasta został Janusz Kotowski reprezentujący ugrupowanie Prawo i Sprawiedliwość (PiS). Uzyskał on 68,32% głosów. Jego rywal Ryszard Załuska z Komitetu Wyborczego Wyborców „Bezpartyjny Komitet – Ryszarda Załuski” uzyskał 31,68% głosów.

W Ostrołęce w wyniku wyborów 2006 i 2010 najwięcej mandatów otrzymała PiS, a Prezydentem dwukrotnie został przedstawiciel PiS Janusz Kotowski. Wybory samorządowe 2010 umocniły silną pozycję prezydenta Janusza Kotowskiego, który ponownie, tym razem już w pierwszej

turze, zwyciężył wybory. Po wyborach okazało się, że koalicja PiS z Towarzystwem Przyjaciół Ostrołęki, miała za mało radnych, aby stanowić większość. TPO podczas kampanii wyborczej oficjalnie poparło Janusza Kotowskiego, nie przyczyniło się to jednak do większego poparcia ze strony wyborców. W 2010 roku wobec braku arytmetycznej większości (11 mandatów), PiS zainicjowało rozmowy z innymi ugrupowaniami, których celem było stworzenie frontu poparcia prezydenta Kotowskiego. Do koalicji PiS z TPO dołączyli: radny PSL Piotr Antońkiewicz i radna SLD Anna Szczubetek. Do tego grona, tak jak w ubiegłej kadencji, dołączył radny Dariusz Bralski (Nowa Ostrołęka), który w poprzedniej kadencji był radnym Bezpartyjnego Komitetu Ryszarda Załuski oraz Grażyna Sosnowska z Naszej Ostrołęki. W tym kontekście jako kontrolitę możemy traktować radnych PO, Rafała Dymerskiego z Nowej Ostrołęki oraz 3 radnych z Naszej Ostrołęki.

Utworzenie „koalicji proprezydenckiej” pokazuje, że w lokalnej grze politycznej ważną rolę odgrywa wybierany w wyborach bezpośrednich prezydent/burmistrz. W wyborach 2010 r. rządząca w poprzedniej kadencji koalicja PiS/TPO nie uzyskała większości, ale w wyniku negocjacji udało tę koalicję rozszerzyć o przedstawicieli dwóch partii politycznych (SLD i PSL) oraz jednego ugrupowania lokalnego (Nowa Ostrołęka).

Mechanizm ten pozwala na wskazanie kilku istotnych prawidłowości, dotyczących funkcjonowania lokalnej elity politycznej w Ostrołęce. Po pierwsze, najsilniejszą pozycją w politycznym polu gry jest pozycja władzy wykonawczej, czyli Prezydenta. On też wydaje się graczem dominującym. Rada Miasta, jako instytucja o charakterze uchwałodawczym wydaje się zajmować pozycję gracza podporządkowanego. Drugim istotnym spostrzeżeniem jest rozproszenie środowiska kontrolity politycznej. Najwyraźniej nie pojawił się tu silny lider, który podjąłby próbę przejęcia władzy, co – ze względu na podział mandatów było teoretycznie możliwe. Trzecia konstatacja dotyczy lokalnej elity politycznej jako całości. Otóż fakt utworzenia szerokiego frontu porozumienia wielu różnych opcji politycznych (PiS, SLD, PSL) wskazuje, że podziały ideowe czy programowe pomiędzy lokalnymi ugrupowaniami nie mają charakteru antagonistycznego. Są to różnice raczej na poziomie interesów niż wartości, co oznacza większe pole do negocjacji i kompromisu.

Odnosząc tę charakterystykę do modelu elity Higley’a można uznać, że elita polityczna

Tabela 1. Rozkład mandatów dla poszczególnych ugrupowań w Radzie Miasta Ostrołęka w latach 2006 i 2010

Ugrupowanie	Wybory 2006	Wybory 2010
	liczba mandatów	liczba mandatów
Prawo i Sprawiedliwość	10	8
Platforma Obywatelska	3	4
Komitet Wyborczy Wyborców „Nasza Ostrołęka”	4	4
Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki	3	3
Ruch Społeczny Koalicja Rozwoju Ostrołęki	2	-
Bezpartyjny Komitet Ryszarda Załuski	1	-
Nowa Ostrołęka z Rafałem Dymerskim	-	2
Sojusz Lewicy Demokratycznej	-	1
Polskie Stronnictwo Ludowe	-	1

Źródło: Badania własne

w Ostrołęce jest zintegrowana normatywnie, tzn. sieć powiązań komunikacyjnych obejmuje większość frakcji elity politycznej, co daje im możliwość wpływu na decyzje podejmowane przez Radę Miasta, a także – w jakimś zakresie – przez Prezydenta miasta. Ponadto frakcje te są w większości zgodne w kwestii reguł i wartości istniejących instytucji, co nie wyklucza publicznie prezentowanych rozbieżności w sprawach ideologicznych, czy światopoglądowych.

Przeprowadzona analiza wskazuje, że mimo wprowadzenia pewnych zmian w strukturze elity władzy, lokalny system społeczny wykazuje znaczącą stabilność podsystemu politycznego.

Płock

Miasto na prawach powiatu położone w centrum Polski, na terenie województwa mazowieckiego, liczy 130 tysięcy mieszkańców. Płock to silny ośrodek gospodarczy o zróżnicowanej strukturze branżowej. Tu swoją siedzibę ma m.in. jedna z największych firm w Europie Środkowo-Wschodniej, potentat na rynku paliwowym w Polsce – Polski Koncern Naftowy ORLEN S.A.

Sylwetka Prezydenta miasta

Od 2010 r. funkcję tę sprawuje Andrzej Nowakowski. Od października 2002 roku był radnym miasta Płocka i członkiem Komisji Skarbu i Budżetu. W latach 2007-2010 był posłem na Sejm RP, członkiem Sejmowej Komisji Sportu i Turystyki oraz Komisji do spraw Unii Europejskiej. Członek Platformy Obywatelskiej.

W kadencji 2006-2010 Prezydentem Płocka był Mirosław Milewski z PiS. Była to druga kadencja prezydentury Milewskiego w Płocku. Od 1990 roku był radnym Miasta Płocka.

Rada Miasta

W kadencji 2010-2014 w Radzie Miasta Płocka zasiadało 25 osób. Przewodniczącym był Artur Jaroszewski (PO), a funkcję Wiceprzewodniczących pełnią Wojciech Wiesław Hetkowski (SLD), Tomasz Korga (PiS) i Lech Latarski (Stowarzyszenie „Nasz Kraj”). W 2006 roku Przewodniczącym Rady Miasta był Tomasz Korga (PiS), a Wiceprzewodniczącymi byli Arkadiusz Iwaniak (Lewica), Artur Jaroszewski (PO) i Stanisław Kwiatkowski (PSL).

W Płocku po wyborach w 2006 roku najsilniejszym ugrupowaniem było PiS, w związku z czym partia utworzyła koalicję z PSL i Stowarzyszeniem Nasze Miasto Płock. Prezydentem został Mirosław Milewski z PiS. W 2010 roku nastąpiła zmiana elity rządzącej. Po wyborach w politycznym polu gry znajdowało się sześć komitetów wyborczych. Dwa mandaty otrzymało nowe ugrupowanie - Stowarzyszenie Nasz Kraj i tym samym znalazło się w polu gry. Najwięcej miejsc w Radzie Miasta otrzymało PiS, ale PO również wzmocniła swoją pozycję w porównaniu z poprzednimi wyborami. SLD w wyborach w 2010 roku wystartowała jako pojedyncza partia, a nie jak w 2006 roku jako część składowa porozumienia partii lewicowych i otrzymała dokładnie tyle samo mandatów. Wnosząc z tego, że pozycja SLD w Płocku jest stabilna. PSL w wyborach w 2010 roku otrzymało 1 mandat.

Tabela 2. Rozkład mandatów dla poszczególnych ugrupowań w Radzie Miasta Płocka w latach 2006 i 2010

Ugrupowanie	Wybory 2006	Wybory 2010
	liczba mandatów	liczba mandatów
Prawo i Sprawiedliwość	8	9
Platforma Obywatelska	5	7
Koalicyjny Komitet Wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokracie	6	-
Stowarzyszenie Nasze Miasto Płock	4	1
Polskie Stronnictwo Ludowe	2	1
Sojusz Lewicy Demokratycznej	-	5
Stowarzyszenie Nasz Kraj	-	2
Polskie Stronnictwo Ludowe	-	1

Źródło: Badania własne

Największym przegranym tych wyborów było Stowarzyszenie Nasze Miasto Płock, które uzyskało tylko 1 mandat w wyborach samorządowych 2010 tj. o trzy miejsca mniej w Radzie Miasta niż cztery lata wcześniej. Istotnym jest, że NMP to koalicjant PiS-u w poprzedniej kadencji. Wnioskuje z tego, że wyborcy nie byli usatysfakcjonowani z działań tego ugrupowania w Radzie Miasta Płocka lub wykazują mniejsze zaufanie do lokalnych ugrupowań. W 2010 roku utworzono nieformalną koalicję PO i SLD. Obie partie nie mają wystarczającej liczby mandatów potrzebnej do podejmowania uchwał, więc każdorazowo wspierane są głosami przedstawicieli innych ugrupowań. Pozycję PO po 2010 roku wzmocnił Prezydent Andrzej Nowakowski.

Proces wyborczy nie doprowadził do wyłonienia wśród partii politycznych lidera, który osiągnąłby zdecydowaną przewagę nad pozostałymi ugrupowaniami. Według przeprowadzonej analizy, zaobserwowane zmiany preferencji wyborczych mieszkańców Płocka i coraz mniejsze zaufanie do ugrupowań lokalnych kosztem partii ogólnokrajowych powodują, że lokalny system społeczny wykazuje mniejszą stabilność podsystemu politycznego.

Zgodnie z modelem Higley'a można stwierdzić, że elita polityczna w Płocku jest elitą sfragmentaryzowaną. Brak jest powiązań komunikacyjnych, wzajemnego zaufania oraz porozumienia co do wspólnych wartości. Pogłębia się niestabilność polityczna i wzajemna nieufność. Trudno jest utworzyć koalicję,

podejmowanie decyzji wiąże się z koniecznością uzyskania poparcia innych ugrupowań.

Radom

Miasto na prawach powiatu w centralno-wschodniej Polsce. Jest siedzibą wielu instytucji o regionalnym znaczeniu. Miasto jest organizatorem międzynarodowych pokazów lotniczych Radom Air Show, Międzynarodowego Festiwalu Gombrowiczowskiego i Radomskiego Festiwalu Jazzowego.

Sylwetka Prezydenta miasta

Andrzej Kosztowniak – nauczyciel akademicki (Wyższa Szkoła Handlowa w Radomiu oraz Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu). Prezydentem Miasta Radomia jest od 2006 r. Funkcję sprawuje od dwóch kadencji.

Rada Miasta

W kadencji 2010-2014 Rada Miasta liczyła 28 radnych. Przewodniczącym Rady został Dariusz Wójcik (PiS), Wiceprzewodniczącymi zostali Włodzimierz Bojarski (PSL), Wiesław Wędzonka (PO) i Bohdan Karaś (SLD). W kadencji 2006-2010 funkcje Przewodniczących Rady Miasta Radomia pełnili radni PiS: Ryszard Fatek, Wojciech Skurkiewicz i Dariusz Wójcik, a Wiceprzewodniczącymi byli kolejno Dariusz Wójcik (PiS) (od 2007 roku, wcześniej Przewodniczący), Jolanta Korpetta-Zych (PO), Wiesław Wędzonka (PO) i Jerzy Pacholec (PiS).

Tabela 3. Rozkład mandatów dla poszczególnych ugrupowań w Radzie Miasta Radomia w latach 2006 i 2010

Ugrupowanie	Wybory 2006	Wybory 2010
	liczba mandatów	liczba mandatów
Prawo i Sprawiedliwość	14	14
Platforma Obywatelska	5	6
Komitet Wyborczy Wyborców „Nasza Ostrołęka”	6	2
Towarzystwo Przyjaciół Ostrołęki	2	-
Ruch Społeczny Koalicja Rozwoju Ostrołęki	-	4
Bezpartyjny Komitet Ryszarda Załuski	1	2
Nowa Ostrołęka z Rafałem Dymerskim	-	1

Źródło: Badania własne

W 2006 roku w Radomiu w drugiej turze wyborów Prezydenta miasta został wybrany Andrzej Kosztowniak (PiS). Jego rywalem był przedstawiciel Stowarzyszenia Radomianie Razem Zdzisław Marcinkowski. Wybory 2010 w Radomiu to ponowne zwycięstwo Andrzeja Kosztowniaka. W drugiej turze pokonał Piotra Szprendałowicza (PO).

W Radomiu zarówno w pierwszej jak i w drugiej kadencji najwięcej mandatów uzyskało PiS. Przewaga tej partii była większa niż w innych analizowanych miastach. Prezydent Andrzej Kosztowniak to również reprezentant PiS, co dodatkowo umocniło władzę tej partii w Radomiu. W pierwszej kadencji PiS rządziła samodzielnie, a w drugiej utworzono koalicję PiS-PSL. PSL miało swój udział w rządzeniu miastem (mimo, że dysponowało tylko jednym mandatem) dzięki temu, iż w drugiej turze wyborów prezydenckich poparło kandydaturę Andrzeja Kosztowniaka. W zamian za polityczne wsparcie PSL otrzymało od PiS propozycję utworzenia koalicji rządzącej w Radomiu.

W myśl modelu Higley'a elita polityczna w Radomiu jest elitą zintegrowaną ideologicznie. Mocna pozycja PiS-u tworzy w pewnym sensie homogeniczną, przywódczą grupę. Integracja wyrażona jest przez odrzucenie możliwości publicznego zajęcia odmiennego stanowiska w aktualnych sprawach politycznych, czy w kwestii politycznych przekonań przez osoby z rywalizującej elity. Według Higleya elita zintegrowana ideologicznie to istnienie pojedynczej partii, od której zależy większość pozycji elity i kanałów wpływu.

Siedlce

Miasto we wschodniej Polsce położone na terenie województwa mazowieckiego. Najwięksi przedstawiciele przemysłu i usług w Siedlcach to firmy: Polimex-Mostostal S.A. i Stadler Rail produkującej pociągi o nazwie FLIRT. W 2007 r. na terenie miasta została utworzona specjalna strefa ekonomiczna – podstrefa Tarnobrzeskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej EURO-PARK WISŁOSAN.

Sylwetka Prezydenta miasta

Wojciech Kudelski – przez trzy kadencje był radnym Miasta Siedlce. W latach 2002-2006 pełnił funkcję Przewodniczącego Rady Miasta. W 2006 roku został Prezydentem miasta Siedlce. W 2010 r. został ponownie wybrany na stanowisko Prezydenta. Od wielu lat aktywnie działa na polu społecznym.

Rada Miasta

Skład Rady liczy 23 radnych. W kadencji 2010-2014 Przewodniczącym Rady Miasta był Piotr Karaś (PO), ale został odwołany z funkcji, ponieważ zaprotestował w sprawie budowy pomnika Lecha Kaczyńskiego w Siedlcach. Na jego miejsce powołano Henryka Niedziółkę (STS) (od 30 sierpnia 2013 roku). Funkcję Wiceprzewodniczących pełnili: Adam Bobryk (SLD), Bogumił Kacprzak (PiS), Stefan Somla (PiS). W latach 2006-2010 Przewodniczącym Rady Miasta Siedlce był Mariusz Dobijański (PO), a Wiceprzewodniczącymi Adam Bobryk (Lewica i Demokraci) i Stefan Somla (PiS).

W 2006 roku na Prezydenta Siedlec został wybrany Wojciech Kudelski, reprezentant Komitetu Wyborczego Prawo i Sprawiedliwość.

Tabela 4. Rozkład mandatów dla poszczególnych ugrupowań w Radzie Miasta Siedlce w latach 2006 i 2010

Ugrupowanie	Wybory 2006	Wybory 2010
	liczba mandatów	liczba mandatów
Prawo i Sprawiedliwość	7	10
Platforma Obywatelska	4	7
Siedleckie Towarzystwo Samorządowe	7	4
Koalicyjny Komitet Wyborczy SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	3	-
Sojusz Lewicy Demokratycznej	-	2
Forum Samorządowe w Siedlcach	2	-

Źródło: Badania własne

W drugiej turze wyborów pokonał Mirosława Symanowicza zgłoszonego przez Komitet Wyborczy Siedleckiego Towarzystwa Samorządowego (bezpartyjny). W wyborach 2010 roku już w pierwszej turze wyborów na Prezydenta wybrano ponownie Wojciecha Kudelskiego.

W Siedlcach po wyborach samorządowych w 2006 roku w polu gry znalazło się pięć ugrupowań. PiS i Siedleckie Towarzystwo Samorządowe otrzymało po siedem mandatów. Teoretycznie oba ugrupowania mogły utworzyć koalicję. Jednak STS nie było na tyle mocnym ugrupowaniem, by rządzić w Siedlcach. Jest Stowarzyszeniem, które zrzesza głównie siedleckich społeczników. STS zostało powołane w 1993 roku przez grupę osób głównie z opozycyjną przeszłością. Ideą polityki STS jest konserwatywny liberalizm i tradycja chrześcijańska. Oprócz kandydowania w wyborach samorządowych ugrupowanie organizuje w Siedlcach różnego rodzaju przedsięwzięcia o charakterze edukacyjnym. Wnioskuje, że utworzenie koalicji nie było celem STS, gdyż udział w Radzie Miasta jest tylko jednym z wielu zadań i celów Stowarzyszenia, a udział w koalicji rządzącej uniemożliwiłby ugrupowaniu realizację innych zamierzeń. Koalicję stworzyło PiS wraz z PO, która otrzymała cztery mandaty w Radzie Miasta oraz z Forum Samorządowym w Siedlcach, które otrzymało dwa mandaty. Pozycję PiS dodatkowo wzmacniał Prezydent Wojciech Kudelski. Zwyciężył w drugiej turze wyborów i miał 5% przewagę nad bezpartyjnym rywalem zgłoszonym przez Komitet Wyborczy Siedleckiego Towarzystwa Samorządowego.

W 2010 roku w polu gry znalazły się cztery ugrupowania. W składzie Rady Miasta nie znalazło się

Forum Samorządowe w Siedlcach – współkoalicjant PiS i PO w poprzedniej kadencji. Siedleckie Towarzystwo Samorządowe otrzymało o trzy mandaty mniej niż w poprzednich wyborach. Wnioskuje z tego, że w Siedlcach spada poparcie dla ugrupowań lokalnych kosztem partii ogólnokrajowych. Lewica otrzymała o jeden mandat więcej niż w 2006 roku, co pozwala przypuszczać, że SLD w Siedlcach nie cieszy się popularnością, ale ma stałą grupę wyborców.

Zgodnie z modelem Higley'a elita polityczna w Siedlcach jest zintegrowana ideologicznie. W tym przypadku w Siedlcach (podobnie jak w Radomiu) PiS tworzy grupę przywódczą. Elita i kontrolita są ze sobą powiązane i kontrolowane przez dominującą frakcję. System rządów związany z integracją ideologiczną na ogół jest stabilny.

Podsumowanie

Podsumowując wykonaną analizę równowagi podsystemu politycznego w wybranych miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego można stwierdzić, że stabilność elity politycznej mierzona przez badanie zmian koalicji rządzącej jest zróżnicowana zarówno pod względem powiązań komunikacyjnych wewnątrz elity, jak i pozycji władzy wykonawczej. Wszystkie badane miasta są zbliżonej wielkości i znajdują się w podobnej odległości od Warszawy. W tym przypadku analizie nie podlegały stosunki społeczne, sytuacja gospodarcza, ani uwarunkowania historyczne. Badania zostały wykonane w oparciu o wspomnianą już koncepcję neofunkcjonalnego paradygmatu elitystycznego Johna Higley'a, według której elity

dzielą się głównie pod względem ich charakteru i stopnia integracji. Higley uznał, że „elity wywodzą się z samego faktu życia społecznego. Jest to zbiór jednostek, które dzięki swej strategicznej pozycji w kluczowych organizacjach społecznych są w stanie kształtować procesy decyzyjne regularnie i substancjalnie”. Za Higley’em elita będzie istniała zawsze, jeśli będzie istniała grupa społeczna, którą należy w określony sposób zarządzać. Zadaniem elit jest podejmowanie decyzji w sposób sprawny i skuteczny i w ten sposób wpływanie na rezultaty organizacyjne w danej społeczności. Higley twierdzi, że „elita to nie tylko aktualni przywódcy, ale również i kontrolita i zgodnie z tą myślą elita funkcjonująca w danym państwie, czy społeczeństwie z reguły obejmuje cały szereg grup elitarnych”¹¹.

Porównanie miast na prawach powiatu pozwala stwierdzić, że w dwóch miastach, w których PiS ma wyraźną przewagę nad innymi partiami oraz funkcję kontrolującą – w Siedlcach i Radomiu – rozpoznałam model elity zintegrowanej ideologicznie. Partia ma silną pozycję w mieście i duże poparcie wyborców. W Płocku sfragmentaryzowany model elity tworzą ugrupowania, które są nieufne wobec siebie i co do podejmowanych decyzji. Przyjmowanie uchwał wymaga każdorazowego porozumienia, bo koalicja jest trudna do utworzenia. W Ostrołęce, gdzie widoczna jest silna pozycja Prezydenta Kotowskiego i występuje model elity zintegrowanej normatywnie. Występują dobre powiązania komunikacyjne wewnątrz elity co ma wpływ na sprawne podejmowanie decyzji. Prezydent gromadzi wokół siebie większość członków elity władzy w mieście.

Badanie równowagi podsystemu politycznego w wybranych miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego pozwoliło postawić trzy główne wnioski. Po pierwsze w miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego duże znaczenie ma pozycja Prezydenta. Przykładem miasta z silną władzą Prezydenta,

który tworzy wokół siebie koalicję złożoną z poszczególnych osób z różnych ugrupowań, jest Ostrołęka z Januszem Kotowskim. Wpływ Kotowskiego jest tak silny, że do koalicji decydują się dołączyć radni nie licząc się z dyscypliną partii, czy ugrupowań, z których pochodzą. Taka sytuacja może też świadczyć o tym, że elita w mieście jest słaba i potrzebuje silnego Prezydenta, żeby się zjednoczyć. Kolejny przykład silnej władzy Prezydenta to Płock. Andrzej Nowakowski jest lubiany wśród mieszkańców. Nie angażuje się w usilne tworzenie koalicji w Radzie Miasta, ale stara się wychodzić naprzeciw oczekiwaniom społecznym i dzięki temu poparcie Nowakowskiego w Płocku wciąż rośnie.

Kolejny wniosek wynika z różnic w rozłożeniu mandatów w analizowanych Radach Miast w 2006 i 2010 roku. Istotne znaczenie ma fakt, że umocnieniu uległa pozycja partii ogólnokrajowych w przy jednoczesnej marginalizacji ugrupowań i stowarzyszeń lokalnych. Spadek zaufania do stowarzyszeń, komitetów i ruchów społecznych widoczny był we wszystkich badanych miastach na prawach powiatu województwa mazowieckiego. W Radzie Miasta Ostrołęka w wyborach w 2010 roku ugrupowania lokalne straciły trzy mandaty w stosunku do wyborów w 2006 roku. W wyborach do Rady Miasta Płock w 2010 roku Stowarzyszenie Nasze Miasto Płock otrzymało trzy mandaty mniej niż w 2006 roku. Duży spadek zaufania do ugrupowań lokalnych można było też zauważyć w Radomiu, gdzie w 2010 roku Stowarzyszenie Radomianie Razem uzyskało 4 mandaty mniej niż w wyborach samorządowych cztery lata wcześniej. W Radzie Miasta Siedlce w porównaniu do 2006 roku ugrupowania lokalne utraciły w kolejnych wyborach 4 mandaty. Można postawić tezę, że ugrupowania lokalne nie sprawdzają się jako elita rządząca. Rosnący brak zaufania do stowarzyszeń lokalnych może też wynikać z niewielkiej popularności ich członków w mieście.

Przypisy

¹ Por. P. Ruzzkowski, *Socjologia zmiany systemowej w gospodarce*. Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004, s. 31-32.
² Por. P. Ruzzkowski, *Status i rola elit w lokalnym systemie społecznym*, tekst niepublikowany 2013.
³ M. Burton, R. Gunther, J. Higley, *Elity a rozwój demokracji*, [w:] *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, wybór J. Szczupaczyński, Warszawa 1995.
⁴ Por. M. Żyromski, *Teorie elit a systemy polityczne*, Poznań 2007, s. 256.
⁵ Tamże, s. 238-256.
⁶ Tamże, s. 237-237
⁷ Tamże, s. 237, 256-257.

⁸ Por. L.J.D. Bourdieu, Wacquant, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, przeł. A. Siwisz, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 78.
⁹ B. Dolnicki, *Samorząd terytorialny*, Kraków 2003, s. 127.
¹⁰ Ustawa o wprowadzeniu zasadniczego trójstopowego podziału terytorialnego państwa z dnia 24 lipca 1998 r. (Dz.U. Nr 96 poz. 603 ze zm.).
¹¹ Por. M. Żyromski, *Teorie elit a systemy polityczne*, Poznań 2007, s. 237.

THE POLITICAL ELITES IN THE LOCAL SOCIAL SYSTEM, AS EXEMPLIFIED BY CITIES
AND TOWNS WITH MUNICIPAL DISTRICT RIGHTS OF THE MAZOWSZE PROVINCE
OR VOIVODESHIP

Summary

The article considers the stability analysis of local political authorities, being one of the factors influencing the political subsystem balance. The survey was conducted using a measurable frequency of the changes of groupings. The groupings are in key positions regarding the political field in cities and towns with municipal district status in Mazowsze. The hypothesis enumerating the factors, which influence the type of a local social system balance, was presented. The factors are the following: the level of political elite integration, the level of the authorities' elite stability and the effect of political institutionalisation factors and also of social mobility. The role of elites in the social system and the categorisation of elites according to the neo-functional paradigm of John Higley was also presented. His theory divides elites mainly according to their character and the integration level. The research was conducted on the concept of the level of Higley's elite integration and is presented in the article. Electoral coalitions in four cities in accordance with Mazovian municipal district cities and towns created in 2006-2010 and 2010-2014 were analysed in terms of the political stability. It was compared on the basis of behaviour of the political elites during local government elections. The research enabled the putting forward of a few crucial hypotheses, which will be fundamental for further more detailed analyses of the political stability in cities and towns with Mazowsze municipal district status.

PŁOCK – MIASTO CZYSTE CZY ZANIECZYSZCZONE. OCENA JAKOŚCI POWIETRZA W LATACH 2004-2013

Abstrakt

Zagadnienie jakości powietrza jest bardzo ważne w kontekście ciągłego rozwoju miast oraz postępu technologicznego. Z jednej strony mamy do czynienia z ekspansją urbanistyczną i przemysłową, a z drugiej z coraz to nowszymi technologiami służącymi ochronie środowiska. W związku z tym, podjęto próbę przedstawienia stanu powietrza w Płocku w odniesieniu do poziomów dopuszczalnych w ostatnim dziesięcioleciu. Dokonano tego na podstawie wyników pomiarów ze stacji Płock-Reja takich substancji jak: CO, SO₂, NO₂, PM10 i benzen oraz corocznych raportów wykonywanych przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska.

Słowa kluczowe: Płock, zanieczyszczenia powietrza, zrównoważony rozwój, inteligentne miasto, planowanie przestrzenne

Wstęp

„Jakość powietrza jest jednym z głównych elementów, który w znaczący sposób wpływa na funkcjonowanie ekosystemu miasta i decyduje o zdrowotnych warunkach życia człowieka. Dlatego uważna obserwacja i monitorowanie zachodzących zmian w powietrzu atmosferycznym pomaga zapobiec degradacji szeroko rozumianego środowiska terenów zurbanizowanych. Podejmowanie prawidłowych decyzji, nie tylko pod względem rodzaju inwestycji (komunikacyjne, przemysłowe itp.), ale również ich lokalizacji przestrzennej jest konieczne w kontekście dbałości o jakość powietrza, a co za tym idzie jest warunkiem świadomego korzystania z ekosystemu miasta”¹.

Problemy zanieczyszczenia powietrza są niezmiernie ważne dla samorządów, władz państwowych i europejskich oraz naukowców. Świadczą o tym liczne konferencje i spotkania m.in. konferencja „Stan jakości powietrza. Modelowe rozwiązania w zakresie ograniczenia emisji” zorganizowana 27 marca 2014 r. w Ministerstwie Środowiska w Warszawie czy cykliczne konferencje naukowe pt. Ochrona powietrza w teorii i praktyce, organizowane przez Instytut Podstaw Inżynierii Środowiska Polskiej Akademii Nauk w Zabrze.

Zagadnienia jakości powietrza, a co za tym idzie zmian klimatu, są przedmiotem nie tylko badań naukowych, ale również decyzji politycznych. Ostatnim ważnym spotkaniem środowiska polityczno-naukowego była Konferencja Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu, która

odbyła się w dniach 11-22 listopada 2013 r. w Warszawie. Ważne jest, że podczas szczytu w Warszawie rozpoczęto, po raz pierwszy w historii negocjacji klimatycznych, dialog z przedstawicielami biznesu i miast.

Obecnie najbardziej aktualne wytyczne dotyczące opisywanego zagadnienia narzuca Unijna Dyrektywa w sprawie jakości powietrza i czystego powietrza dla Europy (Clear Air for Europe – CAFE), która została przyjęta w dniu 21 maja 2008 r. Jej celem jest między innymi ocena jakości powietrza w państwach członkowskich UE na podstawie wspólnych metod i kryteriów, zapewnienie udostępniania informacji na temat jakości powietrza społeczeństwu oraz promowanie współpracy pomiędzy państwami członkowskimi w zakresie ograniczania zanieczyszczenia powietrza. Polska implementowała Dyrektywę Clear Air for Europe 13 kwietnia 2012 r., nowelizując ustawę – Prawo ochrony środowiska i inne ustawy.

Jednak bezpośrednimi „odbiorcami” zanieczyszczeń powietrza są mieszkańcy, najczęściej dużych miast. Niestety dane określające wpływ zanieczyszczeń na nasze zdrowie nie są optymistyczne. Według WHO na skutek chorób wynikających z zanieczyszczenia powietrza umiera przedwcześnie na świecie 3,1 mln osób, a w Europie 430 tys². Ma to podstawę przede wszystkim w indywidualnym ogrzewaniu i komunikacji (w latach 2000-2011 w Warszawie nastąpił 70% przyrost liczby zarejestrowanych pojazdów i 18% wzrost długości sieci drogowej, a w I półroczu 2014 r. wzrost zarejestrowanych samochodów osobowych w porównaniu

z rokiem ubiegłym wyniósł 19,3%). Badania wykazały, że w Warszawie występuje 4,4-krotnie większe ryzyko obturacji oskrzeli niż wśród ludności zamieszkującej obszar z dala od ulic o dużym natężeniu ruchu w dużych miastach³. Udowodniono również, że zanieczyszczenia powietrza, a głównie pył PM10 są czynnikami rakotwórczymi i już stężenie $10 \mu\text{g}/\text{m}^3$ ma negatywny wpływ na zdrowie i może spowodować skrócenie długości życia o ok. 9 miesięcy⁴.

Cel i zakres badań

Celem analizy było ukazanie zmian jakości powietrza w Płocku, jakie nastąpiły w stężeniach najbardziej charakterystycznych substancji tj. CO, SO₂, NO₂, PM10 i benzenu. Wybranie tych substancji było podyktowane przede wszystkim źródłem ich pochodzenia (komunikacyjnego i systemu grzewczego) oraz negatywnym wpływem na zdrowie człowieka.

Ocena zmian jakości powietrza nastąpiła na podstawie danych ze stacji Płock-Reja podlegającej Wojewódzkiemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska, jako stacji tła miejskiego. Wybranie tego źródła informacji miało na celu przedstawienie stanu zanieczyszczenia miasta w możliwie zurbanizowanym fragmencie, na którym zachodzą klasyczne procesy funkcjonowania miasta, a czynniki zagospodarowania przestrzennego odgrywają większą rolę niż element przemysłowy. W przedstawionej analizie nie uwzględniano wpływu Petrochemii, dla której głównym źródłem informacji jest stacja Płock-Gimnazjum w strefie oddziaływania przemysłu, przy ul. Królowej Jadwigi 4.

Należy podkreślić, że zagadnienia jakości powietrza, nie tylko w Płocku od dawna leżą w zainteresowaniu wielu autorów publikacji i instytucji^{5,6,7,8}. Było to spowodowane przede wszystkim powstaniem Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych⁹. Dlatego pragmatycznym celem publikacji jest również zwrócenie uwagi na potrzebę uwzględniania aspektów zanieczyszczenia powietrza przez planistów i urbanistów, przy podejmowaniu decyzji dotyczących zagospodarowania przestrzennego. Wielowątkowość artykułu ma wymiar prakseologiczny, poprzez nie tylko przedstawienia aktualnej sytuacji Płocka pod względem jakości powietrza, ale przede wszystkim zmuszającym do zastanowienia i działania podmiotów (władz, mieszkańców, instytucji, specjalistów różnych dziedzin) w zakresie zrównoważonego rozwoju miasta.

Rodzaje zanieczyszczeń powietrza a zdrowie ludzi

Tlenek węgla jest bezwonny i bezbarwny gazem, którego emisja spowodowana jest spalaniem paliw. Najistotniejszym źródłem są paleniska domowe i kotłownie (ok. 50%), spaliny samochodowe (ok. 30%) oraz spalanie odpadów rolniczych (17%)¹⁰. CO jest uznawany za toksyczny dla organizmu człowieka. Długotrwała ekspozycja dużego stężenia CO powoduje u ludzi osłabienie, zawroty i bóle głowy, duszności, zmniejszoną wydolność oraz zaburzenia ośrodkowego układu nerwowego, jak również wpływa niekorzystnie na metabolizm żelaza i witamin¹¹. Wdychany z powietrzem CO łączy się z hemoglobina, upośledzając jej zdolność do pobierania tlenu. Może to doprowadzić do zgonu na skutek niedotlenienia ważniejszych organów np. mózgu czy serca.

Dwutlenek azotu jest toksycznym, słabo rozpuszczalnym w wodzie ciemnoczerwonym gazem o nieprzyjemnym zapachu. NO₂ oddziałuje głównie na górne i dolne części układu oddechowego człowieka. Minimalizuje funkcję obronną płuc, co wpływa na zwiększenie ryzyka infekcji wirusowych i bakteryjnych, a u osób chorych na astmę potęguje jej objawy¹².

Dwutlenek siarki to bezbarwny gaz o ostrym, duszącym zapachu, posiadający ograniczoną rozpuszczalność i jest cięższy od powietrza. Ponieważ jest zanieczyszczeniem zależnym od sposobu ogrzewania budynków. Ma charakter sezonowy i lokalny, związany bezpośrednio z emisją powierzchniową. Największym zagrożeniem wdychanego SO₂ jest zjawisko „czarnego smogu”, które wpływa negatywnie na układ oddechowy i krążenia¹³.

Pył zawieszony, podobnie jak NO₂, są zanieczyszczeniami związanymi przede wszystkim z komunikacją i mają nierozzerwalny związek z układem drogowym miasta i natężeniem ruchu oraz działalnością przemysłu. Pył PM10 jest aktualnie zanieczyszczeniem, którego wartości stężeń często przekraczają dopuszczalne poziomy, szczególnie w większych miastach¹⁴. Toksyczność pyłu zależy od jego składu chemicznego i mineralogicznego oraz rozmiaru ziaren. Pyły PM10 dostają się do płuc, natomiast akumulacji ulegają w górnych odcinkach dróg oddechowych. W zależności od składu mogą prowadzić do ostrych reakcji układu oddechowego, nasileniu astmy, schorzeń alergicznych (astma oskrzelowa). Osoby, które przebywają w obszarze intensywnych stężeń pyłów w powietrzu, szczególnie tych zawierających związki metali ciężkich, są narażone

na pylicę, która może prowadzić do niewydolności oddechowej, nadciśnienia płucnego czy niewydolności krążenia¹⁵.

Benzen to jeden z najbardziej rozpowszechnionych związków organicznych. Jest otrzymywany z ropy naftowej podczas katalizacyjnego reformingu, w procesach alkalizacji i odwodornienia pochodnych benzenu, a także podczas cyklizacji i aromatyzacji węglowodorów parafinowych. Benzen znajduje zastosowanie w przemyśle chemicznym, jako produkt wyjściowy w syntezie organicznej. Ponieważ źródłem benzenu jest również między innymi spalanie paliw w silnikach pojazdów i w urządzeniach grzewczych, podwyższone jego stężenia mogą być związane z wyższą emisją tej substancji do powietrza zimą w związku z trwającym sezonem grzewczym, zaś latem w wyniku wzmożonego ruchu samochodowego. Są to więc procesy nieodzwonne w mieście. Benzen wchłania się głównie z dróg oddechowych, rzadko przez skórę i z przewodu pokarmowego. U ludzi wchłanianie par benzenu w płucach wynosi 62-75%, gdy stężenie benzenu w powietrzu wynosi 20-200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$.

Zmiany systemu monitoringu jakości powietrza w Płocku

Badania i ocena jakości powietrza jest realizowana w oparciu o przepisy art. 85-95 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150)¹⁶. Powyższe przepisy wraz z rozporządzeniami Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1032) oraz z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1031) definiują system monitoringu powietrza, określają zakres i sposób badania jakości powietrza, określają minimalną liczbę stacji oraz metody i kryteria oceny¹⁷.

Zgodnie z wymogami zawartymi w powyższych przepisach oraz liczbą ludności Płocka, która według danych GUS na dzień 30 czerwca 2013 r. wynosiła 123265 mieszkańców, konieczne jest monitorowanie zanieczyszczeń powietrza w 2 punktach jeżeli chodzi o PM₁₀ i PM_{2,5} oraz w jednym punkcie pomiarowym w przypadku pozostałych substancji. W związku z tym działające dwie stacje monitorujące stan powietrza w Płocku są według prawa wystarczające.

Niemniej należy zauważyć, że ilość punktów pomiaru zanieczyszczeń powietrza w ostatnich latach spadła. W analizowanym okresie ich

liczba była następująca:

- 2004 – 5 punktów pomiarowych: ul. Jachowicza, ul. Jasna, ul. Piaska, ul. Reja, Gimnazjum nr 5;
- 2005-2006 – 4 punkty pomiarowe: ul. Jasna, ul. Piaska, ul. Reja, Gimnazjum nr 5;
- 2007– 2 punkty pomiarowe: ul. Reja, ul. Kolegialna;
- od 2008 – 2 punkty pomiarowe: ul. Reja, Gimnazjum nr 5.

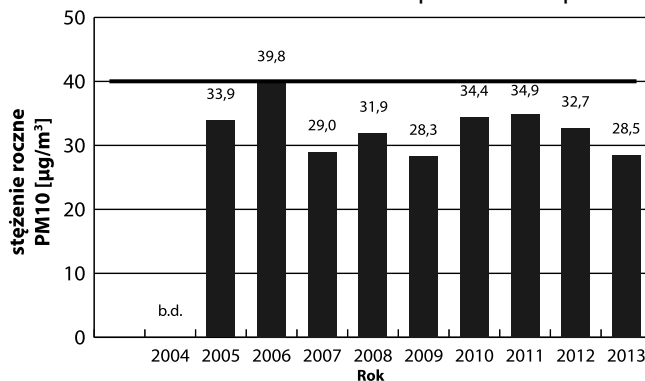
Nie ulega wątpliwości, że zmniejszenie ilości punktów nie daje pełnego obrazu zanieczyszczenia w mieście, a przede wszystkim ich rozprzestrzeniania. Jakość powietrza w danym miejscu jest bowiem zależna od czynników naturalnych, takich jak warunki meteorologiczno-klimatyczne, ukształtowanie terenu oraz czynników antropogenicznych związanych z działalnością i życiem człowieka (przemysł, komunikacja, osiedla mieszkaniowe).

Zanieczyszczenia powietrza w Płocku w latach 2004-2013

Charakteryzując zanieczyszczenia powietrza w Płocku, w rejonie stacji Płock–Reja, należy rozpocząć od podania dopuszczalnych poziomów stężeń dla poszczególnych substancji. Są one następujące:

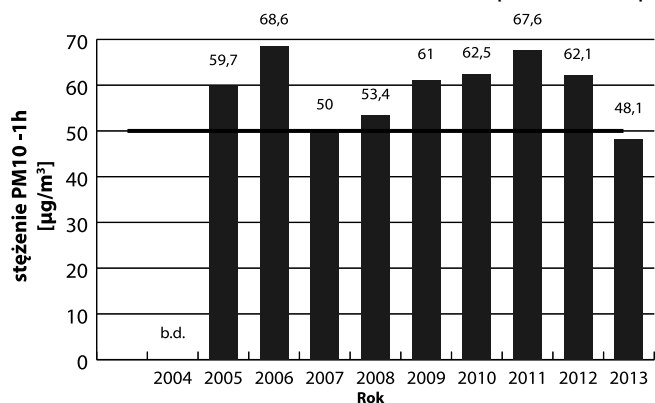
- dwutlenku siarki: 350 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla 1-h czasu uśrednienia stężeń oraz 125 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla 24-h czasu uśrednienia stężeń;
- dwutlenek azotu: 200 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla 1-h czasu uśrednienia stężeń oraz 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla roku;
- tlenek węgla 10000 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla uśrednionych maksymalnych dobowych ze stężeń 8-h kroczących;
- benzen 5 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla roku;
- pył zawieszony PM₁₀: 50 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla 24-h czasu uśrednienia stężeń oraz 40 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ dla roku¹⁹.

Rys. 1. Zmiany stężenia rocznego pyłu PM₁₀ w okresie 2004-2013 na stacji Płock–Reja

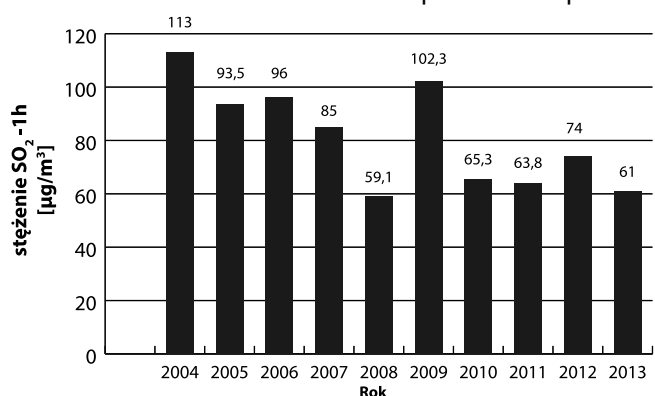
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

Rys. 2. Zmiany stężenia uśrednionego 1-h pyłu PM10 w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

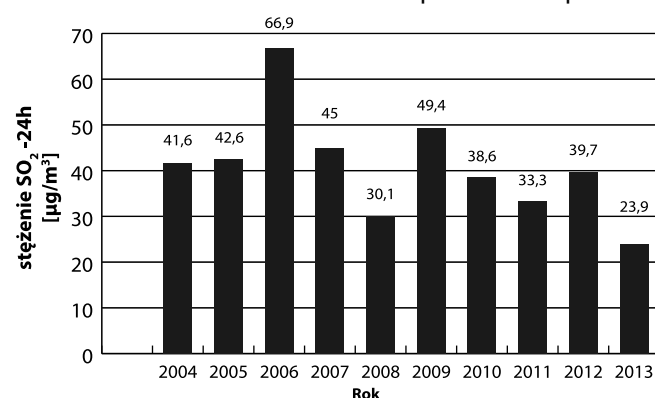
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

Rys. 3. Zmiany stężenia uśrednionego 1-h SO₂ w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

Rys. 4. Zmiany stężenia uśrednionego 24-h SO₂ w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

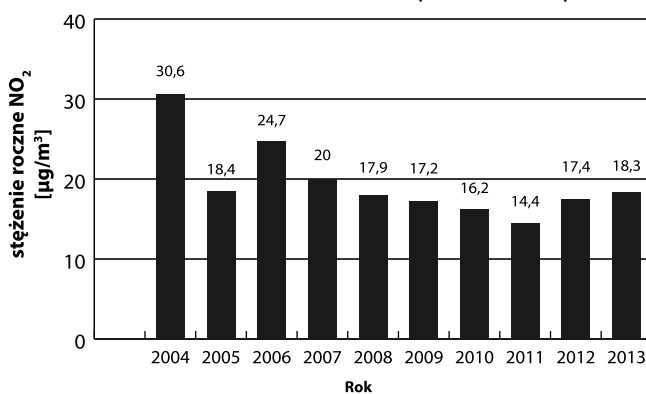

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

Jakość powietrza w Płocku w latach 2004-2013

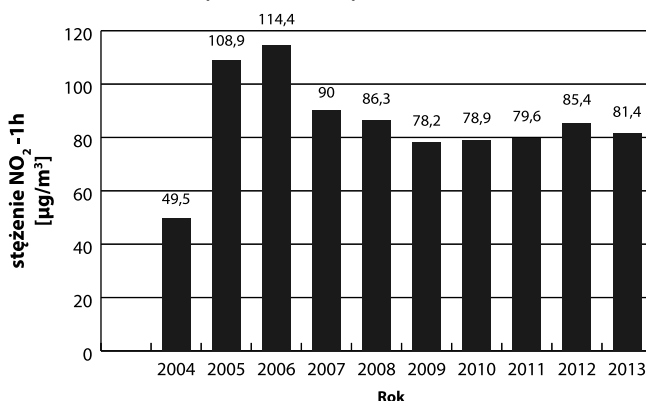
W wyniku klasyfikacji, w zależności od analizy stężeń w danej strefie, można wydzielić następujące klasy stref A, B, C. W klasie A – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczają poziomów dopuszczalnych i poziomów docelowych, w klasie B – stężenia zanieczyszczeń

Rys. 5. Zmiany stężenia rocznego NO₂ w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

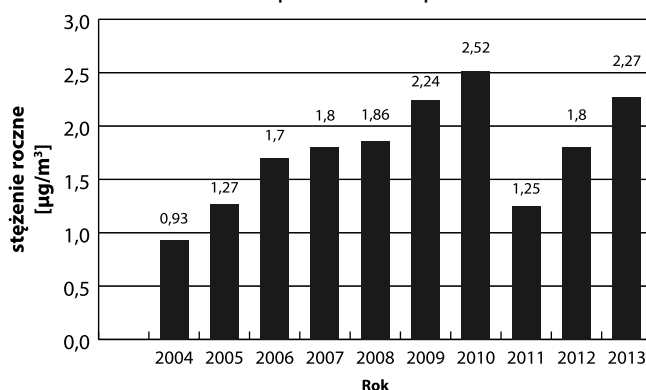
Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

Rys. 6. Zmiany stężenia 1-h NO₂ w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

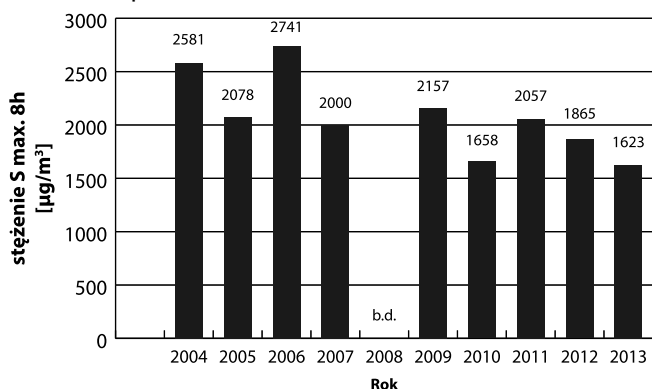
Rys. 7. Zmiany stężenia benzenu w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalny, lecz nie przekraczają poziomów dopuszczalnych powiększonych o margines tolerancji (tylko dla PM2,5), a w klasie C – stężenia zanieczyszczeń na terenie strefy przekraczają poziomy dopuszczalny powiększony o margines tolerancji w przypadku, gdy margines tolerancji nie jest określony – poziomy dopuszczalny i poziomy docelowy.

Rys. 8. Zmiany stężenia rocznego CO dla uśrednionych maksymalnych dobowych ze stężeń 8-h w okresie 2004-2013 na stacji Płock-Reja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

W zależności od zakwalifikowania do poszczególnych stref wymagane są następujące działania:

- w strefie A – utrzymanie stężeń zanieczyszczenia poniżej poziomu dopuszczalnego oraz próba utrzymania najlepszej jakości powietrza zgodnej ze zrównoważonym rozwojem;
- w strefie C – określenie obszarów przekroczeń poziomów dopuszczalnych, opracowanie POP w celu osiągnięcia odpowiednich poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu (jeśli POP nie był uprzednio opracowany), kontrolowanie stężeń zanieczyszczenia na obszarach przekroczeń i prowadzenie działań mających na celu obniżenie stężeń przynajmniej do poziomów dopuszczalnych.

Płock – droga do zrównoważonego i inteligentnego miasta

Pojęcie zrównoważonego rozwoju towarzyszy planowaniu przestrzennemu od 1972 r., w którym odbyła się konferencja ONZ Szczyt Ziemi w Rio de Janeiro. Zaś koncepcja smart city jest dość młoda i stanowi kolejny etap w procesie urbanizacji różniącym się wieloma cechami od wcześniejszych wizji miast. Pierwszą odmienną cechą stanowi zestaw czynników identyfikujących smart city określający kierunki „inteligentnego” (smart) rozwoju miasta dotyczące gospodarki, mobilności, środowiska, społeczeństwa, mieszkalnictwa, zarządzania. Miasto to rozwija się w oparciu o powiązania sieciowe pomiędzy takimi elementami jak dostępność wiedzy, technologii, zasobów ludzkich, bogactwo infrastruktury i środowiska miejskiego²⁰.

Wspólnym „mianownikiem” zrównoważonego i inteligentnego rozwoju jest środowisko – smart environment, czyli optymalizacja zużycia energii w mieście, między innymi przez wykorzystywanie źródeł energii odnawialnej, działania zmniejszające emisję zanieczyszczeń i oszczędna gospodarka zasobami.

Aby była możliwa realizacja powyższych założeń musi nastąpić równowaga i przemyślana zależność pomiędzy czterema czynnikami: partycypacją, przestrzenią, powietrzem i planowaniem, które spięte powinny być działaniami cechującymi się otwartością, kreatywnością,

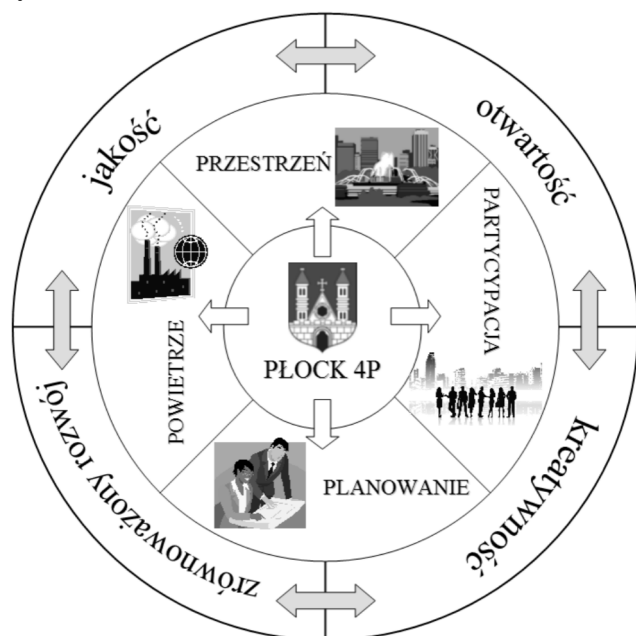
Tabela 1. Zestawienie stref i ilości przekroczeń dopuszczalnych poziomów SO₂, NO₂, PM10, benzenu, CO w Płocku w latach 2004-2013

Rok	Substancja							
	SO ₂		NO ₂		PM10		BENZEN	CO
	Klasa strefy	Ilość przekroczeń w ciągu roku	Klasa strefy	Ilość przekroczeń w ciągu roku	Klasa strefy	Ilość przekroczeń w ciągu roku	Klasa strefy	Klasa strefy
2004	A	0	A	0	A	21	A	A
2005	A	0	A	0	C	56	A	A
2006	A	0	A	0	C	70	A	A
2007	A	0	A	0	C	b.d.	A	A
2008	A	0	A	0	A	34	A	b.d.
2009	A	0	A	0	C	51	A	A
2010	A	0	A	0	C	54	A	A
2011	A	0	A	0	C	68	A	A
2012	A	0	A	0	C	58	A	A
2013	A	0	A	0	A	30	A	A

Źródło: Opracowanie własne na podstawie rocznych ocen jakości powietrza (zob. przypis 19)

jakością i podstawami zrównoważonego rozwoju. Kierując się aktualnymi tendencjami przedstawianymi np. na konferencji organizowanej przez prof. Danutę Hübner pod hasłem Warszawa 3T Technologia-Talent-Tolerancja opracowano graficzny „model do sukcesu” pod nazwą Płock 4P Partycypacja-Przestrzeń-Powietrze-Planowanie.

Rys. 9. Ideowy schemat smart city Płock 4P

Źródło: Opracowanie własne

Dyskusja wyników

Analizując wykresy zmian stężeń zanieczyszczeń w latach 2004–2013 na stacji Płock-Reja można sformułować następujące wnioski:

- z analizowanych substancji jedynie pył PM₁₀ w ujęciu 1-h przekroczył wartości dopuszczalne, ale pozytywnym aspektem jest wynik z 2013 r., który jest mniejszy od wartości dopuszczalnej o ok. 2 $\mu\text{g}/\text{m}^3$;
- w ujęciu rocznym pył PM₁₀ zbliżał się do granicy dopuszczalnej, ale nigdy jej nie przekroczył (najwyższe stężenie w ostatnich 10 latach było w 2006 r. i wyniosło 39,8 $\mu\text{g}/\text{m}^3$);
- w zanieczyszczeniu SO₂ w okresie 2004–2013 nie można określić żadnego trendu, ponieważ jest ono zależne od zjawiska ciepłych lub zimnych zim, a w konsekwencji spalaniem mniejszych bądź większych ilości paliwa wykorzystywanego do ogrzewania budynków;
- stężenia zanieczyszczeń SO₂ są 2-3 krotnie mniejsze w ujęciu 24-h, a 3-5 razy mniejsze w ujęciu 1-h w stosunku do wartości dopuszczalnych;
- stężenie zanieczyszczeń NO₂ są dość stabilne i oscylują w granicach 17 $\mu\text{g}/\text{m}^3 \pm 15\%$

w ujęciu 24-h oraz 83 $\mu\text{g}/\text{m}^3 \pm 10\%$ w ujęciu 1-h, a jednocześnie są 2-2,5 krotnie mniejsze w ujęciu 1-h, a 2 razy mniejsze w ujęciu rocznym w stosunku do wartości dopuszczalnych;

- w zanieczyszczeniu benzenem można zaobserwować pewną okresowość, czyli systematyczne zwiększanie się jego stężenia od 2004 do 2010 r., kiedy osiągnięto najwyższy wynik 2,52 $\mu\text{g}/\text{m}^3$ i dość znaczącego spadku w 2011 r. do poziomu 1,25 $\mu\text{g}/\text{m}^3$; w kolejnych latach uwiadamia się znów systematyczny wzrost;

- stężenie zanieczyszczeń benzenem mieści się w granicach 20–25% wartości dopuszczalnej w roku 2004 i 2011 oraz dochodzi do 45–50% granicznego progu w roku 2010 i 2013;

- nie występuje zagrożenie zanieczyszczeniem CO, którego roczne stężenia dla uśrednionych maksymalnych dobowych ze stężeń 8-h mieściły się w granicach 1623–2583 $\mu\text{g}/\text{m}^3$, co stanowiło jedynie ok. 16–25% wartości dopuszczalnej;

- biorąc pod uwagę zanieczyszczenie większością substancji (oprócz pyłów) Płock jest od 10 lat klasyfikowany w klasie A, czyli strefie utrzymania lub poprawienia jakości powietrza;

- w stosunku do zanieczyszczenia pyłem PM₁₀ mamy do czynienia z klasą C i jedynie w 2004 i 2008 r. nie wykazano dopuszczalnej liczby przekroczeń dopuszczalnych poziomów.

Podsumowanie

Konieczność ujęcia ekologii w rozwoju miasta wynika m.in. z art. 17 ust. 1 ustawy – Prawo ochrony środowiska, który stanowi o obowiązku opracowania programu ochrony środowiska w celu realizacji polityki ekologicznej państwa. Program ochrony środowiska określa w szczególności: cele ekologiczne, priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych, środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe²¹. Program ochrony środowiska stanowi również „obraz” aktualnej sytuacji jednostki administracyjnej w aspekcie występowania zanieczyszczeń.

Pojęcie ekologii miasta jest bezpośrednio powiązane z ekosystemem miasta czyli układem strukturalno-funkcyjnym, składającym się z elementów biotycznych (populacja ludzka, flora i fauna) oraz abiotycznych (powierzchnie utwardzone – komunikacyjne, zabudowa, przemysł, infrastruktura naziemna i podziemna) stanowiących środowisko zurbanizowane, w którym zachodzą podstawowe procesy obiegu materii

i przepływu energii, w tym wytwarzania i przemieszczania zanieczyszczeń antropogenicznych²².

Organy decyzyjne dostrzegają problem zanieczyszczenia powietrza, tak na polu lokalnym, jak i krajowym. Największymi minusami jakie są wymieniane pod kątem prawidłowego

planowania przestrzennego w kontekście jakości powietrza są:

– brak powiązania między Programami Ochrony Powietrza a miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;

– błędy w planowaniu urbanistycznym uniemożliwiające rozprzestrzenianie zanieczyszczeń.

Przypisy

- ¹ K. Podawca, G. Rutkowska, *Analiza przestrzennego rozkładu typów zanieczyszczeń powietrza w układzie dzielnic m.st. Warszawy*, Rocznik Ochrona Środowiska, Warszawa 2013, s. 2090.
- ² P. Miśkiewicz, *Wpływ zanieczyszczeń powietrza na zdrowie, najnowsze wyniki badań [w:] Materiały Konferencji „Stan jakości powietrza. Modelowe rozwiązania w zakresie ograniczeń emisji”*, Warszawa, 27 marca 2014
- ³ A. Badyda, *Prezentacja wyników badań dotyczących wpływu zanieczyszczeń komunikacyjnych na zdrowie mieszkańców [w:] Materiały Konferencji „Stan jakości powietrza. Modelowe rozwiązania w zakresie ograniczeń emisji”*, Warszawa, 27 marca 2014
- ⁴ Patrz przypis 2.
- ⁵ H. Zimny, *Zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego rejonie Płocka. „Notatki Płockie” 1975, nr 4, s. 32–34.*
- ⁶ G. Majewski, *Zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM10 na Ursynowie i jego związki z warunkami meteorologicznymi*, Warsaw University of Science Press, Warszawa 2005
- ⁷ P. Stepnowski, E. Synak, B. Szafranek, Z. Kaczyński, *Monitoring i analityka zanieczyszczeń w środowisku*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2010.
- ⁸ Patrz przypis 3.
- ⁹ A. Klocek, *Płocka Rafineria i Petrochemia w latach 1959–2000*, P.P.-H. „DRUKARNIA”, Płock 2010.
- ¹⁰ K. Juda-Rezler, *Oddziaływanie zanieczyszczeń powietrza na środowisko*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2000.
- ¹¹ M. Goratowska, *Genotoksyczne i cytotoksyczne działanie tlenku węgla w przebiegu ostrego zatrucia*, Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego 2009.
- ¹² M. Siemiński, *Środowiskowe zagrożenia zdrowia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- ¹³ Patrz przypis 12.
- ¹⁴ Patrz przypis 6.
- ¹⁵ E. Krajewska, K. Niesiołowska, *Toksyczne metale w pyłach ulicznych*, „Chemia i Inżynieria Ekologiczna” 2001, Vol. 8, nr 7, s. 699–705.
- ¹⁶ Ustawa – Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz. U. 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.).
- ¹⁷ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 września 2012 r. w sprawie dokonywania oceny poziomów substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1032).
- ¹⁸ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 24 sierpnia 2012 r. w sprawie poziomów niektórych substancji w powietrzu (Dz. U. z 2012 r. poz. 1031).
- ¹⁹ Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim – Raport za rok 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Warszawa.
- ²⁰ M. Wdowiarz-Bilska, *Od miasta naukowego do Smart City*, „Architektura, Czasopismo Techniczne” 2012, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Zeszyt 1–A/2/2012, s. 305–341.
- ²¹ Patrz przypis 16.
- ²² A. Szponar, *Fizjografia urbanistyczna*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- ³⁷ R. Głaz, *Działania i plany Ministerstwa Środowiska w zakresie poprawy jakości powietrza [w:] Materiały Konferencji „Stan jakości powietrza. Modelowe rozwiązania w zakresie ograniczeń emisji”*, Warszawa, 27 marca 2014.

PŁOCK – CLEAN OR CONTAMINATED. AIR QUALITY ASSESSMENT IN 2004-2013

Summary

The issue of air quality is very important in the context of urban development and continuous technological progress. On the one hand, we have to deal with urban and industrial expansion, and on the other with ever newer technologies for protecting the environment. Therefore, an attempt was made to show the air quality in Plock with respect to the levels permitted in the last ten years. That was conducted on the basis of the measurements of the Plock-Rej station with respect to such substances as CO, SO₂, NO₂, PM₁₀ and benzene, and annual reports of the Regional Inspectorate for Environmental Protection.

INNOWACYJNOŚĆ MAŁYCH I ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW W SUBREGIONIE PŁOCKIM

Abstrakt

Celem pracy jest prezentacja analizy poziomu innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w subregionie płockim w latach 2012–2014. W pierwszej części, mającej charakter wprowadzający, zdefiniowano i usystematyzowano pojęcia stosowane w toku dalszych rozważań. Przedstawiono także najczęściej stosowane mierniki innowacyjności poszczególnych gospodarek i możliwe aktualne wartości tych wskaźników ze szczególnym uwzględnieniem pozycji Polski. Na tym tle przeanalizowano aktywność małych i średnich przedsiębiorstw z subregionu płockiego. W artykule przedstawione dane dotyczą innowacji produktowych i procesowych.

Słowa kluczowe: innowacje, innowacyjność, przedsiębiorczość

Wprowadzenie

W ostatnich dziesięcioleciach w literaturze fachowej w zakresie ekonomii, prawa, finansów a nawet psychologii dużo uwagi poświęca się problematyce związanej z innowacjami. Doczekała się ona wielu badań empirycznych, artykułów i książek. Tak duże zainteresowanie nauk ekonomiczno-społecznych działalnością innowacyjną wynika z roli jaką odgrywa ona w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju, jak i znacznych nakładów finansowych ponoszonych na jej podejmowanie. Mimo bogactwa i różnorodności informacji, powstałych w wyniku wysiłku i dokonań badaczy, interpretacja roli innowacji we wzroście gospodarczym wzbudza nadal wiele kontrowersji i polemik. Efektem dotychczasowych prac przedstawicieli różnych dyscyplin naukowych są wypracowane generacje modeli objaśniających innowacje. Ich przegląd pozwala upewnić się co do złożoności tego zjawiska, a tym samym stopnia trudności skutecznego zarządzania innowacjami. Nie upoważnia to jednak do sformułowania tezy, że ekonomiczna teoria innowacji została już opracowana. Obecnie ekonomiści są przekonani co do tego, że innowacje są głównym składnikiem i siłą napędową procesów rozwoju współczesnej gospodarki rynkowej. Zdolność kreowania i absorbowania innowacji staje się podstawowym miernikiem sprawności funkcjonowania przedsiębiorstw na konkurencyjnym rynku i największym wyzwaniem XXI wieku.

Termin innowacje ma długą historię. Szacuje się, że zaczęto go używać w 400 roku w języku

łacińskim jako „*innovatio*” oznaczające odnawianie, zmianę. Później w XVIII wieku, pojawiła się w języku francuskim (*innovation*) i włoskim (*innovare* u Dantego, a następnie *innovatore* u Machiawellego). Z kolei współczesne znaczenie tego pojęcia do nauk ekonomicznych zostało wprowadzone w 1911 r., przez światowej sławy ekonomistę J.A. Schumpetera, który podjął pierwszą konsekwentną próbę włączenia opisu mechanizmu generującego innowacje do teorii ekonomii, a tym samym zapoczątkował budowę nowoczesnych podstaw ekonomicznej teorii innowacji i innowacyjności.

Listę wyznaczników innowacyjności odniósł Schumpeter do pięciu przypadków:

- wprowadzenie nowego produktu lub udoskonalenie dotychczas istniejącego,
- wprowadzenie nowej lub ulepszonej metody wytwarzania produktów,
- otwarcie nowego rynku,
- zdobycie nowego źródła surowców i półfabrykatów,
- wprowadzenie nowej organizacji produkcji.

Przytoczona wyżej lista zawiera specyfikację warunków wystarczających do tego, aby zmiana mogła być uznana za innowację.

To co należy podkreślić to fakt, że istota definicji innowacji, tak jak ją rozumiał Schumpeter do tej pory nie straciła na aktualności stając się podstawą wielu różnych interpretacji tego pojęcia. Definicja Schumpetera stanowi punkt wyjścia rozważań o znaczeniu innowacyjności w gospodarce. W „Teorii rozwoju gospodarczego” zwrócił uwagę na niedostatki równowagi ogólnej i podkreślał znaczenie endogenicznych

czynników tkwiących w gospodarce i wytrącających ją ze stanu równowagi¹. W dziele tym wyjaśnił naturę zmian i rozwoju systemu gospodarczego. Na podstawie wcześniej opracowanego przez siebie podejścia do innowacyjności Schumpeter przedstawił jego uogólnienie, które przeszło do zasobu wiedzy ekonomicznej pod nazwą procesu „twórczej destrukcji”. Jego istota polega na ciągłym wewnętrznym rewolucjonizowaniu struktur gospodarczych nieustannym unicestwianiu starych i nieprzerwalnym tworzeniu nowych, które są bardziej efektywne. To właśnie działalność innowacyjna ma zapewnić powstawanie takich coraz bardziej efektywnych struktur gospodarczych.

Innowacje są interpretowane w szerokim bądź wąskim znaczeniu. Innowacją pojmowaną szeroko (sensu largo) określa się każdą zmianę w produkcji, polegającą na przyswajaniu uzyskanej wiedzy. Natomiast drugie, wąskie znaczenie (sensu stricte) zakłada, że nie każdą nowość można traktować jako innowację. Powszechnie przyjmuje się, jako wąsko traktujące pojęcie innowacji definicję Ch. Freemana, według której stanowi ona „...pierwsze handlowe zastosowanie nowego produktu, procesu lub urządzenia”² oraz E. Mansfielda: „Innowacją stanowi pierwsze zastosowanie wynalazku”³. Wymienieni powyżej badacze zawężili zakres nowości do pierwszych w świecie zastosowań.

Liczniej reprezentowane jest wśród ekonomistów szerokie podejście do innowacji., które przedstawiają m.in. J. Allen, Ph. Kotler, P.F. Drucker, E.M. Rogers. Wymienieni autorzy dopuszczają traktowanie jako innowacji każdej nowości, będącej nowością dla jej użytkownika⁴. W polskiej literaturze ekonomicznej szeroko interpretują innowację L. Pasieczny i J. Więckowski, B. Fiodor, S. Kasprzycka i wielu innych autorów podręczników z zakresu ekonomiki i zarządzania innowacjami. Wąskie podejście do innowacji jest zazwyczaj stosowane w rozważaniach teoretycznych. Natomiast w badaniach empirycznych dominuje najczęściej ujęcie szerokie. W dalszych rozważaniach pojęcie innowacji będzie rozumiane szeroko. W tym ujęciu innowacja oznacza wprowadzenie nowości, tj. zmian jakościowych wpływających stymulacyjnie na działalność gospodarczą. Nie zawsze pierwsze handlowe wprowadzenie produktu przez przedsiębiorstwo musi dotyczyć skali światowej.

Takie, mniej rygorystyczne, podejście przy określaniu tego co jest innowacyjne przyjęto w Oslo Manual. Innowacja, według terminologii

przyjętej w statystykach OECD, zdefiniowana została jako wprowadzenie nowego lub znacznie ulepszanego produktu (towaru lub usługi), procesu, sposobu prowadzenia marketingu lub organizacji pracy z punktu widzenia wprowadzającego ją przedsiębiorstwa, regionu czy kraju⁵. W metodologii Oslo zrezygnowano więc z wymogu bezwzględnej nowości w skali światowej gospodarki; żeby zmianę uznać za innowację wystarczy nowość w skali przedsiębiorstwa.

Innowacyjność oznacza skłonność i zdolność do tworzenia nowych i doskonalenie istniejących produktów i procesów technologicznych oraz nowych systemów organizacji i marketingu.

Innowacyjność gospodarki można rozpatrywać w dwojakim kontekście, tj. jako innowacyjność przedsiębiorstw oraz innowacyjność gospodarki jako całości.

M. Porter stwierdza m.in.:

- konkurencyjność narodu zależy od zdolności jego przemysłu do innowacji i podniesienia swojego poziomu;
- w procesie globalizacji znaczenie narodów wzrosło a nie zmalało;
- w miarę jak tworzenie i wykorzystywanie wiedzy staje się podstawą konkurencji, w coraz większym stopniu wzrasta rola narodów⁶.

Według tego autora zamożność krajów tworzy się a nie dziedziczy i że nie wyrasta ona z naturalnych bogactw kraju, a jedynym kryterium oceny konkurencyjności na poziomie narodowym jest efektywność, pojmowana jako wartość wytworzonych dóbr na jednostkę pracy lub kapitału. Poziom życia w danym kraju zależy od efektywności jego firm. Aby osiągnąć wysoką efektywność firmy muszą w sposób ciągły zwiększać innowacyjność w jak najszerszym zakresie działalności.

Jak już wspomniano najważniejszym podmiotem w procesie innowacji jest przedsiębiorstwo. Nie można stworzyć przyjaznego dla innowacji środowiska w innej przestrzeni, niż ta, w której działają przedsiębiorstwa. Firma jako kluczowy uczestnik tego procesu, z jednej strony – zgłasza popyt na nowe rozwiązania techniczne, a z drugiej – oferuje podaż innowacji technicznych. Przedsiębiorstwa, aby przetrwać i rozwijać się w coraz bardziej konkurencyjnym otoczeniu, muszą działać efektywnie, być przedsiębiorczymi. Wiąże się to z koniecznością wprowadzania innowacji, gdyż w innym przypadku ich działalność w długim okresie jest niemożliwa. Według P. Druckera „...innowacja jest specyficznym narzędziem przedsiębiorczości – działaniem,

które nadaje zasobom nowe możliwości tworzenia bogactwa”⁷. Zdolność kreowania i wykorzystywania innowacji staje się podstawowym miernikiem sprawności funkcjonowania przedsiębiorstwa na rynku. Znaczenie tego narzędzia wzrasta wraz z nasileniem się konkurencji. Innowacja staje się obecnie podstawowym determinantem konkurencyjności przedsiębiorstw. Jak pisze Freeman „Nie wprowadzać innowacji – znaczy umierać”⁸.

Według S. Marciniaka „...suma konkurencyjności przedsiębiorstw składa się na konkurencyjność gospodarki”⁹. Ogólnie można stwierdzić, że innowacyjność gospodarki jest wypadkową innowacyjności poszczególnych podmiotów gospodarczych, jakimi są przedsiębiorstwa.

Mierniki innowacyjności polskiej gospodarki na tle innych krajów

European Innovation Scoreboard został po raz pierwszy opracowany w 2000 r. z inicjatywy Komisji Europejskiej. W 2011 r. komisja Europejska opublikowała 9. już edycję wspomnianego raportu, zmieniając nieznacznie stosowaną metodologię oraz nazwę na Innovation Union Scoreboard 2010. Następne edycje European Innovation Scoreboard w 2013 i 2014 roku analizują skutki wpływu kryzysu gospodarczego na stań badań i innowacyjności państw członkowskich Unii Europejskiej. Za miarę innowacyjności przyjęto, tak jak i w poprzednim wydaniu wskaźnik syntetyczny Sumary Innovation Index (SII).

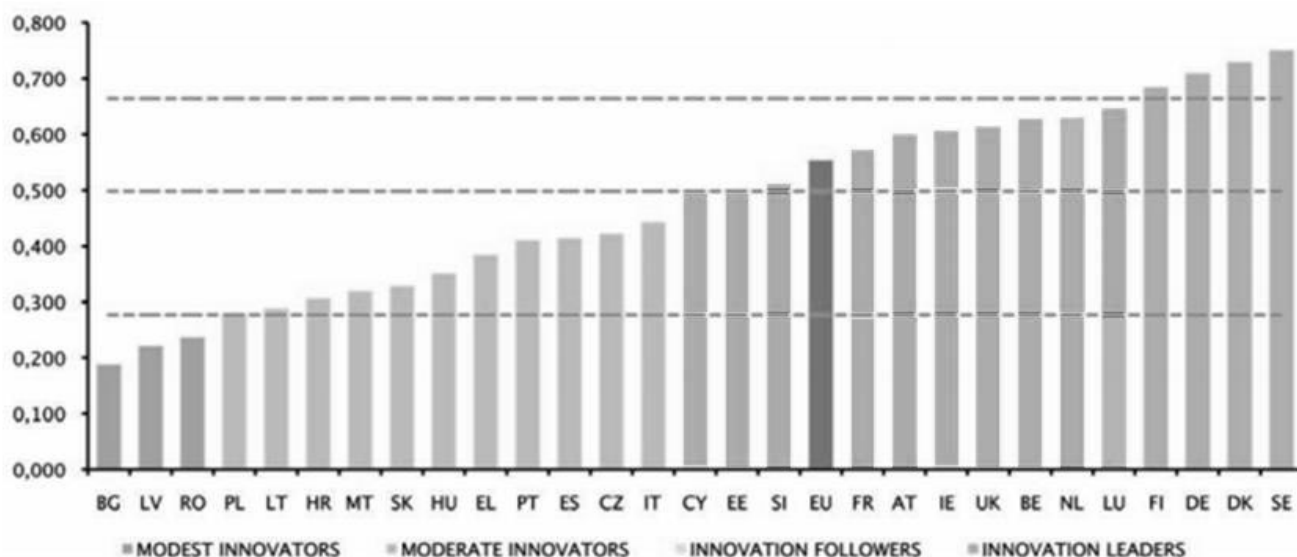
Wskaźnik ten jest oparty na 25 wskaźnikach szczegółowych, pogrupowanych w 8 innowacyjnych wymiarach (wskaźnikach pośrednich), które z kolei ujęto w 3 głównych kategoriach, takich jak:

- uwarunkowania,
- działalność przedsiębiorstw,
- rezultaty.

Na podstawie uzyskanych wyników, w oparciu o średnie unijne wszystkie kraje objęte badaniem są wprowadzane do 4 grup: liderzy innowacyjni, kraje doganiające liderów, umiarkowani innowatorzy, innowatorzy o skromnych wynikach. Maksymalna wartość SII dla pojedynczego kraju może wynieść od najniższego wykonania 0 do maksymalnej wartości tego wskaźnika 1. W praktyce żaden kraj nie osiąga krańcowych wielkości, gdyż maksymalna (1,0) oznaczałaby najlepsze rezultaty we wszystkich 25 wskaźnikach szczegółowych, natomiast minimalna (0,0) świadczyłaby o uzyskaniu najgorszych rezultatów w każdym wskaźniku szczegółowym w porównaniu ze wszystkimi krajami objętymi badaniem. Liderami innowacji są kraje, których wskaźnik SII jest wyższy niż 120% średniej unijnej. W przedziale 90%–120% średniego SII znalazły się kraje doganiające liderów, 50%–90% to umiarkowani innowatorzy, a u innowatorów o skromnych wynikach wskaźnik wynosi poniżej 50% średniej unijnej.

Według kolejnych dwóch raportów Innovation Union Scoreboard, tj. z 2013 i 2014 roku Polska zajmuje 4. pozycję od końca w rankingu innowacyjności państw Unii Europejskiej.

Wykres 1. Sumaryczny wskaźnik innowacyjności 2014. Na osi rzędnych zaznaczono wartości SII (0,0–1,0)

Źródło: http://ec.europa.eu/enterprise/Policy/s/innovation/files/ius/ius-2014_en.pdf

Edycja raportu z 2013 roku, który odzwierciedlał skutki wpływu kryzysu gospodarczego na obraz badań i innowacji w Europie plasuje Polskę we gronie innowatorów o skromnych wynikach, których wskaźnik nie przekroczył 50% średniej unijnej. Ogólnie rzecz ujmując w całej Unii Europejskiej, spadek lub brak postępu odnotowano na wskaźnikach szczegółowych ukształtowanych na podstawie decyzji krótkoterminowych, a poprawę wskaźników odzwierciedlały decyzje podjęte przed kryzysem. W sumie, gdy większość państw UE poprawiło swoje wyniki w zakresie innowacyjności (przede wszystkim liderzy i doganiający liderów), wskaźnik innowacyjności pogorszył się w stosunku do 2010 roku tylko w 9 krajach, wśród których znalazła się Polska. Wykres nr 1 ilustruje pozycję Polski w ogólnym rankingu państw członkowskich Unii Europejskiej.

Jak ilustruje wykres nr 1 Polska, według raportu 2014 roku, znalazła się znowu w grupie umiarkowanych innowatorów, mimo, że zajmuje nadal 4 pozycję od końca przed Bułgarią, Litwą i Rumunią.

Podkreślić należy, że poziom innowacyjności jest powszechnie akceptowanym wskaźnikiem nowoczesności w krajach OECD. Również na bazie patentowej wynalazczości technologicznej (produktowej i procesowej) tworzone są różne wskaźniki innowacyjności. Podstawowym wskaźnikiem

innowacyjnym porównywanych państw jest liczba patentów przyznawana podmiotom z danego kraju przez jeden lub więcej urzędów patentowych. Za dobrą miarę innowacyjności przyjmuje się liczbę tzw. trade patent familie uzyskanych przez podmioty pochodzące z poszczególnych gospodarek w przeliczeniu na milion mieszkańców. Do tego wskaźnika aktywności innowacyjnej zaliczane są tylko te patenty, które jednocześnie chronione są przez Europejski Urząd Patentowy (European Patent Office – EPO), Japoński Urząd Patentowy (the Japanese Patent Office – JPO) oraz Amerykański Urząd ds. Patentów i Znaków Handlowych (US Patent & Trade Mark Office – USPTO).

Tabela nr 1 przedstawia liczbę trade patent familie w przeliczeniu na milion mieszkańców w poszczególnych krajach.

Z zaprezentowanych w tabeli nr 1 miar innowacyjności wynika, że osiągnięcia podmiotów polskiej gospodarki są skromniejsze niż hiszpańskich, węgierskich i czeskich nie mówiąc o takich krajach jak Niemcy, Francja, Szwajcaria, Belgia czy Włochy.

Nie zmienia się także wyraźnie niekorzystny obraz polskiej innowacyjności, mierzony liczbą patentów przyznanych poszczególnym regionom Unii Europejskiej przez European Patent Office w przeliczeniu na milion mieszkańców, co przedstawia R. Walczak¹⁰.

Tabela 1. Liczba patentów triadowych (triadic patent families) w przeliczeniu na milion mieszkańców w wybranych krajach

Wyszczególnienie	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Austria	298	296	273	293	303	306
Belgia	321	329	319	293	305	311
Czechy	17	19	20	18	19	19
Dania	247	257	258	226	226	230
Finlandia	267	270	264	271	273	280
Francja	2028	2034	2041	2026	2017	2053
Grecja	12	11	9	9	7	7
Niemcy	5107	5105	4962	4985	4931	4982
Węgry	32	36	36	35	35	34
Włochy	619	615	610	598	597	595
Norwegia	91	90	85	101	98	101
Polska	8	11	13	15	16	17
Hiszpania	146	151	158	161	165	162
Szwecja	697	728	712	676	686	701
Wielka Brytania	1501	1434	139	1390	1374	1371
Szwajcaria	735	699	690	699	707	708

Źródło: Opracowanie własne na podstawie OECD Factbook 2014 – ISBN 9789264204157 – © OECD 2014

Tabela 2. Przedsiębiorstwa aktywne innowacyjnie w przemyśle według liczby pracujących (w % przedsiębiorstw ogółem)

Liczba pracujących	Przedsiębiorstwa aktywne innowacyjnie w latach 2008–2010			Przedsiębiorstwa aktywne innowacyjnie w latach 2009–2011		
	Ogółem	Innowacyjne	Projekt niezakończony	Ogółem	Innowacyjne	Projekt niezakończony
10-49	10,4	9,6	3,0	9,3	8,9	2,1
50-249	31,5	30,2	10,3	31,6	30,1	9,6
250 i więcej	60,5	59,0	30,7	59,7	57,8	28,1

Źródło: Główny Urząd Statystyczny (Urząd Statystyczny w Szczecinie), Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011, Warszawa 2012¹²

Aktywność innowacyjna małych i średnich przedsiębiorstw w subregionie płockim

W większości rozwiniętych gospodarczo krajów świata małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią podstawę gospodarki. W Polsce spośród 1726,7 tys. wszystkich działających przedsiębiorstw w 2011 r. zdecydowana większość, bo aż 99,8% (1723,5 tys.) to podmioty z sektora MSP¹¹. Samo istnienie, przeważająca i znacząca obecność małych i średnich przedsiębiorstw, w strukturze współczesnej gospodarki rynkowej, wywiera pozytywny wpływ na jej kondycję. Przedsiębiorstwa te charakteryzują się wysoką elastycznością dostosowania się do zmieniających się warunków rynkowych, co ma szczególne znaczenie w burzliwie zmieniającym się otoczeniu ery globalizacji. Są komplementarne wobec dużych przedsiębiorstw i posiadają predyspozycje do znajdowania nisz rynkowych, dzięki czemu wzmacniają swoją konkurencyjność na rynku. Małe i średnie przedsiębiorstwa umiejętnie wykorzystują lokalne zasoby surowcowe, wywierają duży wpływ na ograniczenia bezrobocia i rozumiane są w szczególności jako czynnik amortyzujący w momencie ograniczania zatrudnienia przez duże przedsiębiorstwa w okresie złej koniunktury. Omawiany sektor odnotowuje znaczący udział w tworzeniu PKB i eksportu. W okresie transformacji, tworząc nowe miejsca pracy, kreując przedsiębiorcze podstawy i dając nadzieję na osiągnięcie sukcesu i zmiany statusu społecznego, łagodził napięcia społeczne i redukował koszty jej przeprowadzenia. Przyczynił się do ukształtowania się klasy średniej w społeczeństwie.

Po przedstawieniu rzeczywistych przewag małych i średnich przedsiębiorstw nad dużymi powstaje pytanie, czy równie wysoko można ocenić ich rolę w zakresie innowacyjności. Wielkość przedsiębiorstwa w zasadniczy sposób

warunkuje działalność innowacyjną; inaczej mogą ją prowadzić, i prowadzą duże firmy, a inaczej małe i średnie przedsiębiorstwa. Rozważania na temat aktywności innowacyjnej uzależnionej wielkością przedsiębiorstwa w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej mają długą tradycję. Zarówno w pracach teoretycznych, jak i badaniach empirycznych istnieje pewne zróżnicowanie oceny roli małych i średnich przedsiębiorstw w tworzeniu i upowszechnianiu innowacji. Argumentacja jest dodatkowo utrudniona, ponieważ poziomy innowacyjności w małych i średnich przedsiębiorstwach są wzajemnie powiązane. Niemniej ocena dotycząca wpływu wielkości przedsiębiorstwa na ich efektywność innowacyjną pokazuje, że w krajach rozwiniętych gospodarczo innowacyjność małych i średnich firm odgrywa istotną rolę.

Z różnego rodzaju badań przeprowadzonych w Polsce jednoznacznie wynika, że nieprawdziwe są opinie o wysokim dynamizmie innowacyjnym firm z sektora MSP.

Przeprowadzone przez Główny Urząd Statystyczne badanie ankietowe polskich przedsiębiorstw przemysłowych wskazują, że w latach 2009-2011 aktywność innowacyjna w poszczególnych klasach ich wielkości była bardzo zróżnicowana (tabela nr 2).

Z analizy danych zawartych w tabeli nr 2 wynika, że silnie rośnie innowacyjność wraz ze wzrostem wielkości firm; poziom innowacyjności polskich przedsiębiorstw jest wprost proporcjonalny do ich wielkości. Innowacyjność małych firm w stosunku do innowacyjności firm średnich kształtuje się jak 1:3, a w porównaniu do dużych, jak 1:6. dla porównania w krajach rozwiniętych gospodarczo rozpiętość w aktywności innowacyjnej podmiotów małych i dużych jest znacznie mniejsza niż w Polsce i przeciętnie kształtuje się jak 1:2.

Podobne spostrzeżenia nasuwają się w wyniku analizy danych otrzymanych z przeprowadzonych

i opracowanych własnych badań ankietowych. Badania miały charakter anonimowy i zostały przeprowadzone w lutym i marcu 2014 r. w grupie małych i średnich przedsiębiorstw w subregionie płockim i dotyczyły lat 2011-2013. Badaniem objęto 146 firm, a prawidłowo wypełniony kwestionariusz ankiety zwróciło 105 respondentów, co daje zwrot na poziomie 71,9%. Tabela nr 3 pokazuje, jak kształtowała się innowacyjność technologiczna w subregionie płockim.

Tabela 3. Przedsiębiorstwa innowacyjne według rodzaju wprowadzonych innowacji w latach 2010-2012 w subregionie płockim, odsetek firm (%)

Liczba pracujących	Przedsiębiorstwa, które wprowadziły innowacyjne produkty lub procesy		
	Ogółem	Nowe lub istotnie ulepszone produkty	Nowe lub istotnie ulepszone procesy
10-49	9,8	6,3	7,6
50-249	29,5	20,4	22,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Z przeprowadzonych badań działalności innowacyjnej wynika, iż w subregionie płockim małe i średnie przedsiębiorstwa wprowadziły więcej nowych lub znacząco ulepszonych metod produkcji, niż innowacji produktowych. Podobne dane o strukturze innowacji technologicznych odnotowujemy w odniesieniu do ogółu przedsiębiorstw w całej Polsce. Z raportu „Działalność innowacyjna 2009-2011” odczytujemy, że wprowadzone w Polsce innowacje procesowe (12,4% ogółu przedsiębiorstw przemysłowych) przeważały

Wykres 3. Bariery utrudniające wprowadzenie innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach subregionu płockiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Wykres 2. Cele wprowadzenia innowacji w wybranych firmach subregionu płockiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

nad produktowymi (odpowiednio – 11,2%) i to we wszystkich klasach przedsiębiorstw.

Menedżerowie ankietowanych firm zostali również poproszeni o podanie powodów dla których zdecydowali się wprowadzić innowacje. Odpowiedzi respondentów przedstawia wykres nr 2.

Z analizy powyższego wykresu wynika, że największy odsetek respondentów z małych i średnich przedsiębiorstw, jako wysokie znaczenie celu przedsiębiorstwa uznał wejście na nowe rynki lub zwiększenie udziału w rynku (23%), przy czym firmy średnie zaznaczyły częściej wejście na nowe rynki, natomiast małe – zwiększenie udziału w rynku. Istotnym celem dla badanych firm okazało się także rozszerzenie asortymentu wyrobów (21%), a następną poprawa jakości

wyrobów (16%) oraz zwiększenie wydajności pracy (15%). Najmniej ważnym celem dla badanych firm była ochrona środowiska i wypełnienie związanych z tym standardów (7%) oraz polepszenie warunków pracy zatrudnionych (6%).

Według respondentów, wprowadzane w przedsiębiorstwach innowacje napotykały na liczne bariery, utrudniające ich efektywną i skuteczną realizację. Najczęściej wskazywane trudności, które determinują niską innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw, ilustruje wykres nr 3.

Z odpowiedzi ankietowanych wynika, że największą barierą uniemożliwiającą wprowadzenie innowacji są niewystarczające środki finansowe na tego typu przedsięwzięcia. Na tę barierę wskazywało aż 78% respondentów. Tylko nieco mniej, bo 76%, wymieniało zbyt wysokie koszty związane z wdrożeniem oraz zbyt wysokie ryzyko ekonomiczne (57%). Najmniej klarowną deklarację złożyli badani odnośnie uregulowań prawnych, norm i przepisów. Odpowiedzi wskazują na małą wiedzę w tym zakresie, gdyż aż 27% nie potrafiło wskazać czy jest to bariera (odpowiedź – nie wiem), 36% odpowiedziało – tak, a aż 37% – że nie stanowi utrudnienia.

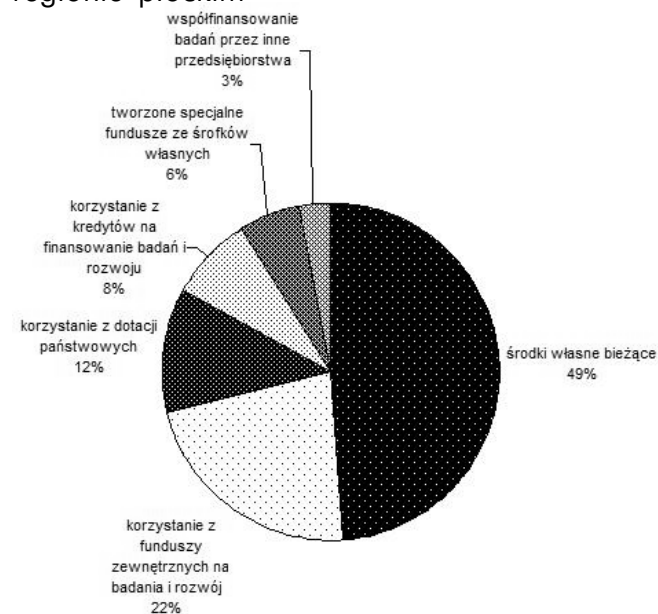
Strukturę źródeł finansowania innowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach subregionu płockiego przedstawia wykres nr 4.

Ponad połowa wszystkich nakładów na przedsięwzięcia innowacyjne pochodziła z funduszy własnych, około 1/4 potrzebnych środków została sfinansowana z funduszy zewnętrznych (22%), najczęściej unijnych, a 12% pokryły dotacje państwowe. Z badań wynika, że wraz ze wzrostem firmy z sektora MSP zmniejsza się udział środków własnych w finansowaniu innowacji, a zwiększa się korzystanie na ten cel z kredytów, co wiąże się ze wzrostem zdolności kredytowej większych firm. O słabym powiązaniu małych i średnich przedsiębiorstw w zakresie działalności badawczo-rozwojowej świadczy niski udział w nakładach na innowacje pozycji – współfinansowanie badań rozwojowych i wdrożeń z innymi podmiotami (3%).

Jedno z pytań w przeprowadzonej ankiecie dotyczyło pracowników przedsiębiorstw, ich cech wpływających pozytywnie na podejmowanie działalności innowacyjnej.

Jako najważniejszą cechę, pozytywnie wpływającą na zwiększenie innowacyjności, co czwarty przedsiębiorca wskazywał kreatywność

Wykres 4. Struktura źródeł finansowania innowacji małych i średnich przedsiębiorstw w subregionie płockim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

i śledzenie nowych rozwiązań. Kolejno, jako ważne, zaznaczano wysoki poziom kwalifikacji (22%) oraz systematyczne podnoszenie swoich kompetencji (19%).

Przedstawione powyżej dane, dotyczące niskiej innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw w subregionie płockim, nie odbiegają zasadniczo od danych ogólnopolskich i potwierdzają wcześniejsze stwierdzenia o niskiej innowacyjności gospodarki polskiej. Dokonując oceny roli sektora MSP w tym zakresie, należy pamiętać o jego udziale w zatrudnieniu (ok. 70%) oraz wytwarzaniu PKB (ok. 47%). Powodem niskiego stopnia innowacyjności tego sektora jest brak środków finansowych na badania i rozwój połączony z nieefektywną polityką innowacyjną. Skłonność do innowacji, ujawnia się jedynie wówczas, gdy są spełnione określone warunki. Najważniejsze z nich to istnienie nieskrępowanego mechanizmu rynkowego, wspomaganego i kontrolowanego przez realizację ekonomicznych funkcji państwa. Sam mechanizm rynkowy nie wystarczy i gdy zawodzi, do zapewnienia wysokiej dynamiki i efektywności innowacji, konieczna jest ingerencja państwa. Stopień spełnienia pozarynkowych warunków innowacyjności w poszczególnych krajach jest bardzo zróżnicowany, czego wyrazem jest pogłębiająca się przepaść w poziomie innowacji pomiędzy nimi.

Przypisy

- ¹ J.A. Schumpeter, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWE, Warszawa 1960, s. 104.
- ² I. Bielski, *Przebieg i uwarunkowania procesów innowacyjnych*, Oficyna Wydawnicza Ośrodka Postępu Organizacyjnego, Bydgoszcz 2000, s. 12.
- ³ A.H. Jasiński, *Innowacje i transfer technologii w procesie transformacji*, Difin, Warszawa 2006
- ⁴ P.F. Drucker, *Innowacje i przedsiębiorczość. Praktyki i zasady*, PWE, Warszawa 1992, s. 40-45; W. Janasz, K. Kozioł, *Determinanty działalności innowacyjnej przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2007.
- ⁵ Oslo-Manual 2005 Guidelines for collecting and Interpreting Innovation Data, OECD/European communities 2005, s.46-47.
- ⁶ N.E. Porter, *Porter o konkurencji*, Warszawa 2001.
- ⁷ P.F. Drucker, *Innowacje i przedsiębiorczość, op.cit.* s. 39.
- ⁸ Ch. Freeman, *The economics of industrial innovation*, Pinter, London 1982, s. 169.
- ⁹ S. Marciniak, *Innowacyjność i konkurencyjność gospodarki*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2010.
- ¹⁰ R. Walczak, *Innowacyjność regionu ciechanowsko-płockiego według danych OECD i Unii Europejskiej*, Notatki Płockie 2014, nr 1/238 s. 37-38.
- ¹¹ Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2009-2011*, Warszawa 2012.
- ¹² Główny Urząd Statystyczny. *Działalność innowacyjna przedsiębiorstw w latach 2009-2011*, Warszawa 2012.

INNOVATIVENESS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN THE PŁOCK SUBREGION

Summary

The aim of the study is to present the analysis of the level of the innovativeness of small and medium-sized enterprises in the Płock subregion in 2012-2014. The first part, introductory in nature, defines and systematizes the concepts used in the course of further considerations. It also presents the most commonly used measures of innovation of respective economies and possibly the current values of these indicators with particular emphasis on the position of Poland. Against this background, the activity of small and medium-sized enterprises in the subregion of Płock was analysed. The article presents data on product and process innovations.

NASI AUTORZY

IRENA BIELECKA	— doktor nauk ekonomicznych, adiunkt w Kolegium Nauk Ekonomicznych i Społecznych Politechniki Warszawskiej w Płocku
MARIAN CHUDZYŃSKI	— doktor nauk humanistycznych, Członek Honorowy TNP, przewodniczący Sekcji Historycznej TNP
JERZY DAMROSZ	— profesor nauk humanistycznych, kierownik Katedry Etnokulturologii i Edukacji Regionalnej w Wydziale Pedagogicznym w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, członek TNP
GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI	— doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w II LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes TNP
BARBARA KONARSKA-PABINIAK	— doktor nauk humanistycznych, prezes Gostnińskiego Towarzystwa Kulturanlo-Naukowego, członek TNP
ELIZA LENARD	— doktorantka w Instytucie Politologii na Wydziale Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
PAWEŁ PIOTROWSKI	— doktor nauk humanistycznych w zakresie historii, nauczyciel, członek TNP
KONRAD PODAWCA	— doktor inżynier, adiunkt w Zakładzie Geodezji i Planowania Przestrzennego Katedry Inżynierii Budowlanej, Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, członek Towarzystwa Urbanistów Polskich i TNP
MACIEJ WRÓBEL	— absolwent Wydziału Historii Sztuki Uniwersytetu Warszawskiego, pracownik TNP
Autorki Bibliografii	— Justyna Bziuk, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

UNIwersytet w PŁOCKU? TO NIE UTOPIA...

Abstrakt

Autor wyraża przekonanie, że Płock może stać się miastem uniwersyteckim, jeśli Szkoła Wyższa Pawła Włodkowica w Płocku, w kooperacji z wybraną stołeczną uczelnią niepubliczną, przyjmie wspólną ideę Europy Wschodniej, opartą na wizji płocko-warszawskiej

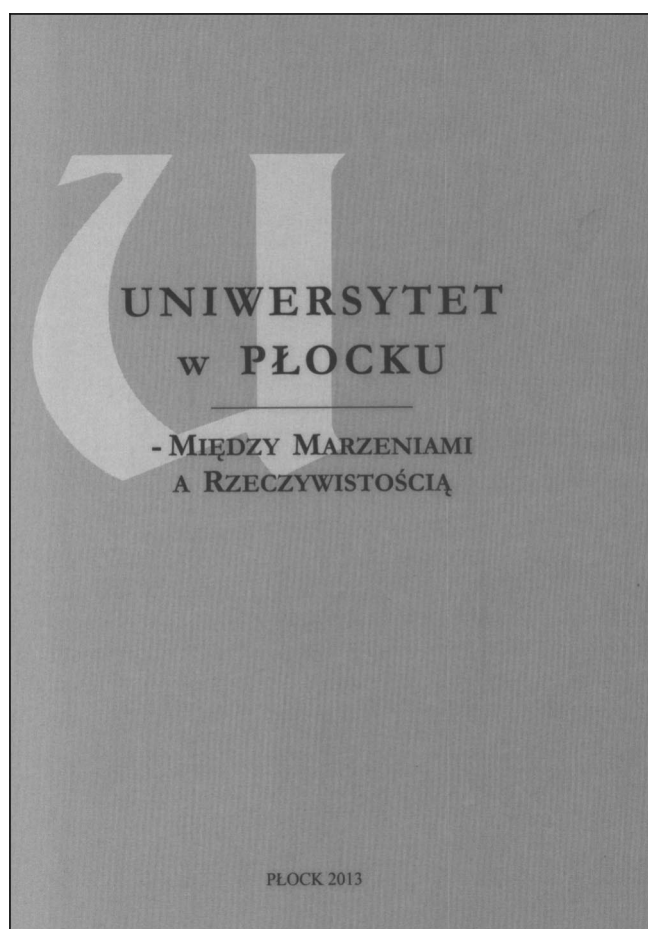
Słowa kluczowe: Płock, uniwersytet, Europa Wschodnia, realia

1. Proszę o głos!

Nie jestem Płocczaninem, ale do zabrania głosu w sprawie rozwoju lokalnego potencjału naukowego upoważnia mnie, jak sądzę, ponad siedemnastoletni staż pracy naukowej w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, jako systematycznie dojeżdżający wykładowca, i zarazem entuzjasta piękna, w pełni doceniający urok krajobrazu kulturowego i przyrodniczego tego 130-tysięcznego prastarego grodu nadwiślańskiego i okolic.

Przed kilkoma miesiącami lektura książeczki, zawierającej dokładny zapis zbioru wypowiedzi znaczących postaci płockiego życia publicznego, natchnęła mnie myślą, by wznowić dyskusję na interesujący nas temat, bo nie wolno odkładać takich pasjonujących idei do lamusa przeszłości /debata pn. Możliwości powołania uniwersytetu w Płocku, odbyła się w TNP 28 listopada 2012 roku/¹.

Jednocześnie przeglądając ponownie materiały opracowane przez moich słuchaczy w ostatnich latach, dostrzegłem u jednej autorki w tekście z cyklu na zaliczenie: „Zabytki kultury i pomniki przyrody w mojej okolicy”, konkretną i pozytywną charakterystykę jej rodzinnego miasta; wyczułem też dumę autorki, że jest Płocczanką /Iwona Daniłowicz-Małowicka, nr alb. 48282, rok 2011/. Mogę dodać, że istotnie jest to szczególnego rodzaju miasto o niezwykłej tożsamości i barwnej pamięci historycznej, czego dało dowód m.in. w ciągu kilku sierpniowych dni 1920 roku, kiedy słabe polskie siły wojskowe zostały wzmocnione masowym wsparciem ludności cywilnej. O tej niezwykłości trzeba pamiętać, gdy rozważamy jakąkolwiek doniosłą kwestię dotyczącą dalszych działań na rzecz Płocka. Toteż włączając się w kolejny etap dyskusji o przyszłym uniwersytecie płockim²

,który wyznacza nam ściśle określony zakres tematyczny, rozpocznę od... ujawnienia atutów Płocka, uzasadniających najpierw wybór lokalizacji projektowanej uczelni. Przedstawia je w sposób przejrzysty I. Daniłowicz-Małowicka we wzmiankowanym tekście, który w intencjach był skierowany do Europejczyków, przybywających do Polski:

„Europejczyka, który przyjechałby do Polski po raz pierwszy, na pewno zaprosiłabym do Płocka.

– Po pierwsze dlatego, że Płock jest najstarszym miastem Centralnej Polski i Mazowsza, który w XII wieku pełnił funkcję stolicy Polski;

– po drugie, to właśnie w Płocku podziwiać można wczesnośredniowieczną romańską katedrę, zamek królów piastowskich i prastare osadnictwo człowieka;

– po trzecie, zabytki Płocka znajdują się na Europejskim Szlaku Gotyku Ceglanego, obejmującego 34 miasta z architekturą gotycką w siedmiu krajach wokół Morza Bałtyckiego. Na szlaku znajdują się gotyckie kościoły, klasztory, bramy, baszty, ratusze;

– po czwarte, powstała tu najstarsza z istniejących nieprzerwanie szkół w Polsce, dziś jej tradycję kulturowe LO im. Stanisława Małachowskiego;

– po piąte, Płock charakteryzują walory przyrodnicze i kulturowe z przepięknym widokiem rozciągającym się ze Wzgórza Tumskiego na pradolinę Wisły /40-metrowa skarpa robi naprawdę duże wrażenie/”.

I dodajmy refleksję końcową Autorki: „Jestem przekonana, że czas spędzony na poznawaniu najwspanialszych zabytków i osobliwości przyrodniczych Płocka, będzie dla Europejczyka zarówno nowym, ciekawym doświadczeniem, jak również kopalnią wiedzy o historii, kulturze i sztuce Polski”.

Z uwagi na to, że – co stanie się przedmiotem moich dalszych dociekań – włączamy tematykę płocką do poszerzonego kontekstu poszukiwań najlepszych rozwiązań, wymienienie powyższych atutów tego historycznego miasta może okazać się ważne dla środowisk spoza Płocka, które mogłyby współuczestniczyć w realizacji naszej inicjatywy. Wymienione dotychczas argumenty jeszcze bardziej uzasadniają potrzebę kontynuowania dyskusji o przyszłym uniwersytecie płockim, przy równoczesnej akceptacji wyboru atrakcyjnej lokalizacji, niezwykle ciekawej i dla Polaków i dla zagranicznych turystów.

Jakie opinie i tezy można wyeksponować, przyjęć i rozwijać na podstawie już opublikowanych wypowiedzi na ten temat?

Czego nie można pominąć?

2. Bilans dotychczasowych dyskusji

Zacznę od stwierdzeń, które mnie szczególnie zainteresowały. W mojej pamięci głęboko utkwiły uwagi profesora Józefa Półturzyckiego, nawiązującego do postawy wysokiej miary uczonych, m.in. Kazimierza Twardowskiego, filozofa, w którego opinii najistotniejszą cechą takiej uczelni jest, jak to określał, „dostojeństwo uniwersytetu”. Z kolei dr Liliana Tomaszewska /pracownik naukowy miejscowej Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej,

współpracujący z SWPW/ zwraca uwagę na spostrzeżenia wybitnego socjologa, Jerzego Szackiego, że utopia jest źródłem postępu i działań społecznych, gdyż wynika z postawy nie godzenia się z aktualną rzeczywistością.

Rozważajmy zatem i takie problemy, zabarwione szczyptą swoistej fantazji, a nawet utopijnym myśleniem, gdyż właśnie zdecydowany i wytrwały upór może przynieść w przyszłości oczekiwane sukcesy.

Przysłuchujmy się w równym stopniu także wypowiedziom o nastawieniu bardziej konkretnym, niejednokrotnie z analizą liczb i wątpliwości, „z ołówkiem w ręku”. Przykładem mogą być m.in. opinie profesora Zbigniewa Kruszewskiego i doktora Andrzeja Kansy. Pierwsza opinia: „Uniwersytet w Płocku musi mieć własną misję, wizję, przygotowany program edukacyjny oraz program naukowy. Zatem w pierwszej kolejności potrzebna jest misja, a następnie urealnione cele jakie instytucja ta ma realizować. W oparciu o te cele należy określić zadania, a następnie potrzeby, by w końcu określić środki finansowe, które mają gwarantować osiągnięcie tych celów”/Z.K./; druga opinia: „Nie sposób /.../ pominąć korzyści płynących z umiejscowienia uniwersytetu. Jedną z nich jest konsumpcja towarów i usług przez społeczność uniwersytecką, będącą źródłem wymiernych korzyści dla właścicieli sklepów, lokali gastronomicznych i rozrywkowych, wydawnictw czy punktów ksero. To z kolei stanowi źródło środków finansowych dla miasta /.../. Doświadczenia miast posiadających jednostki akademickie lub uniwersyteckie potwierdzają korzystny wpływ uczelni na rozwój rynku pracy” /A.K./.

Długo można wyliczać wszelkie pozytywy zrealizowania idei uniwersytetu w Płocku. Słabością tej idei jest niedostatek lokalnej infrastruktury, niewystarczająca kadra wykładowców /zwłaszcza luki w kadrze miejscowej/, brak odpowiednich funduszy, niezbyt rozwinięta dostępność komunikacyjna, konieczność rozrostu bazy noclegowej etc. Na tle tych dość smętnych refleksji zawdzięczamy – dzięki redaktorowi naczelnemu „Notatek Płockich” – promyk jaśniejszy w naszych rozmyśleniach. Oto doc. dr Wiesław Koński zacytował fragment tekstu Stefana Gorskiego z 28 października 1922 roku, opublikowanego wówczas na łamach „Dziennika Płockiego” – a ja z rozmysłem wybrałem jedno zdanie z tego artykułu sprzed blisko stu laty /wedle zapisu doc. dr W. Końskiego podanego w: „Akademickie aspiracje Płocka na łamach dawnej prasy” – zob. publikacja „Uniwersytet w Płocku...”, op.cit./: „stare i nowe

mury – pisał Stefan Gorski – przepiękna przyroda, malowniczość miasta, odwieczna kultura, poważna biblioteka, niemałe zbiory muzealne i artystyczne, cisza i możliwość skupienia myśli, skierowanie jej do głębin wiedzy, a przytem większa niż gdziekolwiek indziej w kraju taniość – wszystko to naturalne, konieczne warunki dla prawidłowej pracy uniwersyteckiej”.

Najdłużej rozważałem to właśnie zdanie, które skierowało moje myśli ku dalszej przyszłości. Przecież to jest wymarzone miejsce na nowy Oxford /za 20–30 lat/, a może nowy Heidelberg /za 10–15 lat/. Czy pozostanie to tylko marzeniem, jakimś science fiction?

Jeśli zastosujemy dotychczasową metodę: co pewien czas spotkania dyskusyjne, pokrzepienie serc i umysłów, oczekiwanie na sprzyjającą koniunkturę i znów pozostanie w sferze marzeń - to stale oddalać się będzie wizja płockiego uniwersytetu. Co robić? Nie wystarczy odświeżenie wspomnień z debaty listopadowej w 2012 roku /23 teksty autorskie!/, choć jest to nieodzowne, gdy trzeba postawić nowy krok na nowe schodki.

3. O nową wizję uczelni uniwersyteckiej na Mazowszu

Wobec wielu wątpliwości, jakie wynikają z dotychczasowych dyskusji, pójdźmy dalej i szukajmy nieco innej wersji rozwiązania powstałego węzła gordyjskiego. Proponuję rozważyć bardziej radykalny wariant – UNIWERSYTET EUROPY WSCHODNIEJ.

Pierwsze zasadnicze pytanie – czy istnieje zapotrzebowanie na tego typu instytucję naukowo-dydaktyczną i naukowo-badawczą?

Niewątpliwie tak. I to znacznie wcześniej, już w początkach naszej Transformacji. Wówczas nie brano pod uwagę Płocka, nie było tu nawet jeszcze Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. Wstępne w tej materii sugestie i propozycje przekazałem więc uczelni w Siedlcach, która wtedy nosiła nazwę Wyższa Szkoła Rolniczo-Pedagogiczna /uczelnia ta, jak się okazało, nigdy nie była zainteresowana taką metamorfozą/. Dlatego też warto dziś wznowić ideę Uniwersytetu Europy Wschodniej, w nowej sytuacji historycznej, wymagającej znacznie głębszej wiedzy o tej części Europy, która znajduje się na wschód od Rzeczypospolitej Polskiej. I nie mam najmniejszych wątpliwości, że Płock jest poważnym partnerem w wyborze miejsca na uniwersytet o takim profilu.

Sygnalizując dyskusyjną wizję nowego uniwersytetu, musimy odpowiedzieć na drugie zasadnicze pytanie – czy taką ideę zrealizujemy własnymi miejscowymi siłami i środkami finansowymi, czy też niezbędne jest wyraźne wsparcie spoza Płocka?

Doświadczenie dotychczasowe wykazuje, że jest to inicjatywa, której realizacja w ciągu najbliższych kilku czy nawet kilkunastu lat przekracza możliwości samego Płocka.

Teoretycznie istnieją cztery możliwości:

a) lokalizacja UEW wyłącznie w Płocku, lokalne połączenie części miejscowych uczelni /i ew. filii/ itp.;

b) UEW w Płocku, a filia np. w Warszawie;

c) UEW np. w Warszawie, a filia w Płocku;

d) propozycja czwarta dość zaskakująca, ale – jak się wydaje - warta głębszego przemyślenia.

Po dłuższym okresie przygotowawczym Uniwersytet ten powstaje na bazie płockiej SWPW i mniej więcej równorzędnej uczelni niepublicznej w Warszawie. Dwie uczelnie, które działają autonomicznie, ale wspólnie pod egidą Komisji Koordynacyjnej, wyłonionej przez obie uczelnie, przedstawiciele m.in. Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, korporacji gospodarczych itp. Wspólna nazwa dla całego kompleksu naukowego: Uniwersytet Europy Wschodniej im. Władysława Jagiełły w Płocku i w Warszawie /nazwy cząstkowe: UEW – Uczelnia Płocka i UEW – Uczelnia Warszawska/.

Dwa zespoły naukowo-dydaktyczne i naukowo-badawcze wzajemnie uzupełniałyby się i tak np. w rejonie Płocka mogą być organizowane obozy studenckie /relaks i programy dyskusyjne/, a w Warszawie większość konferencji międzynarodowych, profile dydaktyczne mniej czy więcej zróżnicowane /wielość specjalizacji zależna od podziałów wedle ośrodka płockiego i warszawskiego/ etc.

Chciałbym podkreślić, że w tym momencie wymieniam cechy modelu docelowego „A”. Zanim osiągniemy w pełni ów cel, pierwszy etap działań powinien stanowić realizację modelu przejściowego „B”. Oznacza to zawarcie w pierwszej kolejności umowy o współpracy między dwiema uczelniami, umożliwiającą, przykładowo, m.in. wspólną edycję czasopisma naukowego o szerszym profilu humanistycznym / lub wydawnictwa ciągłego/ czy wspólne sympozja. Szczególnie istotne jest współdziałanie w opracowywaniu programu naukowo-dydaktycznego i naukowo-badawczego dla Uniwersytetu Europy Wschodniej.

Najważniejsze, by bez napięć i emocji, zachować umiarkowany rytm działań, pozbawionych improwizacji, ale nie dopuszczających do dłuższych przerw w dążeniu do celu finalnego.

4. Jedna konkluzja – konsekwencje rozliczne...

Jeśli przyjmujemy koncepcję utworzenia Uniwersytetu Europy Wschodniej w skali płocko-warszawskiej, pojawią się liczne zadania do wykonania. Zadania te będą wytyczone przez osoby, które podejmą się realizacji czegoś, co sceptycy nazwą „utopią”, „brawurą” czy „baśnią”.

Jako dyskutant zgłaszam propozycje najpilniejszych zadań:

/1/ Powołanie przez SWPW i TNP Grupy Inicjatywnej UEW, kontakt z wybraną uczelnią w Warszawie.

/2/ Następnie powołanie wspólnego Komitetu Organizacyjnego płocko-warszawskiego /wraz z zespołem koordynacyjnym/ i przygotowanie uzgodnionego projektu UEW dla Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Te dwa zadania powinny być poprzedzone okresem gromadzenia materiałów wstępnych, informujących o następujących kwestiach:

a/ opracowanie założeń specjalnego programu naukowo-dydaktycznego i naukowo-badawczego dla UEW;

b/ rozpoznanie potencjału przyszłych studentów UEW, studenci polscy z kraju i ośrodków polonijnych, oraz studenci z krajów nadbałtyckich, Białorusi i Ukrainy, a w dalszej przyszłości – i z Rosji /po pełnym ustaniu zagrożenia militarno-politycznego/;

c/ rozpoznanie możliwości wykorzystania kadry naukowej dla UEW – głównie z ośrodków naukowych Warszawy i Płocka, a także

z innych ośrodków uniwersyteckich, uwzględnienie ponadto ośrodków zagranicznych /m.in. z krajów Europy Wschodniej/;

d/ promocja idei UEW w różnych kręgach naukowych, spotkania dyskusyjne, wykorzystanie mediów /gł. prasy/;

e/ intensywna akcja zdobywania środków finansowych i przygotowanie wstępnego kosztorysu /m.in. dotacje unijne, ustanowienie Fundacji pn. „Wsparcie dla Wschodu Europejskiego”, z prawem działalności gospodarczej, reaktywowanie Stowarzyszenia Współpracy Narodów Europy Wschodniej „Zbliżenie” itd./.

Pomijamy tu dyskusyjność pojęcia „Europa Wschodnia”.

Mój punkt widzenia jest następujący:

– Europa Wschodnia w węższym znaczeniu – to kraje nadbałtyckie /Litwa, Łotwa i Estonia/, Białoruś i Ukraina oraz przeduralska Rosja;

– Europa Wschodnia w szerszym znaczeniu – to obszar ABC /tj. między Adriatykiem, Bałtykiem i Morzem Czarnym/ oraz na zachód od Uralu.

Nie odkładajmy sprawy Uniwersytetu Europy Wschodniej ad calendas Graecas. W dużej mierze od nas wszak zależy, czy kolejna faza walki o nowy Uniwersytet przyniesie klęskę Termopili czy zwycięstwo Maratonu.

A co robić w najbliższym czasie, jeszcze przed decyzją o nawiązaniu kooperacji z jakąkolwiek uczelnią? Proponuję zachęcać czytelników i wszystkich zainteresowanych powołaniem uniwersytetu w Płocku do nadsyłania „Listów do redakcji” /vide: „Notatki Płockie”/ i zgłaszania najprzeróżniejszych pomysłów w tej materii, od strony merytorycznej... i finansowej a zwłaszcza dokonywania ocen i opinii tekstu, który przedłożył niżej podpisany.

A UNIVERSITY IN PŁOCK? NOT A UTOPIA...

Summary

The author believes that Płock could become a university city if the Paweł Włodkowic University College, in cooperation with a chosen capital non-public higher education facility, adopts the common idea of Eastern Europe based on Płock-Warsaw concept

Przypisy

¹ *Uniwersytet w Płocku – między marzeniami a rzeczywistością*, pod red. nauk. Andrzeja Kansy i Tomasza Kruszewskiego. Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2013, s. 178.

² Przypomnijmy ogólnie przyjętą definicję pojęcia „uniwersytet” /łac. Universitas »ogół«/: „najstarszy a zarazem podstawowy typ europejskiej, wielowydziałowej wyższej uczelni mającej prawo

nadawania stopni naukowych i łączącej funkcje dydaktyczne/kształcenie najwyższej kwalifikowanych kadr zawodowych i pracowników nauki/ z funkcjami naukowymi /prowadzenie prac badawczych/”. Zob. *PWN Leksykon, Pedagogika*, pod red. Bogusława Milerskiego i Bogusława Śliwerskiego. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 253-254.

RECENZJA

AGNIESZKA WOJCIECHOWSKA, MAREK WOJCIECHOWSKI, *Sylwetki notariuszy płockich (1917-1939)*, wyd. Archiwum Państwowe w Płocku, Płock 2011, ss.64.

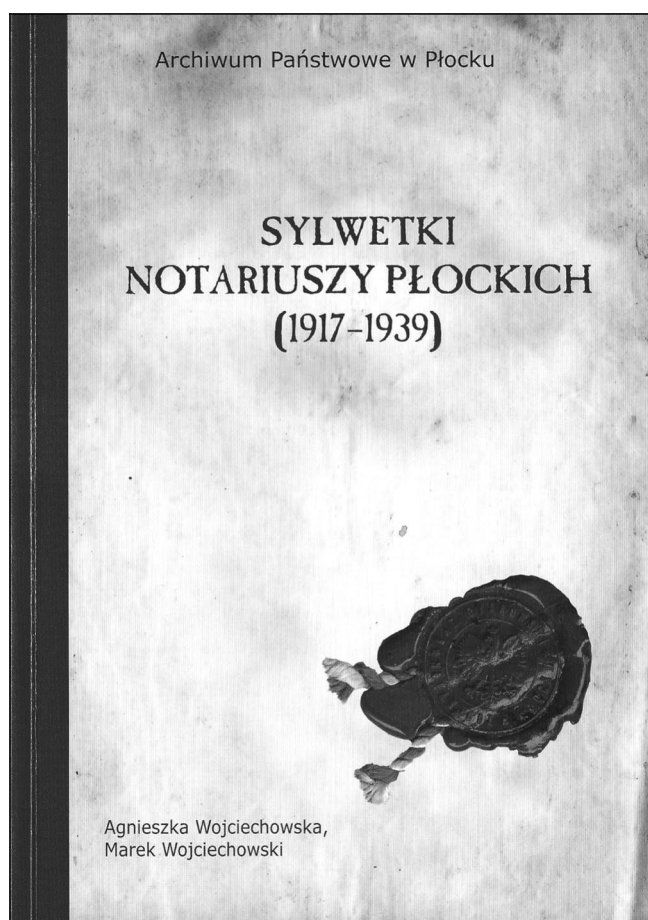
W 2011 r. Archiwum Państwowe w Płocku wydało niewielką objętościowo publikację Agnieszki i Marka Wojciechowskich, mającą charakter słownika biograficznego notariuszy płockich z lat II Rzeczypospolitej. Książka składa się z dwóch części: w pierwszej, zatytułowanej „Notariat w Płocku w latach 1917-1939 – organizacja, podstawy prawne działalności”, znajdujemy charakterystykę aktów prawnych, na podstawie których działały kancelarie notarialne. W roku 1917 na bazie aktu 5 listopada 1916 r. zaczęto tworzyć polskie sądownictwo. Wprowadzone przepisy regulowały także funkcjonowanie kancelarii notarialnych. W niepodległej Rzeczypospolitej powstała specjalna Komisja Kodyfikacyjna, której celem było m.in. przygotowanie ustawy notarialnej.

Opracowana przez Komisję ustawa notarialna weszła w życie rozporządzeniem prezydenta RP Ignacego Mościckiego z 27 października 1933 r., jako prawo o notariacie. W rozporządzeniu określono wymagania formalne wobec kandydatów na notariuszy oraz zasady przechowywania akt. Wprowadzone w 1933 r. prawo obowiązywało do 1952 r., kiedy zostało zastąpione nową ustawą o notariacie.

Część druga opracowania zawiera biografie 14 płockich notariuszy: Józefa Brudnickiego, Kazimierza Dyakowskiego, Wacława Gurbkiego, Romana Majewskiego, Aleksandra Pawłowskiego, Eugeniusza Płoskiego, Ryszarda Simy, Władysława Skarżyńskiego, Ziemowita Sochackiego, Dominika Staszewskiego, Zygmunta Ślaskiego, Antoniego Tyca, Aleksandra Wilczyńskiego i Stefana Zielińskiego. 12 na 14 biografów – za wyjątkiem A.Pawłowskiego i S.Skarżyńskiego – zaopatrzonych jest w zdjęcie portretowe. Czasami dołączona jest jeszcze fotografia żony.

Biografie niektórych postaci zostały opracowane po raz pierwszy. Należą do nich: Roman Majewski, Aleksander Pawłowski, Władysław Skarżyński, Ziemowit Sochacki. Pozostałe uzupełniono o wiele nieznanych dotąd faktów.

Opracowanie Agnieszki i Marka Wojciechowskich wyróżnia się rzadko spotykaną w płockich publikacjach o tematyce historycznej szeroką kwerendą archiwalną. Autorzy sięgnęli po nieznane i niewykorzystane dotąd dokumenty z wielu placówek archiwalnych: Archiwum

Państwowego w Płocku, Archiwum Sądu Okręgowego i Archiwum Sądu Rejonowego w Płocku, Archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Płocku, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Państwowego Miasta Stołecznego Warszawy oraz w nieco mniejszym zakresie – Urzędu Stanu Cywilnego w Warszawie, Archiwum Państwowego Miasta Stołecznego Warszawy oddział w Mławie, Archiwum Państwowego w Poznaniu, Archiwum Państwowego w Kielcach, Archiwum Państwowego w Toruniu oddział we Włocławku, Archiwum Państwowego w Białymstoku oddział w Łomży, Archiwum Państwowego w Suwałkach. Jest to doprawdy imponująca ilość przebadanych zasobów archiwalnych, co mogli zrobić chyba wyłącznie archiwiści, doskonale orientujący się w lokalizacji interesujących ich materiałów.

Poza tym Autorzy sięgnęli po „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Sprawiedliwości”, gdzie odnotowywano ruch służbowy. Wykorzystali również płocką prasę międzywojenną i podstawową

literaturę, m.in. słownik biograficzny płockan Andrzeja Papierowskiego i Jerzego Stefańskiego¹, opracowanie Jarosława Domagały na temat życia muzycznego przedwojennego Płocka² i kilka innych.

W oparciu o szeroką kwerendę archiwalną w wymienionych placówkach autorom udało się ustalić – zaczerpnięte z akt stanu cywilnego i akt osobowych – szczegółowe dane biograficzne: daty urodzin i śmierci, ukończone uczelnie, daty zawarcia związków małżeńskich, daty urodzin i imiona dzieci, adresy miejsca zamieszkania, ramy czasowe prowadzonej praktyki notarialnej i zmiany miejsca zamieszkania. Poza przebiegiem pracy zawodowej z biogramów dowiadujemy się nieco o sytuacji rodzinnej notariuszy i okolicznościach ich śmierci.

Z analizy biogramów płockich notariuszy można wyciągnąć szereg interesujących wniosków, co autorzy uczynili w końcowym podsumowaniu. Okazało się, że 10 na 14 płockich notariuszy było absolwentami Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Zaledwie 4 było notariuszami przez większą część swojego życia zawodowego. Dla pozostałych był to jedynie pewien etap kariery zawodowej. Można tu dodać, że dwaj spośród płockich notariuszy było prezesami Sądu Okręgowego w Płocku: Kazimierz Dyakowski (1923-29) i Aleksander Wilczyński (1930-31).

Wielu notariuszy – poza pracą zawodową – udzielało się społecznie w różnych organizacjach. Na wyróżnienie zasługuje niewątpliwie Józef Brudnicki, który był zdolnym skrzypkiem i przez ponad 30 lat aż do śmierci w 1933 r. pełnił funkcję prezesa Płockiego Towarzystwa Muzycznego. Eugeniusz Płoski był radnym miejskim i prezesem Rady Miejskiej. Poza tym był bardzo aktywnym działaczem katolickim, sprawując funkcję prezesa Instytutu Diecezjalnego Akcji Katolickiej w Płocku. Za zasługi dla ruchu katolickiego został uhonorowany przez papieża Piusa XI tytułem szambelana papieskiego i medalem „Pro Ecclesia et Pontifice”.

Działaczem katolickim był również Antoni Tyc, m.in. zajmował funkcję wiceprezesa Związku Katolickiego Diecezji Płockiej. Kazimierz Dyakowski, Dominik Staszewski i Zygmunt Ślaski byli również znanymi działaczami społecznymi i zasiadali w gremiach kierowniczych różnych organizacji. Dominik Staszewski był także znanym publicystą i autorem kilku opracowań z historii regionalnej. Wacław Gurbcki, który notariuszem w Płocku był zaledwie nieco ponad dwa lata (06.1934-10.1936), należał do pierwszoplanowych działaczy społecznych w Sierpcu.

Inną wspólną cechą płockich notariuszy jest tragiczna śmierć w czasie okupacji hitlerowskiej. Zamordowani przez okupanta niemieckiego zginęli: Eugeniusz Płoski (rozstrzelany w sierpniu 1944 r. w Warszawie), Ryszard Sima (zamordowany w 1940 r. w obozie w Mauthausen), Zygmunt Sochacki (zamordowany w nieznanych okolicznościach w 1940 r.), Aleksander Wilczyński (zamordowany w 1940 r. w obozie w Mauthausen), Stefan Zieliński (rozstrzelany 1 marca 1940 r. w lesie pod Łąckiem). Wacław Gurbcki zmarł w Warszawie w lutym 1943 r.

Ważnym uzupełnieniem tekstu jest kilkanaście fotografii, związanych z bohaterami opracowania. Są wśród nich dokumenty, zdjęcia rodzinne, zdjęcia zarządów organizacji społecznych, w których zasiadali płocki notariusze. Jak się wydaje największą wartość historyczną posiada fotokopia pisma Wacława Gurbckiego z 27 października 1936 r. do ministra sprawiedliwości (?) z prośbą o przeniesienie go z powrotem do Sierpca. Równocześnie proponowane mu stanowisko notariusza w Mławie miałby objąć sierpecki notariusz Edward Jasiński. Z biogramu wiemy, że prośba nie została uwzględniona i W. Gurbcki został skierowany do Mławy, mimo że dom i rodzinę miał w Wymyślinie pod Sierpcem.

W recenzowanej pracy trudno wskazać jakieś błędy, czy pomyłki. Jedyne dostrzeżone uchybienie dotyczy żony D. Staszewskiego: nazywała się Malec (s. 33), czy Maltze (s. 34), jak jest podpisana jej fotografia? Pewne informacje wymagają rozszerzenia, np. w jakich latach Eugeniusz Płoski był radnym i prezesem płockiej Rady Miejskiej.

Natomiast czytając poszczególne biogramy pozostaje wrażenie niedosytu z powodu ich lakoniczności. Znajdujemy tam przede wszystkim podstawowe dane personalne, zaczerpnięte głównie z dokumentów archiwalnych i chyba taki był zamysł autorów. Jak się wydaje nie było ich zamiarem pisanie obszernych i wyczerpujących biogramów omawianych postaci, ponieważ z literatury dotyczącej międzywojennego Płocka wykorzystali zaledwie kilka wymienionych wcześniej pozycji. W niewielkim stopniu wykorzystali również płocką prasę. W tym kontekście brakuje wstępu, gdzie autorzy przedstawiliby swoją koncepcję książki i cele, jakie przed sobą stawiali. Czytelnik skazany jest na domysły: czy tak miało być i Autorzy celowo nie wykorzystali wszystkich dostępnych źródeł, czy też biografie są niedopracowane.

Z bardziej wartościowych publikacji, zawierających ciekawe dane personalne warto

wymienić pamiętnik Marii Macieszyny, gdzie znajdujemy np. informację o Dominiku Staszewskim, który był wnukiem francuskiego inżyniera Marka Lajuordie, konstruktora plockiego mostu żyzwowego w XIX w. Jest tam też interesujący epizod z jego udziałem – powitania w Płocku 28 maja 1919 r. pułku hallerczyków, których D. Staszewski z racji francuskich korzeni witął szczególnie radośnie³. Uszczegółowienia wymagałaby również jego działalność publicystyczna i społeczna. Dotyczyłoby to również Józefa Brudnickiego, Wacława Gurbkiego, Eugeniusza Płockiego i Antoniego Tyca.

Szereg informacji o plockich notariuszach w różnych aspektach ich działalności zawodowej i aktywności społecznej znajdujemy w opracowaniach Damiana Kasprzyka⁴ i Anny M. Stogowskiej⁵. Na temat Wacława Gurbkiego jest wartościowy biogram Jana Burakowskiego, choć autor nie podał źródeł swoich informacji⁶.

Skromne objętościowo opracowanie Agnieszki i Marka Wojciechowskich jest plonem bardzo szczegółowej kwerendy archiwalnej i bez wątpienia stanowi to jej największy atut. Dzięki ich żmudnej pracy udało się opracować od zera kilka biogramów plockich notariuszy, a pozostałe zweryfikować pod względem faktów i uzupełnić występujące dotąd luki. Książka jest niezwykle cenną pozycją szczególnie dla biografów plockich w czasach II Rzeczypospolitej. Na pewno zainteresuje też plockie środowisko prawnicze. A może, wykorzystując doświadczenie nabyte przy opracowywaniu omawianej pozycji, autorzy pokusiliby się o napisanie słownika biograficznego plockich prawników (sędziów, prokuratorów, adwokatów) z lat 1918-1939? Mogłyby tam także znaleźć się rozszerzone biogramy notariuszy. Sądząc po rezultatach pracy nad ich sylwetkami byłoby to kolejne bardzo wartościowe opracowanie o charakterze źródłowym.

Grzegorz Gołębiewski

Przypisy

¹ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, t.1, Płock 2002, t.2, Płock 2007.

² J. Domagała, *Powszechne wychowanie muzyczne w Płocku w dwudziestolecie międzywojennym*, Płock 2009.

³ M. Macieszyna, *Pamiętnik płocczanki*, oprac. A. M. Stogowska, Płock 1996, s. 469-470.

⁴ D. Kasprzyk, *Regionalizm plocki w II Rzeczypospolitej*, Płock 2008.

⁵ A.M. Stogowska, *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Plockiego w latach 1820-1830, 1907-1939*, Płock 1998, idem, *Znakomite płocczanki*, Płock 2010.

⁶ H. i J. Burakowscy, *Sierpczanie tysiąclecia*, Sierpc 2005, s. 73-76.

Sprostowanie

W nr. 2/239 „Notatek Płockich” opublikowaliśmy artykuł Lucyny Sztompki zatytułowany „Towarzystwo Naukowe Płockie Oddział w Łęczycy laureatem Złotego Ekslibrisu 2013” z błędnie podanym imieniem Autorki. Pragniemy przeprosić zarówno Autorkę jak i Czytelników za zaistniały błąd.

Redakcja

ZMIANY ORGANIZACYJNE W TNP

W pierwszym półroczu 2014 r. nastąpiły zmiany organizacyjne w Towarzystwie Naukowym Płockim m.in. w składzie zarządu oraz w strukturze sekcji naukowych.

Zgodnie ze Statutem TNP, co cztery lata, podczas Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia Sprawozdawczo-Wyborczego, uczestniczący w obradach członkowie dokonują wyboru nowego zarządu stowarzyszenia. Przez ostatnie trzy kadencje – łącznie 12 lat – Towarzystwem kierowali niezmiennie: prof. Zbigniew Kruszewski jako prezes oraz dr Marian Chudzyński, dr Grzegorz Gołębiowski, ks. prof. Michał Marian Grzybowski, doc. dr Wiesław Koński, mgr Jan Milner, prof. Daniela Żuk (w latach 2002–2006 także prof. Barbara Pacewska i dr Jerzy Stefański).

Dr Marian Chudzyński, który pracę w zarządzie TNP rozpoczął niemal 50 lat temu (w tym na stanowisku wiceprezesa od 1986 r.), zdecydował nie kandydować na kolejną kadencję.

Pozostali z dotychczasowych członków zarządu przyjęli propozycję Walnego Zgromadzenia dalszego kierowania stowarzyszeniem. Zgłoszono ponadto kandydaturę dr Liliany Tomaszewskiej. Zaproponowany nowy skład zarządu TNP został przyjęty przez Walne Zgromadzenie.

Na posiedzeniu w dniu 7 kwietnia 2014 r. członkowie zarządu wybrali ze swego grona prezesa – po raz czwarty powierzając tę funkcję prof. dr. hab. inż. Zbigniewowi Kruszewskiemu. Ks. prof. dr hab. Michał Marian Grzybowski, pełniący funkcję wiceprezesa, będzie odpowiedzialny za sprawy naukowe, Bibliotekę im. Zielińskich i Seminarium Doktoranckie. Dr. Grzegorzowi Gołębiowskiemu, który również został wiceprezesem, powierzono sprawy organizacyjne i związane z działalnością oddziałów TNP. Sekretarz generalny doc. dr Wiesław Koński zajmował się będzie sprawami wewnętrznymi oraz

Zarząd Towarzystwa Naukowego Płockiego wybrany na kadencję 2014-2018. Na fotografii od lewej: dr Marian Chudzyński, Członek Honorowy TNP i wieloletni wiceprezes, ks. prof. Michał Marian Grzybowski – wiceprezes, prof. Daniela Żuk – członek Zarządu, doc. dr Wiesław Koński – sekretarz generalny, dr Grzegorz Gołębiowski – wiceprezes, dr Liliana Tomaszewska – członek Zarządu, mgr Teresa Dobrosielska – przewodnicząca Komisji Rewizyjnej, prof. Zbigniew Kruszewski – prezes, mgr Jan Milner – skarbnik

Lp.	Nazwa sekcji TNP	Przewodniczący
1.	dialogu	ks. prof. dr hab. Ireneusz Mroczkowski
2.	historyczna	dr Marian Chudzyński
3.	nauk humanistycznych	dr Wioletta Żórawska
4.	nauk społecznych	radca prawny mgr Waldemar Podel
5.	nauk technicznych	mgr inż. Iwona Wierzbicka
6.	pedagogiczna	prof. dr hab. Józef Pólturzycki

przewodniczył Komisji Wydawniczej. Jest on także redaktorem naczelnym kwartalnika TNP „Notatki Płockie”. Do zadań skarbnika mgr. Jana Milnera należeć będzie nadzór nad majątkiem TNP, sprawami finansowymi i prawnymi. Członek Zarządu prof. dr hab. inż. Daniela Żuk – przewodnicząca Komisji Badań Naukowych, będzie odpowiedzialna za sekcje, konferencje oraz odczyty naukowe. Dr Lilianie Tomaszewskiej powierzono współpracę z towarzystwami naukowymi i innymi partnerami, w tym zagranicznymi oraz opiekę nad organizowanymi wystawami.

Podczas Walnego Zgromadzenia 31 marca 2014 r. wybrano również nowy skład Komisji Rewizyjnej, która ukonstytuowała się podczas zebrania 24 kwietnia 2014 r. Przewodniczącą wybrana została mgr Teresa Dobrosielska, a sekretarzem mgr Bożena Wysocka. W bieżącej kadencji w Komisji pracować będą również: dr Andrzej Dwojnych, mgr inż. Paweł Śliwiński oraz mgr inż. Jan Waluś.

Począwszy od 2014 r., obok przewodniczącego Komisji Wydawniczej (doc. dr Wiesław Koński), nad publikacjami ukazującymi się pod szyldem TNP czuwać będą również dwaj członkowie Komisji Wydawniczej – dr Tomasz Kruszewski oraz dr Andrzej Kansy (redaktor naczelny „Rocznika Towarzystwa Naukowego Płockiego”).

Rok 2014 przyniósł istotne zmiany w działalności poszczególnych sekcji TNP. W wyniku

przeprowadzonej reorganizacji, w strukturze Komisji Badań Naukowych funkcjonuje sześć sekcji.

Zarząd TNP podczas zebrania w dniu 19 maja 2014 r. zatwierdził *Regulamin funkcjonowania sekcji Towarzystwa Naukowego Płockiego*, porządkujący zasady ich działalności. Wynika z niego m.in., że sekcje realizują swoje zadania na przykład poprzez organizowanie posiedzeń naukowych (§ 5), a każda sekcja powinna je odbyć minimum dwa razy w roku (§ 9). Ustalono także że „za wydawnictwa sekcji (np. książki, artykuły) oraz inne działania naukowe lub promujące naukę uznaje się te, które posiadają afiliację Towarzystwa” (§ 6).

Na początku 2014 r. odbyły się również walne zebrania w oddziałach Towarzystwa Naukowego Płockiego w Sierpcu i w Łęczycy, podczas których wybrano kierownictwo na kolejną kadencję. W Oddziale TNP w Łęczycy zarząd ukonstytuował się następująco: mgr inż. Bolesław Solarzski – przewodniczący, mgr Maria Sęczkowska – sekretarz, mgr Alicja Łosińska – skarbnik oraz mgr Henryk Wójcik i mgr Mirosława Żydek – członkowie zarządu. Przewodniczącym Oddziału TNP w Sierpcu wybrany został prof. dr hab. Grzegorz Radomski. Funkcję sekretarza objął mgr Ryszard Szymański, a funkcję skarbnika – lek. med. Krystyna Jodłowska. Do zarządu oddziału weszli ponadto dr Grzegorz Wąsiewski i ks. kan. Andrzej Więckowski.

Maciej Wróbel

PAMIĘCI KS. PROFESORA TADEUSZA ŻEBROWSKIEGO

8 października 2014 r. w szpitalu na Winiarach w Płocku zmarł w wieku 89 lat ks. profesor Tadeusz Żebrowski, zasłużony kapłan diecezji płockiej, znakomity znawca historii Płocka i Mazowsza.

Ks. Żebrowski urodził się 13 września 1925 r. w miejscowości Brodne Wity w parafii Winnica w dekanacie nasielskim. Okres wojny, a następnie okupacji spędził z rodzicami. Jego rodzice należeli do polskich organizacji podziemnych, za co byli prześladowani przez władze komunistyczne. W 1947 roku zdał maturę jako eksternista w Warszawie, a następnie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. 7 września 1952 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Następnie został przez biskupa płockiego wysłany na studia historyczne na Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Obronił pracę magisterską o początkach diecezji płockiej na Wydziale Teologicznym w sekcji historii Kościoła. W latach 1954–1956 odbył następne studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W styczniu 1957 r. został powołany na dyrektora Biblioteki i Archiwum Diecezjalnego. Funkcję dyrektora Biblioteki pełnił ks. T. Żebrowski do 1974 r. Z wielką życzliwością o Jego pracy w Bibliotece pisze ks. Michał Grzybowski, jego następca na tym stanowisku: „Przez cały czas starał się powiększać księgozbiór, zaopatrując go w najbardziej wartościowe dzieła, encyklopedie, wydawnictwa ciągłe, nowości, czasopisma naukowe. Dzięki Niemu księżnica ta należy do liczących się w naszym mieście. Jego dziełem było sukcesywne sprawianie metalowych regałów, które zastępowały dawne, drewniane półki i szafy”¹. Ks. Tadeusz Żebrowski wytrwale też poszukiwał cennych starodruków wywiezionych przez Niemców podczas okupacji niemieckiej.

Ks. Tadeusz Żebrowski pełnił dalej, bo aż do 2000 roku, funkcję dyrektora Archiwum Diecezjalnego. Był bardzo życzliwy dla odwiedzających Archiwum osób duchownych, jak i świeckich przeważnie zajmujących się badaniem przeszłości parafii na położonych na terenie Diecezji Płockiej.

W 1960 r. został przyjęty na członka Towarzystwa Naukowego Płockiego. Wygłaszał referaty związane z historią Płocka i Mazowsza. Kilkakrotnie zabierał głos w dyskusji na corocznych Walnych Zgromadzeniach Sprawozdawczo-Wyborczych Towarzystwa. Prowadził badania

nad dziejami Mazowsza głównie dotyczące okresu średniowiecza i czasów nowożytnych. Opublikował kilka artykułów z tego okresu w „Notatkach Płockich” i w innych czasopiśmie o charakterze historycznym. W numerze 19 z 1961 r. „Notatek” ks. Żebrowski zajął się sprawą pochodzenia nazwy Płocka. W numerze 20 również 1961 r. zamieścił bardzo ciekawy artykuł dotyczący potopu szwedzkiego na Mazowszu Płockim. Artykuł ma tytuł *Zabójstwo księdza Czapskiego w Skrwilnie w 1658 r.* W 1971 r. opublikował w „Notatkach” artykuł pt. *Rękopis Kazimierza Narbutta z 1771 roku* (m.in. o systemie heliocentrycznym Kopernika) („Notatki Płockie” nr 4/63, s. 18-19). W numerze 3/82 „Notatek” z 1975 r. zamieścił dokładne sprawozdanie z sesji naukowej i ponownego pogrzebu szczątków władców Polski (Władysława Hermana i Bolesława III Krzywoustego).

Opublikował też wiele artykułów w pismach naukowych i regionalnych. W ciekawym wydawnictwie Towarzystwa Naukowego Płockiego

X wieków Płocka z roku 1967 (II wydanie) zamieścił trzy interesujące artykuły: *Z dokumentów płockich, Klęski wojenne i żywiołowe* (współautor), *Zbiory płockie* (archiwa, biblioteki, muzea).

W 1971 r. został członkiem Sekcji Historycznej Towarzystwa Naukowego Płockiego. Był aktywnym jej członkiem. Brał udział w zebraniach, dyskusjach, wygłaszał referaty, a także brał udział w wycieczkach naukowych, m.in. do Goścynina, Kiernozi, Słubic i Sannik.

Ks. Żebrowski opublikował też wiele biografów wybitnych Polaków, w tym Pawła z Gołymina, (w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 25 z 1980 r., s. 382–383), Pawła z Borzewa (współautor), (w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 25/2, 1980, s. 376–377), Michała Prażmowskiego, (w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 28/1, 1983). W numerze 4 „Notatek Płockich” z roku 1981 z roku 1981 zamieścił interesujący artykuł na temat pochodzenia i genealogii rodziny Zielińskich herbu Świnka ze Skępego od początku XVII w. W „Studiach Płockich” (nr 35 z 2007 r., s. 207–228) zaprezentował ciekawy artykuł pt. *Testament ks. Pawła Głogowskiego (1502-1580) – dziekana kapituły katedralnej płockiej*.

W 1976 r. ogłosił drukiem *Zarys dziejów diecezji płockiej*, zaś w 1978 r. był jednym z autorów obszernej pracy – *Diecezja Płocka. Struktura personalno-administracyjna* (Stan z dnia 1 października 1977). Ks. Żebrowski miał w tym wydawnictwie duży udział w opracowaniu historii poszczególnych parafii Diecezji Płockiej.

Ksiądz Tadeusz Żebrowski jest też współautorem kilku monografii miast: *Stolica ksiąg mazowieckich i płockich (1138-1495)*, w: *Dzieje Płocka*, t. I, I wyd. 1973, II 1978, III 2000; *Sierpc w średniowieczu i XVI wieku*, w: *Dzieje Sierpca i ziemi sierpeckiej*, red. M. Chudzyńskiego, Sierpc 2003, s. 83-123 oraz aneksu s. 125–153, 705–757.

Jest też współautorem cennej pracy zbiorowej pod redakcją Aleksandra Gieysztora i Henryka Samsonowicza *Dzieje Mazowsza do 1526 roku*, Warszawa 1994. Wydawnictwo Naukowe PWN. Ks. Żebrowski jest autorem dwóch rozdziałów: *Kościół (X-XIII w.)*, s. 132–159 i *Kościół (XIV - początek XV w.)*, s. 327–361.

W początkach października 2003 r. ks. profesor Tadeusz Żebrowski uczestniczył w sesji naukowej w auli Collegium Maius Uniwersytetu

Jagiellońskiego w Krakowie poświęconej życiu i działalności Biskupa płockiego Andrzeja Noskowskiego (1492–1567) Człowieka Renesansu. Referaty przybliżające osobę Biskupa wygłosili: prof. dr Henryk Samsonowicz, prof., dr hab. Andrzej K. Banach oraz ks. prof. Tadeusz Żebrowski. Warto nadmienić, że w sesji wzięli udział klerycy Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku z ks. Rektorem Ireneuszem Mroczkowskim.

We wspomnianej monografii *Dzieje Sierpca i Ziemi sierpeckiej* ks. Żebrowski po raz pierwszy w literaturze poświęconej temu miastu stwierdził, że nad Sierpnicą stał kiedyś zamek w średniowieczu. W ubiegłym roku przystąpiono do prac archeologicznych w dolinie Sierpicy. O wynikach badań archeologicznych mówiono na sesji w Centrum Kultury i Sztuki w Sierpcu. Problematyka późnośredniowiecznych i wczesnonowożytnych siedzib obronnych na terenie Sierpca w dniu 14 października 2014 roku. W referacie autorstwa Tomasza Olszackiego i dr. Artura Różańskiego – *Sierpc miasto dwóch zamków?* usłyszeliśmy, że w okolicach Sierpicy pod jednym z budynków mieszkalnych „rzeczywiście istniała w XVI w. budowla, którą można określić jako zamek”². Budowla ta była siedzibą znanego rodu Gulczewskich w Sierpcu w XV w.

Prawdziwą sensacją sierpeckiej sesji była wiadomość, iż badania archeologiczne potwierdziły przypuszczenie ks. Tadeusza Żebrowskiego, że pod tzw. Kasztelanką, drewnianym domem datowanym na przełom XVII/XVIII w. znajdował się zapewne drugi zamek: „Okazało się, że fundamenty pod budynkiem są dużo większe i starsze niż byłoby to potrzebne Kasztelance, czyli roboczo odkryte fragmenty można nazwać zamkiem. Wytłumaczeniem dla dwóch zamków w Sierpcu jest fakt, że w XVI w. był on podzielony pomiędzy dwie odnogi rodziny Sierpskich i każda z nich posiadała własną reprezentacyjną budowlę”³.

Tak więc na sierpeckiej sesji naukowej z 14 października 2014 r. wyrażano wielkie uznanie dla osiągnięć naukowych ks. profesora Tadeusza Żebrowskiego. Niestety nie doczekał tej chwili. Zmarł 8 października i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Winnicy.

Marian Chudzyński

Przypisy

¹ Ks. Michał Marian Grzybowski, *Mądrość zbudowała ten dom*, Płock 2004, s. 79.

² Red. *Ile zamków było w Sierpcu? Szukali jednego, znaleźli dwa*, „Tygodnik Płocki” 2014, nr 42 z 21 X, s. 13.

³ Tamże.

BIBLIORGAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO za okres 1 X – 31 XII 2013 r.

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

- 1. Bibliografia Mazowska Płockiego za okres 1 X – 31 XII 2012 r.** / oprac. Małgorzata Bielak, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 57–72
- Czasopisma regionalne i lokalne**
- 2. Aktualności Teatru Płockiego** / red. kolegium. – 2013, [R.5], nr wrzesień–październik, listopad–grudzień. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2013. – Niereg.
- 3. Auto Kurier Płock i region: dwutygodnik informacyjno-reklamowy.** – 2013, [R. 13], nr 19(409) – 24(414). – Płock: [b.w.], 2013. – Dwutyg.
- 4. Biezuńskie Zeszyty Historyczne** / [Przewod. kolegium red. Wiktor Mieszkowski]. – Z. 27(2013). – Biezuń: Muzeum Małego Miasta w Biezuńcu, Oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu, 2013. – Rocz. – ISSN 1231-0212
- 5. Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego** / red. nac. Andrzej Adamski. – 2013, [R. 3], nr 16 (wrzesień–październik), 17 (listopad–grudzień). – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2013. – Mies. – ISSN 2084-0896
- 6. Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku** / red. nac. Joanna Sokołowska. – 2013, [R. 23], nr 4/120–5/121. – Płock: OIL, 2013. – Kwart. – ISSN 509-0051
- 7. Biuletyn Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy** / red. Magdalena Kołomańska, Katarzyna Kozakowska. – 2013, nr 4(9). – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2013. – Kwart.
- 8. Biuletyn Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku** / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2013, [R.13], nr 4/32. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2013. – Kwart. – ISSN 1734-6935
- 9. Biuletyn OWES: Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej.** – 2013, [R. 1], nr 1, 2. – Płock: Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego, 2013. – Niereg.
- 10. Czas Wisły: bezpłatny magazyn piłkarskiej Wisły.** – 2013, nr 14–17. – Płock: Wisła Płock S.A., 2013. – Niereg.
- 11. Echo Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbina** / red. zespół. – 2013, nr 2–3–4. – Gąbina: UMiG, 2013. – Kwart.
- 12. Echo Mochowa: Biuletyn Informacyjny Samorządu Gminnego** / red. zespół. – 2013, nr 59 (grudzień). – Mochowo: Urząd Gminy, 2013. – Niereg.
- 13. Echo Słupna: tylko prawda – kiedy inni milczą, my piszemy** / red. nac. Dariusz Woźniak. – 2013 [R. 3], nr 4(16)–5(17). – Słupno: Andrzej Banasiak. 2013. – Niereg.
- 14. FanFary: Czasopismo Parafii św. Bartłomieja w Płocku** / Red. zespół, opiekun ks. Wojciech Kruszewski. – 2013, [R.9], nr 4(45). – Płock: Parafia św. Bartłomieja, 2013. – Niereg.
- 15. Fundusze Europejskie dla Mazowsza** / red. Ilona Nasiadka, Marianna Jeż, Michał Nędzia. – 2013, [R. 4], nr 4. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2013. – Kwart. – ISSN 2082-3517
- 16. Fundusze Europejskie dla Rozwoju Mazowsza: Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013** / red. Ilona Nasiadka, Magdalena Kubacz, Michał Nędzia. – 2013, [R. 4], nr 4. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2013. – Kwart. – ISSN 2082-3436
- 17. Gazeta Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku** / red. zespół, przewod. Alicja Zbyszewska. – 2013, [R. 19], nr 2(59) grudzień. – Łąck: UG, 2013. – Niereg. – ISSN 2299-0372
- 18. Gazeta Samorządność.pl: Gazeta Mazowieckiej Wspólnoty Samorządowej** / red. nac. Paweł Dąbrowski. 2013, nr 8. – Warszawa: WADIDASACH.PL, 2013.–Niereg. – ISSN 2299-7008
- 19. Głos Słupna: Gminny Biuletyn Informacyjny** / red. Emilia Adamkowska. – 2013, [R. 9], nr 32–33 grudzień. – Słupno: UG, 2013. – Niereg.
- 20. Głos Trzepowa.** – 2013, [R.2], nr 12–17. – Płock: Parafia św. Aleksego, 2013. – Mies.
- 21. Gość Niedzielny: tygodnik katolicki** / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2013, R. 90, nr 40–52. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2013. – Tyg. – ISSN 0137-7604
Zawiera dod. „Gość Płocki”.
- 22. Humanizacja Pracy** / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2013, nr 4(274). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2013. – Kwart. – ISSN 1643-7446
- 23. Informacje SUTW w Płocku** / red. zespół. – 2013, z. 9 (2012/2013). – Płock: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, 2013. – Rocz.
- 24. Innowacja i Rozwój: publikacja o zrównoważonym rozwoju miast** / red. Krzysztof Buczkowski. – 2013, nr A. – Płock: Międzynarodowe Centrum Rozwoju Lokalnego CIFAL Płock Sp. z o.o., 2013. – ISBN 978-83-938154-0-1
- 25. Kontakt: Biuletyn Informacyjny Burmistrza i Rady Miejskiej w Drobinie** / red. nac. Sławomir Wiśniewski. – 2013, nr 88 (grudzień). – Drobin: UMiG, 2013. – Kwart. – ISSN 1730-8208
- 26. Kronika Mazowiecka: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego** / red. nac. [od nr 9] Iwona Dybowska. – 2013, [R. 11], nr 10(128)–12(130). – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2013. – Mies. – ISSN 1730-749X
- 27. Kurier Sierpecki** / red. nac. Anna Matuszewska. – 2013, [R.5], nr 40–53. – Sierpc: Mazowiecka Agencja Prasowa, Klaudiusz Kwieciński 2013. – Tyg. – ISSN 2080-1556
- 28. Lokalna Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczycza, Gostynin** / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2013, [R.4], nr 228–240. – Kutno: „IMEDIA”, 2013. – Tyg. – ISSN 2080-2269
- 29. M jak Miszewko** / red. zespół. – 2013, [R. 8], nr 10(83)–11(84) Miszewko Strzałkowskie: Parafia św. Mikołaja, 2013. – Mies.
- 30. M 4: gazeta Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej** / red. zespół. – 2013, R. 2, nr 2 (grudzień). – Płock: Skiwer Enterprises, 2013. – Niereg.
- 31. Mariawita: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów** / red. Kolegium. – 2013, [R. 55], nr 10–12. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2013. – Mies. – ISSN 0209-3103
- 32. Mazowiecka Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica** / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2013, [R. 13], [właśc. R. 11], nr 4(35–36). – Brudzeń Duży: TPGB, 2013. – Dwumies. – ISSN 1642-9214
- 33. Mazowiecki Rynek Pracy: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie** / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2013, R. 10, nr 5(55)–6(56). – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2013. – Dwumies. – 2082-856X
- 34. Mazowsze: Studia Regionalne** / red. nac. Zbigniew Strzelecki. – 2013, nr 13. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2013. – Niereg. – ISSN 1689-4774
- 35. Meritum: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny** / red. nac. Janina Ziętek. – 2013, [R. 8], nr 4(31). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2013. – Kwart. – ISSN 1896-2521

36. **Miasto Płock i okolice**: bezpłatne pismo informacyjno-promocyjne / red. nac. Tomasz Krajewski. – 2013, [R.7], nr 37. – Płock: Wydawnictwo TOM-PRESS, 2013. – Niereg.
37. **MiastO!Żyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2013, [R. 2], nr 10–12 + wyd. spec. nr 7, 8 Budżet Obywatelski. – Płock: Urząd Miasta, 2013. – Mies.
38. **Miejski Zeszyt Statystyczny** / przygot. w Referacie Strategii i Planowania w składzie Małgorzata Kansy, Maria Sierandt, pod kier. Piotra Niestuchowskiego. – Nr 20(2012). – Płock: Urząd Miasta Płocka Wydział Strategii Rozwoju Miasta, Urbanistyki i Architektury, 2013. – Rocz.
39. **Miesięcznik Pasternski Płocki**: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Andrzej Janicki. – 2013, [R. 98(108)], nr 10–12. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2013. – Mies. – ISSN 0209-3642
40. **Miesięcznik Pasternski Płocki**: organ urzędowy Diecezji Płockiej / red. ks. Andrzej Janicki. – Nr specjalny: Rok Wiary 2012–2013. – Płock: Kuria Diecezjalna Płocka, 2013. – ISSN 0209-3642
41. **Nasz Płock**: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2013, [R.10], nr 6, 7. – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2013. – Niereg. – ISSN 1713-5484
42. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. kolegium. – 2013, nr 3–4. – Sierpc: Urząd Miasta, 2013. – Kwart.
43. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2013, [R. 3], nr 4(9). – Stara Biała: Urząd Gminy, 2013. – Kwart.
44. **Nasza Gmina Radzanowo**: monitor samorządowy gminy Radzanowo / red. zespół. – 2013, nr 8 grudzień. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2013. – Kwart. – ISSN 2084-0853
45. **Nasze Korzenie**: półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Tomasz Kordala. – 2013, [R. 3], nr 5. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2013. – Półroc. – ISSN 2084-2600
46. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2013, [R. 57], nr 4/237. – Płock: TNP, 2013. – Kwart. – ISSN 0029-389X
47. **Obserwator Płocki**: magazyn publicystyczno-społeczny. – 2013, [R. 1], nr 1. – Płock: Oficyna Wydawnicza – Impresariat, Promocja, Reklama „Emma”, 2013. – Mies.
48. **Orlen Ekspres**: magazyn wewnętrzny Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN Spółka Akcyjna / red. nac. Renata Krawczyńska. – 2013, [R.14], nr 11, 12. – Płock: PKN ORLEN SA, 2013. – Mies. – ISSN 1641-0629
49. **Oświata Mazowiecka**: Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie / red. nac. Mariusz Dobijański. – 2013, [R. 5], nr 03(17). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2013. – Kwart. – ISSN 1896-2521
50. **PetroNews.pl** / [red. nac. Agnieszka Stachurska]. – 2013, [R. 1], nr 1–6. – Płock: PR-image na podstawie umowy franczyzowej z Extra Media Sp. z o.o., 2013. – Dwutyg.
51. **Płocki Lider**: biuletyn informacyjny Biura Poselskiego Piotra Zgorzelskiego. – 2013, [R.1], nr 5–7. – Płock: Biuro Poselskie Piotra Zgorzelskiego, 2013. – Niereg.
52. **Powiat Płocki**: Biuletyn Samorządowy / red. nac. Urszula Tomaszewska. – 2013, nr 58: wrzesień-grudzień. – Płock: Rada i Zarząd Powiatu w Płocku, 2013. – Kwart. – ISSN 1507-6652
53. **Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej** / [red. zespół.]. – 2013 (T. 4). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2013. – ISBN 978-83-932215-1-6
54. **Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2013** / [przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2013, [R. 14](2013). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 382 s., [6] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – ISSN 1509-9652
55. **Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego** [red. nac. Andrzej Kansy]. – T. 5(2013). – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2013. – Rocz. – ISSN 0860-5637
56. **Sierpecka Fara**: pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. zespół. – 2013, nr 10(203)–12(205). – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta, Krescencji, 2013. – Mies.
57. **Słowo Gozdowa**: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2013, nr 4 czwarty kwartał. – Gozdowo: Urząd Gminy, 2013. – Kwart. – ISSN 1896-172X
58. **Spotkanie** / red. zespół. – 2013, [R. 8], nr 10/83–12/85. – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2013. – Mies.
59. **Studia Dydaktyczne / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku. Wydział Pedagogiczny**; [red. nac. Józef Półturzycki]. – T. 24–25(2013). – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica – Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2013. – Rocz. – Na czasopiśmie ISSN 1230-1760 (błędny), ISSN 2083-280X (poprawny)
60. **Studia Mazowieckie** / red. nac. Zbigniew Ptasiewicz. – R. 8/15(2013), nr 4. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora, 2013. – Niereg. – ISSN 1231-2797
61. **Studia Płockie** / [red. nac. Mirosław Kosek]. – T. 41(2013). – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2013. – Rocz. – ISSN 1037-4362
62. **Trendy Rozwojowe Mazowsza** / [Red. nac. Zbigniew Strzelecki]. – 2013, nr 10–12. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2013. – Niereg. – ISSN 2084-5669
63. **Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2013, [R. 41], nr 40–53. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2013. – Tyg. – ISSN 0208-6992
64. **U Świętego Marcina**: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nac. Andrzej Dziegielewski. – 2013, [R. 4], nr 8(21)–10(23). – Słupno: Parafia św. Marcina, 2013. – Mies.
65. **W Duchu i Prawdzie**: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2013, R 20, nr 10(219)–12(221). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2013. – Mies. – ISSN 1425-4727
66. **W Promieniach Miłosierdzia**: miesięcznik Parafii Miłosierdzia Bożego w Gostyninie / red. nac. Andrzej F. Ziółkowski. – Gostynin: Parafia Miłosierdzia Bożego, 2011–2013.
67. **Wieś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red. nac. Ewa Gregorczyk. – 2013 [R. 15], nr 10(161)–12(163). – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2013. – Mies. – ISSN 1507-4714
68. **Wieści Gminne**: pismo Urzędu Gminy Bielsk. – 2013, [R. 7], nr 28(5). – Bielsk: Urząd Gminy, 2013. – Niereg.
69. **Wieści Muzealne**: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespół. – 2013, [R. 2], nr 2(4). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2013. – ISSN 2299-937X. – Półroc. – ISBN 978-83-932215-8-5
70. **Wieści z Ziemi Sochaczewskiej**: Magazyn Informacyjny Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Podśedek. – R.6 (2013), nr 6(43), 7(44). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe w Sochaczewie, 2013. – Niereg. – ISSN 1898-9756
71. **Wieści z nad Wisły** / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Malwina Rzepecka. – 2013, [R. 20], nr 89/jesień. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2013. – Niereg. – ISSN 1643-7810

72. Województwo mazowieckie 2013: podregiony, powiaty, gminy / Urząd Statystyczny; [Przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2013, R. 9(2013). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2013. – 500 s., [6] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Rocz. – ISSN 1732-9736

Mazowieckie voivodship: subregions, powiats, gminas. – Tekst równol. pol.-ang.

73. Zagraj to Sam: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2013, [R. 20], nr IV(226). – Płock: Studio „Bis”, 2013. Kwart. – ISSN 1231-0980

74. Zeszyty Jagiellońskie: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2013, [R.13], nr 87–90. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2013. – Niereg.

75. Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Społeczeństwo. Edukacja. Język / [red. nac. Anna Nowacka]. – T. 1(2013). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2013. – Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Społeczeństwo. Edukacja. Język. – Niereg. – ISSN 2353-1266

76. Ziemia Wyszogrodzka: biuletyn informacyjny. red. zespół. – 2013, R. 3, nr 4(11). – Wyszogród: Urząd Gminy i Miasta Wyszogród, 2013. – Niereg.

77. Życie Mazowsza: miesięcznik regionalny / [red. odpow. Edward Szydłowski]. – R. 1(1935)–R. 5(1939) – (oryginał.). – Londyn: Mazowieckie Towarzystwo Historyczne, 2013. – Mies. Reprint wyd.: Płock: Firma „Bracia Detrychowię”, 1935, nr. 2, 3, 4.

Poszczególne okręgi i miejscowość Mazowsze

78. Dziesięć lat pod lupą: statystyczny portret Mazowsza / oprac. Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2013, nr 42, dod. Gość Płocki, nr 42/244, s. VII, il.

Płock

79. DYBIEC, Aleksandra.: Generalnie żyje się nam na czwórce: jak płocczanie oceniają rozwój miasta, jego estetykę, stan ulic? / Aleksandra Dybiec, Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 273, s. 38, il.

Sikórz

— SKOWROŃSKI, Marcin.: Artyści w Sikorzu = poz. 111

Słupno

80. ADAMKOWSKA, Emilia.: Subiektywny przegląd roku / Emilia Adamkowska. // Głos Słupna. – 2013, nr 32–33, s. 4–9, il.

Kronika wydarzeń w gminie Słupno w 2013 roku.

Biografie. Pamiętniki

Ber, Artur

81. NOWAK, Gabriela.: Chęć łamie wszelkie przeszkody: profesor dr Alter Ber (1908–1977): in memoriam / Gabriela Nowak. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 64–66, il.

Bieńkowski, Rafał

82. MAŁACHOWSKI, Adam.: „Patrz, kaleka kopie piłkę!": i się śmiały / Adam Małachowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 300, s. 1, 4–5, il.

Rafał Bieńkowski – założyciel klubu amfutbolowego w GKS Góra k. Staroźreb.

Borowski, Kacper (bp)

— GRZYBOWSKI, Michał Marian: Pasterz zesłaniec Kacper Borowski – biskup płocki 1883–1885 = poz. 320

Burakowski, Jan

83. Wrażliwy obserwator: wspomnienie o Janie Burakowskim / oprac. JAM. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 48, s. 6, il.

84. Zmarł Jan Burakowski. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 4, s. 43

Celiński, Andrzej

— LEWANDOWSKA, Anna.: Nagle w kinie zrobiło się bardzo biało = poz. 314

Chybiński, Stanisław

85. (LESZ).: Był z Broniewskim w Legionach: listopadowe wspomnienie / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 48, s. 9, il.

Danielewski (rodzina)

— FORMAŃSKA, Elżbieta.: O płockim komplecie mebli sypialnianych w stylu art déco przekazanych bezpłatnie do Muzeum Mazowieckiego w Płocku w 2012 roku i jego użytkownikach z ulicy Zduńskiej 10 m. 3 = poz. 278

Dąbrowska, Eugenia Julia

— FERENS, Anna.: Zrobiła się jakaś cisza = poz. 151

Gołębiewska, Wanda

86. GOŁĘBIEWSKA, Wanda.: Gdyby nie Anna Frank...: rozmowa z Wandą Gołębiewską, poetką, publicystką i podróżniczką / Wanda Gołębiewska; rozm. przepr. Leszek Skierski. // Nasz Płock. – 2013, nr 6, s. 7, il.

— SZATKOWSKA, Lena.: Pamiętnik Wandy Gołębiewskiej = poz. 299

Jurgens, Edward

87. STOGOWSKA, Anna Maria.: Edward Jurgens (1824–1863) a powstanie styczniowe / Anna Maria Stogowska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), nr 43–53

Kaczmarek, Czesław (bp)

88. BOGOMILSKA, Kaja.: Wzorem Chrystusa: bohaterowie: biskup Czesław Kaczmarek / Kaja Bogomilska. // Gazeta Polska Codziennie. – 2013, nr 273, s. 14, il.

Uwięzienie bpa Czesława Kaczmarka przez Urząd Bezpieczeństwa, torturowanie i pokazowy proces biskupa.

— KURACH, Aurelia.: Gminne obchody Święta Niepodległości = poz. 217

89. PIEKARSKI, Jacek.: Biskupie Czesławie Kaczmarku! Chcemy pamiętać...! / Jacek Piekarski. // Słowo Gozdowa. – 2013, nr 4, s. 19–21

Kamiński, Marcin

90. BOŃKOWSKA, Barbara.: Marcin Kamiński – patron Państwowej Szkoły Muzycznej I st. w Sierpcu / Barbara Bońkowska. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 4, s. 47, il.

— JAM.: Niech zabrzmi muzyka = poz. 313

Kaźmierowicz, Wiktor

— SOBCZAK, Mariusz.: Odkopią pepesze = poz. 155

Kejna, Jerzy

91. TYMIŃSKA-GÓRALCZYK, Jolanta.: Wspomnienie o adwokacie Jerzym Kejnie: z żałobnej karty / Jolanta Tymińska-Góralczyk. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 55–56, il.

Klicka, Barbara

92. KLICKA, Barbara.: Mam w sobie coś stąd i skądinąd / Barbara Klicka; rozm. przepr. Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 278, s. 7, il.

Rozmowa z płocczanką poetką, publicystką, członkiem zespołu „Pochwalone”.

Lasocki, Ignacy (ks.)

93. (LESZ).: Wielki społecznik i patriota: w 80. rocznicę śmierci ks. Ignacego Lasockiego / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 45, s. 8, il.

Mazowiecki, Tadeusz

94. BRZEZIECKI, Andrzej.: Mówiłem: mądrzej: Tadeusz Mazowiecki 1927–2013: pożegnanie / Andrzej Brzeziecki. // Tygodnik Powszechny. – 2013, nr 45, s. 13–15, il.

Płocczanin, pierwszy premier III RP – Tadeusz Mazowiecki.

95. DUDKIEWICZ, Wojciech.: Człowiek wielowymiarowy: Tadeusz Mazowiecki / Wojciech Dudkiewicz. // Tygodnik Solidarność. – 2013, nr 45, s. 2, 12–13, il.

96. DYBIEC, Aleksandra.: Jestem dumny, że należę do rodziny Małachowiaków / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 255, s. 6, il.

— FRISZKE, Andrzej.: Człowiek z dialogu = poz. 189

97. FRISZKE, Andrzej.: To był człowiek katolickiej lewicy / Andrzej Friszke; rozm. przepr. Paweł Wroński. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 253, s. 4–5, il.

- 98. GRACZYK, Roman.:** Żywoć człowieka autentycznego / Roman Graczyk. // Rzeczpospolita. – 2013, nr 256, dod. Plus Minus, nr 44, s. P14–P15, il.
- 99. KOŃSKI, Wiesław Adam.:** Tadeusz Mazowiecki i Towarzystwo Naukowe Płockie / Wiesław Adam Koński. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 3–7, il.
- 100. LEWANDOWSKA, Anna.:** Mówił: tu są moje korzenie: nie żyje Tadeusz Mazowiecki, Honorowy Obywatel Płocka, Płoczanin Stulecia / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 253, s. 27, il.
- 101. LEWANDOWSKA, Anna.:** Stał przy oknie bardzo zamysłony, wzruszony, zbladł... / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 255, s. 4–5, il.
Wizyta premiera Tadeusza Mazowieckiego w domu z lat dzieciństwa przy okazji pobytu w Płocku w związku z nadaniem mu tytułu Honorowego Obywatela Płocka w 2011 r.
— MAZOWIECKI, Tadeusz.: Otrzymałem łaskę stanu = poz. 190
- 102. MICHNIK, Adam.:** Nasz premier / Adam Michnik. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 253, s. 1, 3, il.
- 103. OLCZYK, Eliza.:** Po prostu dobry człowiek: sylwetka / Eliza Olczyk. // Rzeczpospolita. – 2013, nr 253, s. A4–A5, il.
— SŁAWEK, Tadeusz.: Gest Premiera = poz. 191
— WRÓŃSKI, Paweł.: Pożegnanie naszego premiera = poz. 192
- 104. ŻAKOWSKI, Jacek.:** Kim byłeś, obywatelu? / Jacek Żakowski. // Polityka. – 2013, nr 45, s. 24–25, il.
Miąsek, Władysław
— CHABOWSKI, Grzegorz.: Bohaterowie płockiej ziemi – Władysław Miąsek = poz. 210
Milke, Andrzej
- 105. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Andrzej Milke nie żyje / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 280, s. 25, il.
- 106. SZATKOWSKA, Lena.:** Pozostaną niedokończone rozmowy: pożegnanie Andrzeja Milke (1951–2013) / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 50, s. 8, il.
Nakwaska, Anna
— (gsz.): Strażnicy historii = poz. 261
Noińska Hiacynta
- 107. NOIŃSKI, Emil.:** Z działalności dobroczynnej Hiacynty Noińskiej (1800–1884) w Płocku / Emil Noiński. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 54–56, il.
Olewnik, Krzysztof
— (gsz.): Policjanci niewinnieni = poz. 238
Olkucki, Tadeusz
- 108. Pozostanie** w pamięci: wspomnienie o Tadeuszu Olkuckim / oprac. JAM. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 41, s. 5, il.
Tadeusz Olkucki – sierpecki działacz kultury.
Paciorkiewicz, Tadeusz
— JAM.: Niech zabrzmie muzyka = poz. 313
Padlewski, Zygmunt
- 109. STOGOWSKA, Anna Maria.:** Ostatnie tygodnie życia generała Zygmunta Padlewskiego / Anna Maria Stogowska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), nr 54–63
Parulski, Szymon
- 110. STEFAŃSKA, Ewelina.:** Uczeń płockiej szkoły muzycznej zachwycał jurorów we Włoszech / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 252, s. 29, il.
Międzynarodowy Konkurs Klarinetowy Saverio Mercadante w Noci we Włoszech.
Piwnicki (rodzina)
- 111. SKOWROŃSKI, Marcin.:** Artyści w Sikorzu / Marcin Skowroński. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 57–60, il.
- Przybylska-Wendt, Katarzyna**
— PRZYBYLSKA-WENDT, Katarzyna.: Poradnia przeciwbólowa Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Płocku (1987–1990) oraz powstałe na bazie w/w Poradni Hospicjum Płockie pod wezw. św. Urszuli Ledóchowskiej = poz. 242
Rościszewska, Marcelina
- 112. LEWANDOWSKA, Anna.:** Prawdziwe życie Marceliny Rościszewskiej / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 261, s. 4–5, il.
Ziemianka, pedagog, społecznik, uczestniczka obrony Płocka w 1920 r. odznaczona Krzyżem Walecznych przez Marszałka Józefa Piłsudskiego.
Rutowski, Tadeusz (ks.)
— RUTOWSKI, Tadeusz.: Historia mojego powołania do kapłaństwa = poz. 328
Skotnicki, Jan
— MOKROWIECKI, Marek.: Jan Skotnicki – nasz Profesor = poz. 310
- 113. RYBAK, Henryk.:** Skromny, dobry, ciepły człowiek: szkoda, że go nie ma... / Henryk Rybak; rozm. przepr. Monika Mioduszevska-Olszewska. // Aktualności Teatru Płockiego. – 2013, nr wrzesień–październik, s. 4–6 il.
Sochaczewski, Aleksander
- 114. STOŁOSKA-FUZ, Katarzyna.:** Losy zesłańców syberyjskich w twórczości Aleksandra Sochaczewskiego / Katarzyna Stołoska-Fuz. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), s. 64–84, il.
Stolarski, Dariusz
- 115. DYBIEC, Aleksandra.:** Marzył o wolnej Polsce / Aleksandra Dybiec, Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 245, s. 40, il.
Obchody 20. rocznicy śmierci Dariusza Stolarskiego, płockiego opozycjonisty, założyciela Federacji Młodzieży Walczącej w regionie płocko-kutnowskim, członka KPN.
- 116. SZKOPEK, Grzegorz.:** Kochał ludzi, miał duszę artysty: obchody 20. rocznicy śmierci Dariusza Stolarskiego / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 43, s. 8, il.
Szelązek, Adolf Piotr (bp)
- 117. PIĘTKA, Włodzimierz.:** Jak rodzą się święci / Włodzimierz Piętko. // Gość Płocki. – 2013, nr 46, dod. Gość Płocki, nr 46/248, s. IV–VI, il.
Themersonowie, Franciszka i Stefan
- 118. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Czytają nowele płockiego Judyma / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 272, s. 6, il.
Obchody roku Themersonów w Płocku, nagranie audiobooka z udziałem płockich lekarzy czytających nowele Mieczysława Themersona z tomu „Manza”.
- 119. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Pani i Pan Themersonowie: Festiwal SkArPa / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 250, s. 9, il.
- 120. (L).:** Ludzie i Kreski – wystawa Franciszki Themerson: w Płockiej Galerii Sztuki / (l). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 43, s. 9, il.
- Tyszkiewicz, Jolanta**
- 121. TYSZKIEWICZ, Jolanta.:** W harmonii z sobą / Jolanta Tyszkiewicz; rozm. przepr. Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 50, s. 9, il.
Rozmowa z płocczanką, sopranistką, pedagogiem śpiewu w Państwowej Szkole Muzycznej I i II st. w Płocku.
Wałęsa, Lech
- 122. ROGOWIECKI, Witold.:** Prezydent Lech Wałęsa odebrał tytuł Honorowego Obywatela Gminy Brudzeń Duży / Witold, Rogowiecki. // Mazowiecka Szwajcaria. – 2013, nr 4(35–36), s. 8–9, il.
Witek, Maria
— LISZEWSKA, Ewa.: Warto zwiedzić Trębki = poz. 129

Zaremba, Tadeusz

123. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Nie żyje Tadeusz Zaremba / Krzysztof Blinkiewicz, Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 292, s. 30, il.

Dyrektor Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

124. SZATKOWSKA, Lena.: Powrócił nad morze: pożegnanie Tadeusza Zaremby /

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Geologia. Hydrologia

125. GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan.: Źródła sierpeckich rzek / Paweł Bogdan Gąsiorowski. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 7–10, il.

Sierpienica, Skrwa, Raciążnica.

Roślinność. Zwierzęta

126. BIJAK, Bartosz.: Płocka Szwajcaria / Bartosz Bijak. // Poznaj Swój Kraj. – 2013, nr 12, s. 51–52, il.

Uroki doliny Skrwy Prawej w Brudzeńskim Parku Krajobrazowym.

Ochrona środowiska

127. DANIELUK, Jacek.: Płocczanie nie muszą bać się benzenu: szef WIOŚ po krytyce ze strony radnych: było mi przykro / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 11

Adam Ludwikowski – wojewódzki inspektor ochrony środowiska.

128. (JAC).: Płocczanie stracili zaufanie do WIOŚ?: burzliwa dyskusja o ochronie środowiska / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 49, s. 5

— WILCZEK, Olga. : Wieści z SSM „Zielonej Szkoły” w Sendeniu = poz. 253

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

— BIJAK, Bartosz. : Płocka Szwajcaria = poz. 126

129. LISZEWSKA, Ewa.: Warto zwiedzić Trębki: Tygodnik Płocki rekomenduje / Ewa Liszewska, Bogumił Liszewski. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 45, s. 23, il.

130. MICHALIK, Piotr.: Przez wielką płytę do świętej Jadwigi: spacerkiem po Mazowszu / Piotr Michalik. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 42, s. 26, il.

M.in. stary cmentarz przy Al. Kobylińskiego i kościół św. Jadwigi Królowej w Płocku.

131. Rajd Brwileńska Ostoja. // Nasza Gmina. – 2013, nr 4(9), s. 13, il.

Miejsca pamięci narodowej w lesie brwileńskim w Gminie Stara Biała.

132. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Płockie molo prawie jak Krupówki: jakimi atrakcjami kusimy turystów zagranicznych i krajowych? / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 44, s. 1, 4, il.

Dot. opracowania „Zwiększenie atrakcyjności turystycznej Płocka w 2013” przygotowanego przez płocki ratusz.

III. LUDNOŚĆ

— Dziesięć lat pod lupą = poz. 78

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze historii. Archiwa

133. BEES.: Lekcje z płockimi puzzlami: już 6-latkę poznają historię rodzinnego miasta / BeeS. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 23, s. 25, il.

Projekt edukacyjny „Poznaję swoje miasto” Archiwum Państwowego w Płocku i Stowarzyszenia Przyjaciół Archiwum Państwowego w Płocku współfinansowany przez Fundację „Fundusz Grantowy dla Płocka”.

134. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Jak Płock testament polskiego Nobla zmarnował / Krzysztof Blinkiewicz, la. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 261, s. 6, il.

Testament Witolda Zgliczyńskiego znaleziony w zbiorach Archiwum Państwowego w Płocku.

Archeologia

— BLINKIEWICZ, Krzysztof. : Szkielety przy szkole = poz. 259

Historia okręgów i miejscowości

Drobin

— GRODKIEWICZ, Waldemar. : Nowe fakty z dziejów wypędzonego narodu = poz. 152

Gąbin

135. Dzieje Gąbina i okolic: promocja książki. // Echo Gąbina. – 2013, nr 2–3–4, s. 25

Promocja książki prof. Janusza Szczepańskiego „Dzieje Gąbina i okolic”.

Gostynin

136. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina / Barbara Konarska-Pabiniak. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 38–41, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Anton Leber – hitlerowski burmistrz Gostynina w latach 1940–1941, patron ulicy w niemieckim miasteczku Michelstadt w Hesji.

Miałkówek (gm. Gostynin)

— ZADROŻNY, Krzysztof. : Cmentarz ewangelicki we wsi Miałkówek = poz. 187

Płock

137. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Budowniczy mostu spotkali się na środku rzeki / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 296, s. 1, 4–5, il.

75-lecie Mostu im. Legionów Marszałka Piłsudskiego w Płocku.

138. SCHIPPER, Ignacy (1884–1943).: Siedemset lat gminy żydowskiej w Płocku / I. Schipper. – Lwów: Cofim, 1938. – 35 s.; 23 cm. – (Cofim / Żydowskie Towarzystwo Wydawnicze; t. 4). – Reprint: Londyn, 2013.

139. SOKOLNICKI, Michał.: Czas wolny mieszkańców międzywojennego Płocka / Michał Sokolnicki. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 29–37, il. – Streszcz. w jęz. ang.

140. SZUMLICKA-RYCHLIK, Grażyna.: Historia powstania cmentarza cholerycznego w Płocku / Grażyna Szumlicka-Rychlik. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 13–17, il. – Streszcz. w jęz. ang.

— WALUŚ, Konrad Jan. : Barwa i znaki 6 pułku piechoty legionów, jego związki z Płockiem = poz. 149

Sierpc

141. AW.: Sierpc „za cara”: prezentacja nowej książki w Miejskiej Bibliotece Publicznej / AW. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 50, s. 12, il.

Zawiera rec. książki: W Sierpcu za cara: śladami rosyjskiego garnizonu / Tomasz Kowalski. – Sierpc, 2013.

142. KOWALSKI, Tomasz (1991–).: W Sierpcu „za Cara”: śladami rosyjskiego garnizonu / Tomasz Kowalski. – Sierpc: Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Sierpeckiej, 2013. – 296 s.: il. (w tym kolor.); 23 cm. – Bibliogr. s. 282–291. – ISBN 978-83-62177-11-0

143. RAD.: Sierpc w dobie cara: nowa publikacja Tomasza Kowalskiego / rad. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 13, il. Promocja książki „W Sierpcu za cara: śladami rosyjskiego garnizonu” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sierpcu.

Trębki (gm. Szczawin Kościelny)

— LISZEWSKA, Ewa. : Warto zwiedzić Trębki = poz. 129

Opracowania według okresów

Historia 1795–1918 r.

144. CHUDZYŃSKI, Marian.: Płock i ziemia płocka przed wybuchem powstania styczniowego 1861–1862 / Marian Chudzyński. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), nr 13–24, il.

- CZERMIŃSKI, Kazimierz.: Odstąpienie tablicy pamiątkowej dla uczczenia 150. rocznicy powstania styczniowego 1863 – 2013 = poz. 211
- 145. GROCHOWSKA-IWAŃSKA, Krystyna.:** [Działania wojenne w guberni płockiej w 1863 roku – recenzja] / Krystyna Grochowska-Iwańska. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 51–54, il.
- Zawiera rec. książki: Działania wojenne w guberni płockiej w 1863 roku / Płock, 2013.
- GRZYBOWSKI, Michał Marian: Duchowieństwo katolickie diecezji płockiej w okresie powstania styczniowego = poz. 319
- 146. KŁODAWSKI, Krzysztof.:** Szkice z życia codziennego ewangelików w XIX i początkach XX wieku na Mazowszu i ziemi dobrzyńskiej / Krzysztof Kłodawski. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 49–53, il.
- STOGOWSKA, Anna Maria.: Edward Jurgens (1824–1863) a powstanie styczniowe = poz. 87
- STOGOWSKA, Anna Maria.: Ostatnie tygodnie życia generała Zygmunta Padlewskiego = poz. 109
- **Uczczenie** pamięci powstańców styczniowych = poz. 219
- 147. UMIŃSKI, Michał.:** Śladami kolonistów niemieckich na Mazowszu: Kolonia Schröttersdorf pod Płockiem / Michał Umiński. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 44–48, il.
- 148. ZYGMER, Leszek (1967–).:** Powstanie styczniowe na Mazowszu Północnym: kilka uwag w sprawie dotychczasowych badań i kierunków dalszych poszukiwań / Leszek Zygmier. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), nr 85–93
- Historia 1918–1939 r.**
- CHABOWSKI, Grzegorz.: Bohaterowie płockiej ziemi – Władysław Miąsek = poz. 210
- LEWANDOWSKA, Anna.: Prawdziwe życie Marceliny Rościszewskiej = poz. 112
- SOKOLNICKI, Michał.: Czas wolny mieszkańców międzywojennego Płocka = poz. 139
- 149. WALUŚ, Konrad Jan.:** Barwa i znaki 6 pułku piechoty legionów, jego związki z Płockiem / Jan Konrad Waluś, Jan Henryk Waluś. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 19–28, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- **Życie** Mazowsza = poz. 77
- Historia 1939–1945 r.**
- 150. BEES.:** Deportowani jeszcze żyją wśród nas: „Wypędzeni 1939”. Warto poznać los ludzi i ukrywaną historię Polski / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 40, s. 17, il.
- Wystawa w Płockim Ośrodku Kultury i Sztuki.
- 151. FERENS, Anna.:** Zrobiła się jakaś cisza: reportaż / Anna Ferens. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 255, dod. Ratujemy Płockie Powązki, s. 2–3, il.
- Wspomnienia świadków o tragicznej śmierci Eugenii Julii Dąbrowskiej, siostry generała Sikorskiego, pochowanej na płockim cmentarzu w 1939 r.
- 152. GRODKIEWICZ, Waldemar.:** Nowe fakty z dziejów wypędzonego narodu / Waldemar Grodkiewicz. // Kontakt. – 2013, nr 88, s. 25–27, il.
- Historia drobińskich Żydów.
- KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.: Nowe fakty okupacyjnej historii Gostynina = poz. 136
- 153. KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.:** W poszukiwaniu prawdy / Barbara Konarska-Pabiniak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 303, s. 24, il.
- Hitlerowski burmistrz Gostynina w latach 1940–1941 – Anton Leber patronem ulicy w niemieckim miasteczku Michelstadt w Hesji.
- KRUKOWSKI, Tomasz.: Macewy pod płytami chodnika = poz. 185
- 154. (LESZ).:** Górnicy i Rzętkiewiczowie – bohaterowie czasów okupacji: nauczycielom tajnego nauczania w Soczewce i Nowym Duninowie/ (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 47, s. 20, il.
- Odstąpienie tablicy pamiątkowej na budynku Szkoły Podstawowej w Soczewce.
- **Rajd** Brwileńska Ostoja = poz. 131
- ROBAK, Waldemar.: Ile getta pozostało w głowach ludzi? = poz. 291
- 155. SOB CZAK, Mariusz.:** Odkopią pepesze / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 244, s. 1, il.
- Odkopanie i rozbrojenie broni z czasów drugiej wojny światowej ukrytej na posesji Wiktora Kaźmierowicza w Brudzeniu Dużym.
- UMIŃSKI, Michał.: Śladami kolonistów niemieckich na Mazowszu = poz. 147
- Historia 1944–1989 r.**
- 156. AD.:** 20 lat od śmierci Darka / AD. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 243, s. 32
- Dariusz Stolarski, założyciel Federacji Młodzieży Walczącej w Płocku, członek KPN.
- 157. AND.:** Wyjątkowa lekcja / and. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2013, nr 17, s. 17, il.
- Spotkanie z Jackiem Pawłowiczem z IPN w LO im. T. Kościuszki w Gostyninie, połączone z wystawą Ostatni „Leśni” Mazowsze i Podlasie w ogniu 1948–1953.
- BOGOMILSKA, Kaja.: Wzorem Chrystusa = poz. 88
- DUDKIEWICZ, Wojciech.: Człowiek wielowymiarowy = poz. 95
- DYBIEC, Aleksandra.: Marzył o wolnej Polsce = poz. 115
- E. G.: Odstąpienie Pomnika Żołnierzy Wyklętych w Starych Gałkach = poz. 213
- (eg).: Historia przełomu = poz. 209
- PIEKARSKI, Jacek.: Biskupie Czesławie Kaczmarku! Chcemy pamiętać...! = poz. 89
- V. ETNOGRAFIA**
- (gsz).: Dla ducha i podniebienia = poz. 274
- KAZAK, Damian.: Nowy skansen koło Płocka z GPS = poz. 280
- MARCZAK, Iwona.: Festiwal Kultur i Smaków = poz. 275
- 158. SROKA, Barbara.:** Sierpecka Noc Świętojańska / Barbara Sroka. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 23, s. 37, il.
- VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE**
- Prace ogólne. Planowanie**
- 159. CZAPIEWSKI, Konrad Ł.:** Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowsza / Konrad Ł. Czapiewski, Krzysztof Janc. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2013. – 129 s.: il. kolor.; 29 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669; nr 11.)
- 160. GOLISZEWSKI, Marek.:** PKN Orlen to nie wszystko... / Marek Goliszewski; rozm. przepr. Tadeusz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 45, s. 5, il.
- Rozmowa z założycielem i prezesem Business Centre Club.
- 161. GROCHOWSKI, Mirosław.:** Barometr Mazowsza: przyszłość kapitału ludzkiego Mazowsza w kontekście potrzeb, preferencji i planów życiowych młodzieży / [zespół aut. Mirosław Grochowski, Małgorzata Kucińska, Malwina Wysocka]. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2013. – 69 s.: il. kolor.; 29 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669; nr 10.)

162. Trendy Rozwojowe Mazowsza: diagnoza / red. Zbigniew Strzelecki; Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2013. – 216 s.; il. kolor.; 29 cm. – ISBN 978-83-932286-9-0

— **Zaprojektować sukces** = poz. 207

Statystyka

— **Miejski** Zeszyt Statystyczny = poz. 38

— **Rocznik** Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2013 = poz. 54

— **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2012 r. = poz. 204

— **Województwo** mazowieckie 2013 = poz. 72

163. Zamieszkane budynki w województwie mazowieckim: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 / [oprac. publ. pod kier. Agnieszki Ajdyn et al.]; Urząd Statystyczny w Warszawie. [Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2013. – 134 s., [6] s. tabl.: il. kolor.; 30 cm. – Gł. tab. – Przedm. i spis treści również w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-10-5

Budownictwo. Inwestycje

164. O ruchu budowlanym w powiecie. // Powiat Płocki. – 2013, nr 58, s. 8-10, il.

165. SZATKOWSKI, Tomasz.: Innowacyjność w byłej FMŻ: pierwsza umowa w Europie / Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 47, s. 7, il.

Umowa pożyczkowa między Bankiem Gospodarstwa Krajowego a Mazowieckim Klastrem Technologii, Materiałów i Maszyn z Płocka w ramach wdrażanej na terenie woj. mazowieckie-go inicjatywy JESSICA. Firma BUDMAT liderem płockiego projektu.

Przemysł

Przemysł chemiczny

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

166. DUSZCZYK, Michał.: Nowy naftowy korytarz przez Polskę / Michał Duszczyk. // Rzeczpospolita. – 2013, nr 299, s. B1, il.

Planowanie budowy tzw. korytarza naftowego północ-południe łączącego Bałtyk z Adriatykiem.

167. GORALEWSKI, Marcin.: Szalony broker paliwowy / Marcin Goralewski. // Puls Biznesu. – 2013, nr 236, s. 8, il.

Sprzedaż paliwa PKN Orlen po niższej cenie.

— **RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.:** Dla szpitali, szkół, prymusów = poz. 197

168. ROŚŁON, Krzysztof.: Paliwowo w dobrej cenie sprzedam: rozmowa przedstawiciela branży paliwowej z brokerem paliwowym / Krzysztof Roston. // Puls Biznesu. – 2013, nr 236, s. 9, il.

ResTank Sp. z o.o. Krzysztofa Rostona, firma sprzedająca paliwo PKN Orlen po niższej cenie.

Przedsiębiorstwo Eksploatacji

Rurociągów Naftowych "Przyjaźń" SA

169. MOSKALEWICZ, Marcin.: PERN zmienia strategię: będzie zarabiał więcej / Marcin Moskaiewicz; rozm. przepr. Michał Duszczyk. // Rzeczpospolita. – 2013, nr 298, s. B4, il.

Rozbudowa Naftoportu w Gdańsku, budowa trzeciej nitki rurociągu „Przyjaźń”.

Przemysł maszynowy

170. SZAT.: Święto w zakładzie w Płocku: 50-tysięczny kombajn z serii TC / Szat. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 48, s. 3, il. Płocki zakład firmy New Holland Agriculture.

Przemysł rolny i spożywczy

— **SKIBOWSKA, Jadwiga.:** Agroliga – „...nic tak nie zachęca do dalszego wysiłku jak smak sukcesu” = poz. 173

171. UMIŃSKI, Michał.: Zapomniana historia – Browar Maszewo / Michał Umiński. // Nasza Gmina. – 2013, nr 4(9), s. 12–13, il.

Historia Browaru w Maszewie

Rolnictwo

— **E. G.:** XV Dni Gminy Mała Wieś = poz. 214

— **KRUSZYŃSKA, M.:** Dożynki Gminne w Mochowie = poz. 216

172. ROSIK, Piotr.: Nieruchomości gruntowe w województwie mazowieckim / Piotr Rosik. // Mazowsze: Studia Regionalne. – 2013, nr 13, s. 65–79, tab., wyk. – Bibliogr. – Streszcz. w jęz., pol., ang.

173. SKIBOWSKA, Jadwiga.: Agroliga – „...nic tak nie zachęca do dalszego wysiłku jak smak sukcesu” / Jadwiga Skibowska. // Wieś Mazowiecka. – 2013, nr 11, s. 20–21, il.

Laureaci 20. edycji konkursu AGROLIGA z regionu płockiego.

174. SZATKOWSKI, Tomasz.: Koniec wrocławskiej niewoli: wędkarze z Płocka, Gostynina i Sierpca wracają do Mazowsza / Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 49, s. 1, 4, il.

Wędkarze z Okręgu Płocko-Włocławskiego Polskiego Związku Wędkarskiego przechodzą do Okręgu Mazowieckiego.

175. WASILEWSKI, Przemysław.: Z wizytą w tęczowym ogrodzie: przedsiębiorczość / Przemysław Wasilewski; rozm. przepr. Grażyna Michalak. // Wieś Mazowiecka. – 2013, nr 11, s. 34–35, il.

Rozmowa z właścicielem rodzinnego gospodarstwa sadowniczego we wsi Brzozowiec, w gminie Iłów, Przemysławem Wasilewskim.

Żegluga śródlądowa. Stocznie

176. SOBCZAK, Mariusz.: Stocznia wychodzi na prostą / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 248, s. 26, il.

Centromost Stocznia Rzeczna w Płocku.

Handel. Usługi

— **ROŚŁON, Krzysztof.:** Paliwowo w dobrej cenie sprzedam = poz. 168

177. SOBCZAK, Mariusz.: Święta przez cały rok / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 295, s. 31, il.

„Społem” PSS „Zgoda” zwycięzca konkursu prezydenta Płocka na „Przedsiębiorcę Społecznie Zaangażowanego”.

Komunikacja. Transport

— **BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Budowniczy mostu spotkali się na środku rzeki = poz. 137

178. KORZAN, Daniel.: Płocki eksperyment „kosmicznej lekcji” / Daniel Korzan. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), s. 97–113, il.

Nawiązanie łączności przez krótkofalowców z Międzynarodową Stacją Kosmiczną ISS w ramach projektu edukacyjnego ARISS.

179. LEWANDOWSKA, Anna.: Miasto w wielkim pierścieniu / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 244, s. 1, 6, il.

Planowanie dróg i obwodnic oraz linii kolejowych lokalnych i regionalnych na Mazowszu.

180. MAJCHRZAK, Janusz.: Komunikacja Miejska Płock / Janusz Majchrzak. // Innowacja i Rozwój. – 2013, nr A, s. 19–20, il.

Gospodarka komunalna. Cmentarze

181. ADAMKOWSKI, Arkadiusz.: Cieszy nas każdy grosz / Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 255, dod. Ratujmy Płockie Powązki, s. 1, il.

14. Kwesta na renowację grobów na Cmentarzu Rzymsko-Katolickim (Starym) przy ul. Floriana Kobylińskiego w Płocku.

182. ADAMKOWSKI, Arkadiusz.: Eugenia, siostra generała / Arkadiusz Adamkowski. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 241, s. 23, il.

Kwesta Stowarzyszenia Starówka Płocka i Gazety Wyborczej na budowę nowego nagrobka Eugenii Dąbrowskiej, siostry gen. Sikorskiego, na Cmentarzu Rzymsko-Katolickim (Starym) przy ul. Floriana Kobylińskiego w Płocku.

183. BERNATOWICZ, Jan.: Ochrona środowiska to zysk dla wszystkich / Jan Bernatowicz; rozm. przepr. Bolesław Gustowski. // M 4. – 2013, nr 2, s. 4–5, il.

Rozmowa z prezesem spółki EKO-MAZ.

— FERENS, Anna.: Zrobiła się jakaś cisza = poz. 151

184. KASPRZAK, Mariusz.: In paradysum deducant te Angeli...: o aniołach z płockich cmentarzy / Mariusz Kasprzak. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 4, s. 65–70, il.

185. KRUKOWSKI, Tomasz.: Macewy pod płytami chodnika: znalezisko podczas prac remontowych / Tomasz Krukowski. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 43, s. 10, il.

Dot. Sierpca.

— SZUMLICKA-RYCHLIK, Grażyna.: Historia powstania cmentarza cholerycznego w Płocku = poz. 140

186. WALUŚ, Jan.: Ginąca nekropolia / Jan Waluś. // Głos Słupna. – 2013, nr 32–33, s. 25, il.

Dot. starego cmentarza Olendrów znajdującego się we wsi Bielino w gminie Słupno.

187. ZADROŻNY, Krzysztof.: Cmentarz ewangelicki we wsi Miałkówka: rys historyczny / Krzysztof Zadrozny. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 42–43, il.

Gospodarka mieszkaniowa

188. CHODKOWSKI, Lech.: Nie te czasy / Lech Chodkowski; rozm. przepr. Jerzy Tuchanowicz. // M 4.–2013, nr 2, s. 2–3, il.

Rozmowa z Prezesem Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej. — ROSIK, Piotr.: Nieruchomości gruntowe w województwie mazowieckim = poz. 172

— **Zamieszkane** budynki w województwie mazowieckim = poz. 163

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Zagadnienia ogólne

189. FRISZKE, Andrzej.: Człowiek z dialogu / Andrzej Friszke; rozm. przepr. Krzysztof Piławski. // Przegląd. – 2013, nr 45, s. 12–14, il.

Premier III RP Tadeusz Mazowiecki.

190. MAZOWIECKI, Tadeusz.: Otrzymałem łaskę stanu / Tadeusz Mazowiecki; rozm. przepr. Robert Walenciak. // Przegląd. – 2013, nr 45, s. 8–11, il.

Rozmowa z byłym premierem III RP T. Mazowieckim.

191. SŁAWEK, Tadeusz.: Gest Premiera: kilka uwag o wolności i polityce / Tadeusz Sławek. // Tygodnik Powszechny. – 2013, nr 47, dod. Wiek XX. Anamneses, s. 4–5, il.

Gest Tadeusza Mazowieckiego podczas obrad Sejmu w dn. 24 sierpnia 1989 r.

192. WRÓŃSKI, Paweł.: Pożegnanie naszego premiera / Paweł Wróński. // Gazeta Wyborcza. – 2013, nr 257, s. 1, 3, il.

Zmarł Premier III RP Tadeusz Mazowiecki.

Unia Europejska

— **Animacja** społeczna na Mazowszu = poz. 199

— DANIELUK, Jacek.: Na to pójdą unijne miliony do 2020 roku = poz. 221

— **Fundusze** Europejskie dla Mazowsza = poz. 15

— **Fundusze** Europejskie dla Rozwoju Mazowsza = poz. 16

— LEWANDOWSKA, Anna.: Miasto w wielkim pierścieniu = poz. 179

— SZATKOWSKI, Tomasz.: Innowacyjność w byłej FMŻ = poz. 165

Organizacje społeczne

193. (GSZ.): Pół wieku historii: jubileusz Koła Gospodyń Wiejskich w Nowej Górze / (gsz.). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 40, s. 18, il.

194. JANKOWSKA, Barbara.: Senior prawdziwym liderem / Barbara Jankowska, Hanna Szymańska. // Kontakt. – 2013, nr 88, s. 13–17, il.

Podsumowanie projektu „Senior liderem społeczności lokalnej” realizowanego przez Stowarzyszenie „Nasz Drobin” od czerwca do grudnia 2013 r.

— KRUSZEWSKI, Tomasz.: Zadania edukacyjno-wychowawcze nauczycieli Uniwersytetu Trzeciego Wieku = poz. 268

195. Organizacje korzystające z usług OWES [Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej]. // Biuletyn OWES. – 2013, nr 1, s. 30–36, il.

Sierpeckie Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i Chorych na Raka „Szansa na Życie”, Stowarzyszenie Mieszkańców Siecienia i Okolic na rzecz Wspierania Aktywności Lokalnej, Stowarzyszenie Rodzin Abstynenckich „Nadzieja w Nas” w Płocku i Stowarzyszenie Polska Liga Kick-Boxingu w Płocku.

196. OWES Mazowska Płockiego. // Biuletyn OWES. – 2013, nr 1, s. 4–9, il.

Projekt „Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej Mazowsza Płockiego” realizowany przez Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego w Płocku w partnerstwie z miastem Płock, powiatem sierpeckim i Stowarzyszeniem Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL w Warszawie.

197. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: Dla szpitali, szkół, prymusów: darowizna od Fundacji Orłenu / Teresa Radwańska-Justyńska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 49, s. 9, il.

— SOBCZAK, Mariusz.: Święta przez cały rok = poz. 177

Organizacje młodzieżowe

198. RYBACKI, Dariusz.: Harcerskie wieści / Dariusz Rybacki. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 4, s. 48–59, il.

ZHP Hufiec im. Janusza Korczaka w Sierpcu.

— SZATKOWSKA, Lena.: Pozostaną niedokończone rozmowy [dot. Andrzeja Milke] = poz. 106

Społeczeństwo

199. Animacja społeczna na Mazowszu: doświadczenia Regionalnych Ośrodków Europejskiego Funduszu Społecznego / [aut. Andrzej Biderman i in.]. – Białystok: Towarzystwo Amicus 2013. – 113, [1] s.; 23 cm. – ISBN 978-83-64535-00-0

— DYBIEC, Aleksandra.: Generalnie żyje się nam na czwórkę = poz. 79

Praca. Rynek pracy. Bezrobocie

200. AUGUSTOWSKA, Joanna.: Centrum Usług Środowiskowych jako przykład spółdzielni socjalnej osób prawnych: przykłady dobrych praktyk / Joanna Augustowska, Katarzyna Sobiecka. // Biuletyn OWES. – 2013, nr 1, s. 22–25, il.

Spółdzielnia Socjalna Osób Prawnych „Centrum Usług Środowiskowych” z siedzibą w Słupnie.

— GROCHOWSKI, Mirosław.: Barometr Mazowsza = poz. 161

201. MUĆKA, Magdalena.: Przelamując bariery: Dzień Integracji i Aktywności Osób Niepełnosprawnych w Płocku / Magdalena Mućka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2013, nr 5(55), s. 18–19, il.

VII. Targi pracy dla osób niepełnosprawnych w Płocku.

202. NOWACKI, Tomasz.: Spółdzielnia Socjalna „Wyszogrodzianka”: razem możemy więcej / Tomasz Nowacki. // Biuletyn OWES. – 2013, nr 2, s. 10–11, il.

— **OWES** Mazowska Płockiego = poz. 196

203. Pomysł na spółdzielnię socjalną w ramach OWES Mazowsza Płockiego. // Biuletyn OWES. – 2013, nr 2, s. 12–13, il.

Spółdzielnia Socjalna: „Szansa” i „Fan Park” z Płocka, „Gąbinianka” z Gąbina, „Pod jednym dachem” z Sierpca i „Sielska Kraina” ze Słupna.

204. Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2012 r. = Labour market in mazowieckie voivodship in 2012 / [przewodn. zesp. red. Zofia Kozłowska]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2013. – 138, [4] s.; 30 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne ISSN 1643-5834) – Tyt. równol.: Labour market in mazowieckie voivodship in 2012

205. Rynek pracy województwa mazowieckiego / – analiza przestrzenna [zespół aut. Tomasz Komornicki [et. al.]. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2013. – 121 s.: il. kolor.; 29 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669; nr 12.)

206. SZKOPEK, Grzegorz.: Pieniądze do wzięcia: są fundusze na własną działalność gospodarczą / Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 48, s. 1, 4, il.

207. Zaprojektować sukces: prezentacja „dobrych praktyk” w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013 = project success: presentation of „good practice” under a regional component of the Human Capital Operational Programme 2007–2013 / [tł. James R. A. Richards]. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2013. – 204 s.: il.; 16x16 cm. – Tyt. dod.: Project success: presentation of „good practice” under a regional component of the Human Capital Operational Programme 2007–2013 – Tekst równol. pol., eng. – ISBN 978-83-61277-43-9

Opieka społeczna

208. CHYBA, Mirosław.: Zagrożenie wykluczeniem społecznym: metody przeciwdziałania na przykładzie MOPS w Płocku / Mirosław Chyba. // Biuletyn OWES. – 2013, nr 2, s. 28–31, il.

— NOIŃSKI, Emil.: Z działalności dobroczynnej Hiacynty Noińskiej (1800–1884) w Płocku = poz. 107

— **Organizacje** korzystające z usług OWES [Ośrodek Wspierania Ekonomii Społecznej] = poz. 195

— Szat.: Docenione Dzieci Płocka i Stupno [Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Stupnie] = poz. 232

Związki zawodowe

209. (EG).: Historia przełomu: promocja książki o „Solidarności” gostynińskiej / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 53, s. 12, il.

Promocja książki Barbary Ewy Gieruli „Naprzeciw wyzwaniom. NSZZ »Solidarność« w społeczności lokalnej Gostynina, Region Płock (1980–1990)” w Towarzystwie Naukowym Płockim.

Uroczystości i obchody

210. CHABOWSKI, Grzegorz.: Bohaterowie płockiej ziemi – Władysław Miąsek: ocalił od zapomnienia / Grzegorz Chabowski. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 77–79, il.

211. CZERMIŃSKI, Kazimierz.: Odświeżenie tablicy pamiątkowej dla uczczenia 150. rocznicy powstania styczniowego 1863–2013 / Kazimierz Czermiński. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 3, s. 8–9, il.

Uroczystości upamiętniające rocznicę powstania styczniowego w Sierpcu.

212. DYBIEC, Aleksandra.: Radosna niepodległość / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 262, s. 42, il.

Imprezy z okazji obchodów Narodowego Święta Niepodległości w Płocku.

213. E. G.: Odświeżenie Pomnika Żołnierzy Wyklętych w Starych Gałkach / E.G. // Nasza Gmina Nasze Miejsce. – 2013, nr 6 s. 3, il.

214. E. G.: XV Dni Gminy Mała Wieś / E.G. // Nasza Gmina Nasze Miejsce. – 2013, nr 6, s. 4–5, il.

215. Gminne obchody Święta Niepodległości w Bielsku / Oprac. Aldona Olejniczak, Mariusz Piechowski. // Wieści Gminne (Bielsk). – 2013, nr 28(5), s. 10, il.

216. KRUSZYŃSKA, M.: Dożynki Gminne w Mochowie / M. Kruszyńska. // Echo Mochowa. – 2013, nr 59, s. 7–10, il.

217. KURACH, Aurelia.: Gminne obchody Święta Niepodległości / Aurelia Kurach. // Słowo Gozdowa. – 2013, nr 4, s. 17–19, il.

Obchody 95. rocznicy Odzyskania Niepodległości oraz 50. rocznicy śmierci ks. biskupa Czesława Kaczmarka w Bonistawiu.

218. NAGIEWICZ, K.: Odświeżenie Pomnika Powstania Styczniowego / K. Nagiewicz. // Echo Mochowa. – 2013, nr 59, s. 5–6, il.

Odświeżenie Pomnika Uczestników Powstania Styczniowego w Ligowie.

— **Rajd** Brwileńska Ostoja = poz. 131

219. Uczczenie pamięci powstańców styczniowych. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 3, s. 3–4, il.

Dotyczy powstańców biorących udział w walkach na północnym Mazowszu i Ziemi Dobrzyńskiej.

— UMIŃSKI, Michał.: Śladami kolonistów niemieckich na Mazowszu = poz. 147

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Samorząd terytorialny

220. BOSZKO, Michał.: Trudna sztuka rządzenia / Michał Boszko; rozm. przepr. Jacek Dąbrowski. // Obserwator Płocki. – 2013, nr 1, s. 5, il.

Rozmowa ze Starostą Powiatu Płockiego.

221. DANIELUK, Jacek.: Na to pójdą unijne miliony do 2020 roku: nauka, edukacja, linie kolejowe, walka z ubóstwem i bezrobociem / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 43, s. 5, il.

Konsultacje społeczne poświęcone przygotowaniom województwa mazowieckiego do nowej perspektywy finansowej UE na lata 2014–2020.

— DANIELUK, Jacek.: Trzeba znaleźć 4 mln złotych = poz. 239

— DYBIEC, Aleksandra.: Radosna niepodległość = poz. 212

222. Gmina dużych możliwości: Staroźreby / opr. (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 44, s. 19, il.

Liczne inwestycje dofinansowane ze środków unijnych.

223. Infrastruktura i kultura: Gmina Staroźreby / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 47, s. 21, il. – (Przyglądamy się pracy w samorządach)

— (jac.): Płocczanie stracili zaufanie do WIOŚ? = poz. 128

224. (JAC).: Samorządowcy podpisali list intencyjny: współpraca między Płockiem z stolicą Mongolii / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 44, s. 5, il.

225. (JAC).: 25 lat współpracy Płocka z Darmstadt: madale Laude Probus dla gości z Niemiec / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 40, s. 5, il.

226. KALKOWSKI, Dariusz.: Podsumowanie roku 2013 przez wójta gminy Gozdowo / Dariusz Kalkowski. // Słowo Gozdowa. – 2013, nr 4, s. 5–12

227. MILEWSKI, Mirosław.: Myśli pani, że jestem aż tak wyrachowany? / Mirosław Milewski; rozm. przepr. Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 290, s. 4–5, il.

Rozmowa z byłym prezydentem Płocka.

228. NOWAKOWSKI, Andrzej.: Wsłuchuję się w potrzeby mieszkańców / Andrzej Nowakowski; rozm. przepr. Anna Adamska, Andrzej Gałuszewski. // Obserwator Płocki. – 2013, nr 1, s. 4, il.

Rozmowa z Prezydentem Miasta Płocka.

229. Perła Mazowsza wczoraj i dziś: Gmina Nowy Duninów / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 25, il. – (Przyglądamy się pracy w samorządach)

— ROGOWIECKI, Witold.: Prezydent Lech Wałęsa odebrał tytuł Honorowego Obywatela Gminy Brudzeń Duży = poz. 122

230. Rozwój każdej dziedziny: Miasto i Gmina Gąbin / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 53, s. 18, il. – (Przyglądamy się pracy w samorządach)

— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Płockie molo prawie jak Krupówki = poz. 132

231. STRUZIĆ, Adam (1957–): Janosik łupi przedsiębiorców / Adam Struzik; rozm. przepr. Halina Napora. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 40, s. 7, il.

Rozm. z marszałkiem o sytuacji, w jakiej znalazło się Mazowsze.

232. SZAT.: Docenione Dzieci Płocka i Słupno: rozdano Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego / Szat. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 49, s. 30, il.

Laureaci XIV edycji nagród Marszałka m.in.: HZPiT „Dzieci Płocka”, Joanna Augustowska – kierownik Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Słupnie.

233. Tradycja i nowoczesność: Gmina Bulkowo / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 49, s. 20, il. – (Przyglądamy się pracy w samorządach)

234. Tu się chce mieszkać, pracować, odpoczywać: Gmina Słupno / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 50, s. 20, il. – (Przyglądamy się pracy w samorządach)

235. Tworzymy nową jakość: Gmina Brudzeń Duży / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 48, s. 19, il. – (Przyglądamy się pracy w samorządach)

— WACHOWSKA, Wiktoria.: Dni Kultury Polskiej w Żytomierzu = poz. 272

236. Z prac burmistrza. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 3, s. 18–20
Dot. Marka Kośmidra – Burmistrza Miasta Sierpca.

237. ZUGAJ, Leszek.: Dzieje samorządu i administracji w gminie Gozdowo: Gmina Lisewo (1945-1954) / Leszek Zugaj. // Słowo Gozdowa. – 2013, nr 4, s. 36–37

Fragment opracowania Leszka Zugaja „Dziejesamorządu i administracji w gminie Gozdowo w latach 1945–1990”.

Sądownictwo

238. (GSZ.): Policjanci niewinni: z sądowej wokandy / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 8

Policjanci oskarżeni o zaniedbania w sprawie śledztwa dot. uprowadzenia K. Olewnika.

— TYMIŃSKA-GÓRALCZYK, Jolanta.: Wspomnienie o adwokacie Jerzym Kejnie = poz. 91

IX. WOJSKO

— SOBCZAK, Mariusz.: Odkopią pepesze = poz. 155

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Czytaj nowe leki płockiego Judyma = poz. 118

239. DANIELUK, Jacek.: Trzeba znaleźć 4 mln złotych: burzliwa dyskusja o szpitalu św. Trójcy / Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 11

Nadzwyczajna sesja Rady Miasta dot. sytuacji w Płockim Zakładzie Opieki Zdrowotnej.

240. (EG): Medal na jubileusz: 80 lat szpitala w Zalesiu / (eg). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 48, s. 12

Wojewódzki Samodzielny Zespół Publicznych Zakładów Opieki Zdrowotnej im. prof. Eugeniusza Wilczkowskiego w Gostyninie.

241. JAM.: Rekord Polski został pobity: Fundacja-DAM siebie i resuscytacja krążeńiowo-oddechowa / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 41, s. 8, il.

— NOWAK, Gabriela.: Chęć łamie wszelkie przeszkody = poz. 81

242. PRZYBYLSKA-WENDT, Grażyna.: Poradnia przeciwbólowa Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego w Płocku (1987–1990) oraz powstałe na bazie w/w Poradni Hospicjum Płockie pod wezw. św. Urszuli Ledóchowskiej / Grażyna Przybylska-Wendt. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2013, nr 5(121), s. 16–17, il.

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Szkolnictwo wyższe

— CZAPIEWSKI, Konrad Ł.: Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowsza = poz. 159

— KORZAN, Daniel.: Płocki eksperyment „kosmicznej lekcji” = poz. 178

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa

243. JAGODZIŃSKA, Małgorzata.: Recenzja książki pt. „Tożsamość społeczno-kulturowa studentów miasta Płocka” autorstwa dr Kingi Przybyszewskiej / Małgorzata Jagodzińska. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Społeczeństwo. Edukacja. Język. – T. 1 (2013), s. 137–138

Zawiera rec. książki: Tożsamość społeczno-kulturowa studentów miasta Płocka / Kinga Przybyszewska. – Płock, 2012.

244. LIS-LEMAŃSKA, Izabela.: Studenckie praktyki zawodowe odpowiedzią na oczekiwania przyszłych tłumaczy / Izabela Lis-Lemańska. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Społeczeństwo. Edukacja. Język. – T. 1 (2013), s. 107–116, il. - Streszcz. w jęz. ang.

Wyniki badań i praktyki zawodowe tłumaczeniowe w PWSZ w Płocku.

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

245. KAPUŚCIŃSKA, Marzena.: Działania pro jakościowe w Uczelni, czyli co wynika z badań ankietowych realizowanych wśród studentów? / Marzena Kapuścińska, Robert Żak. // Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. – 2013, nr 38, s. 9–12, il.

246. KRUSZEWSKI, Tomasz.: Career possibilities of academic teachers in Płock illustrated with an example of a major in social work / Tomasz Kruszewski. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), nr 114–126

Organizacje i towarzystwa naukowe

Towarzystwo Naukowe Płockie

— (eg): Historia przełomu = poz. 209

247. KANSY, Andrzej.: Towarzystwo Naukowe Płockie współorganizatorem I Kongresu Towarzystw Naukowych: „Towarzystwa naukowe w Polsce – dziedzictwo, kultura, nauka, trwałość”. Warszawa 17–18 września 2013 r. / Andrzej Kansy. // Notatki Płockie. – 2013, nr 4/237, s. 46–48, il.

— KOŃSKI, Wiesław Adam.: Tadeusz Mazowiecki i Towarzystwo Naukowe Płockie = poz. 99

— KORZAN, Daniel.: Płocki eksperyment „kosmicznej lekcji” = poz. 178

248. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł (1949–): Strategia rozwoju Towarzystwa Naukowego Płockiego w zakresie działalności naukowej oraz promującej i upowszechniającej naukę / Zbigniew Paweł Kruszewski. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 5 (2013), nr 223–252, il.

249. (LESZ): Serdeczne emocje świadczą o Bogu: Dni Kultury Chrześcijańskiej / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 43, s. 8, il.

Prelekcja ks. prof. Ireneusza Mroczkowskiego o papieżu Franciszku zorganizowana przez Sekcję Dialogu Między Nauką, Wiarą i Kulturą TNP w ramach Dni Kultury Chrześcijańskiej.

— (lesz): Wielki społecznik i patriota = poz. 93

250. SZATKOWSKA, Lena.: Wstrzymał słońce, ruszył ziemię...: pokaz najśłynniejszego dzieła Mikołaja Kopernika w TNP / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 19, il.

Oświata. Zagadnienia ogólne

251. KLEKOWICKA, Małgorzata: Stan realizacji zadań oświatowych za rok szkolny 2012/2013 / Małgorzata Klekowicka. // Kontakt. – 2013, nr 88, s. 21–24, il.

Dot. miasta i gminy Drobin.

— **Oświata Mazowiecka** = poz. 49

252. ŚMIGIELSKI, Marcin.: Zastużony historyk / Marcin Śmigielski. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 244, s. 3, il. Złoty Krzyż Zasługi dla historyka Grzegorza Gołębińskiego z Płocka.

253. WILCZEK, Olga.: Wieści z SSM „Zielonej Szkoły” w Sendeniu. Olga Wilczek. // *Gazeta Łącka*. – 2013, nr 2(59), s. 22–24, il.

Podsumowanie działalności Szkolnego Schroniska Młodzieżowego „Zielona Szkoła” w Sendeniu w 2013 r.

Szkolnictwo podstawowe

— BeeS.: Lekcje z płockimi puzzlami = poz. 133

254. (GSZ).: Pół wieku tysiąclatki: szkolne święto w Nowej Górze / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 43, s. 17, il. 50 lat budynku szkoły w Nowej Górze (gm. Staroźreby).

— KORZAN, Daniel.: Płocki eksperyment „kosmicznej lekcji” = poz. 178

— (lesz).: Górnicy i Rzętkiewiczowie – bohaterowie czasów okupacji = poz. 154

255. LEWANDOWSKA, Anna.: Dzieci z naszej szkoły zbierały na karabin maszynowy / Anna Lewandowska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 272, s. 4–5, il.

Publikacja fragmentów Kroniki szkolnej prowadzonej przez nauczycielkę Eugenię Łazicką z okazji 90-lecia Szkoły Podstawowej nr 6 w Płocku.

256. N@uka sposobem na lepszą przyszłość: dobre praktyki. // *Fundusze Europejskie dla Mazowsza*. – 2013, nr 4, s. 10–11, il. Projekt „N@uka sposobem na lepszą przyszłość” realizowany ze środków EFS w Szkole Podstawowej nr 5 w Płocku.

257. RADWAŃSKA-JUSTYŃSKA, Teresa.: 90 lat płockiej „Szóstki” / Teresa Radwańska-Justyńska. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 49, s. 11, il.

Szkoła Podstawowa nr 6 im. Druha Wacława Milke w Płocku.

258. ZDROJEWSKI MAREK, Z.: Druga kadencja dyrektor Szkoły Podstawowej nr 3 / Marek Z. Zdrojewski. // *Nasz Sierpc*. – 2013, nr 3, s. 27–28, il.

Grażyna Krawczyńska – dyrektor Szkoły Podstawowej nr 3 im. ks. Jana Twardowskiego w Sierpcu.

Szkolnictwo ogólnokształcące

— and.: Wyjątkowa lekcja = poz. 157

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Jak Płock testament polskiego Nobla zmarnował = poz. 134

259. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Szkielety przy szkole: powstanie krypta lub obelisk ku pamięci dawnych płocczan? / Krzysztof Blinkiewicz. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 255, s. 1, il.

Odkrycie miejsc pochówku ludzi na terenie dawnego kościoła św. Michała, najstarszej części płockiego liceum – Małachowianki.

— DYBIEC, Aleksandra.: Jestem dumny, że należę do rodziny Małachowiaków = poz. 96

260. FRYDTYCHOWICZ, Waldemar.: Z życia Gimnazjum Miejskiego / Waldemar Frydrychowicz, [et al.]. // *Nasz Sierpc*. – 2013, nr 4, s. 29–30, il.

Gimnazjum Miejskie im. Mikołaja Kopernika w Sierpcu.

— (gsz).: Pół wieku tysiąclatki = poz. 254

261. (GSZ).: Strażnicy historii: uroczystości w Małej Wsi / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 43, s. 17, il.

10-lecie nadania gimnazjum imienia Anny Nakwaskiej. Odświeżenie pamiątkowej tablicy w kościele w Kępie Polskiej.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Nagle w kinie zrobiło się bardzo biało = poz. 314

262. Sprawozdania dyrektorów // *Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego*. – 2013, nr 16, s. 5-7, il.

Dot. realizacji zadań statutowych szkół ponadgimnazjalnych powiatu gostynińskiego za rok 2012/2013.

Szkolnictwo zawodowe

263. (GSZ).: Tradycja i współczesność: jubileusz 65-lecia

szkolnictwa zawodowego w Gąbinie / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 40, s. 14, il.

Zespół Szkół im. Stanisława Staszica w Gąbinie.

264. JAM.: Nowy patron i nowy sztandar: 65-lecie Zespołu Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 49, s. 13, il.

— KORZAN, Daniel.: Płocki eksperyment „kosmicznej lekcji” = poz. 178

— **Sprawozdania** dyrektorów = poz. 262

265. WOJTALEWICZ, Urszula.: Wsparcie szkolnictwa zawodowego / Urszula Wojtałowicz. // *Mazowiecki Rynek Pracy*. – 2013, nr 6(56), s. 18–19, il.

Nowa hala warsztatowa w Zespole Szkół Budowlanych nr 1 w Płocku.

Szkolnictwo specjalne

266. (GSZ).: Uczą się doświadczać świata: niezwykła sala w Zespole Szkół Specjalnych w Goślicach / (gsz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 47, s. 18, il.

Sala doświadczenia świata.

Szkolnictwo artystyczne

— BONKOWSKA, Barbara.: Marcin Kamiński – patron Państwowej Szkoły Muzycznej I st. w Sierpcu = poz. 90

— TYSZKIEWICZ, Jolanta.: W harmonii z sobą = poz. 121

Kształcenie ustawiczne

— CZAPIEWSKI, Konrad Ł.: Edukacja jako czynnik rozwoju Mazowsza = poz. 159

267. KRUSZEWSKI, Tomasz.: Zadania edukacyjno-wychowawcze nauczycieli Uniwersytetu Trzeciego Wieku / Tomasz Kruszeński. // *Studia Dydaktyczne*. – T. 24–25 (2013), s. 63–78. - Streszcz. w jęz. ang.

Przedszkola

268. MICHAŁEK, Zofia.: Podsumowanie projektu „Wszystkie dzieci nasze są” / Zofia Michałek. // *Słowo Gozdowa*. – 2013, nr 4, s. 27–28, il.

Projekt realizowany w Publicznym Przedszkolu w Gozdowie w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

269. JAWORSKA, G.: Samorządowe Przedszkole w Łącku / G. Jaworska, A. Kołodziejska. // *Gazeta Łącka*. – 2013, nr 2(59), s. 28–29, il.

270. (LESZ).: Wszyscy milusińscy czują się tu dobrze: przedszkole integracyjne nr 33 świętowało jubileusz / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 45, s. 10, il.

30-lecie Miejskiego Przedszkola nr 33 w Płocku.

Kultura

— **Animacja** społeczna na Mazowszu = poz. 199

— **MiastO!Żyje** = poz. 37

Domy kultury

— BeeS.: Deportowani jeszcze żyją wśród nas = poz. 150

— JAM.: Niech zabrmi muzyka = poz. 313

— Pozostanie w pamięci = poz. 108

Współpraca z zagranicą

— (jac).: 25 lat współpracy Płocka z Darmstadt = poz. 225

271. MAŚLANKA, Piotr.: Laponia oczami młodzieży / Piotr Maślanka. // *Wieści z nad Wisły*. – 2013, nr 89, s. 18-20, il. Wyjazd młodzieży z Grzybowa do Laponii w ramach projektu „Nature & Culture across the parallels of latitude”.

272. WACHOWSKA, Wiktoria.: Dni Kultury Polskiej w Żytomierzu / Wiktoria Wachowska. // *Tęcza Żytomierszczyzny*. – 2013, nr 4(11), [okładki], s. 12–15, il.

Podpisanie umowy o współpracy pomiędzy Płockiem a ukraińskim Żytomierzem przez prezydentów Andrzeja Nowakowskiego i Wołodymyra Deboja.

Imprezy artystyczne

273. Dni Gąbina 2013. // *Echo Gąbina*. – 2013, nr 2–3–4, s. 12–17, il.

274. (GSZ): Dla ducha i podniebienia : pod patronatem Tygodnika Płockiego / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 42, s. 6, il.

VIII Festiwal Folkloru i Kultury Ziemi Kujawskiej i Mazowieckiej „Od Kujawiaka do Oberka” w Łącku.

— KOCZNUK, Agnieszka.: Wiara wychodzi na ulice = poz. 322

275. MARCZAK, Iwona.: Festiwal Kultur i Smaków: „Dwa Brzegi. Trochę jak sąsiedzi” w Wyszogrodzie / Iwona Marczak. // Wieści z nad Wisły. – 2013, nr 89, s. 13–14, il.

276. OSTROWSKA, Anna.: Dzieci z „Dwójki” zwycięzcami Festiwalu Wilkowyje 2013 / Anna Ostrowska, Beata Karbusz. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 3, s. 48–49, il.

— SROKA, Barbara.: Sierpecka Noc Świętojańska = poz. 158

Amatorski ruch artystyczny

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Andrzej Milke nie żyje = poz. 105

— Szat.: Docenione Dzieci Płocka i Słupno = poz. 232

— SZATKOWSKA, Lena.: Pozostaną niedokończone rozmowy [A. Milke] = poz. 106

Muzea i wystawy

Muzeum Mazowieckie

277. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Centrum Chemii / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 266, s. 1, il.

Nowa placówka Muzeum Mazowieckiego.

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Nie żyje Tadeusz Zaremba = poz. 123

278. FORMAŃSKA, Elżbieta.: O płockim komplecie mebli sypialnianych w stylu art déco przekazany bezpłatnie do Muzeum Mazowieckiego w Płocku w 2012 roku i jego użytkownikach z ulicy Zduńskiej 10 m. 3 / Elżbieta Formańska. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 11–14, il.

279. KAMIŃSKA, Bernadeta.: Cenny nabytek muzealny – dawny Płock zapisany w pocztówce / Bernadeta Kamińska. // Biuletyn Muzealny. – 2013, nr 4/32, s. 10–11, il.

280. KAZAK, Damian.: Nowy skansen koło Płocka z GPS / Damian Kazak. // PetroNews.pl. – 2013, nr 2, s. 5, il.

Projekt utworzenia przez Muzeum Mazowieckie skansen osadnictwa nadwiślańskiego wokół zboru ewangelickiego w Więczminie Polskim.

281. (LESZ).: W plakacie trzeba szukać syntezy : wystawa Leszka Mądzika / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 41, s. 9, il.

282. (LESZ).: Zimy na czerwonych niebach: humorem malowany świat Koguciuka / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 53, s. 22, il.

Zawiera rec. książki: Humorem malowany świat Stanisława Koguciuka / [red. Magdalena Lica-Kaczan, Grzegorz Piaskowski]. – Płock, 2013.

283. SAMBORSKI, Mariusz.: Siekiera brązowa ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku / Mariusz Samborski. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 11–14, il.

— Szat.: Docenione Dzieci Płocka i Słupno [m.in. Leonard Sobieraj – dyrektor Muzeum Mazowieckiego] = poz. 232

— SZATKOWSKA, Lena.: Powrócił nad morze [Tadeusz Zaremba] = poz. 124

284. SZATKOWSKA, Lena.: Węgierski Październik '56: konfrontacje historyczne w Muzeum Mazowieckim / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 45, s. 9, il.

Muzeum Wisły

285. BEES.: Zobacz Peruna na czworonogu: słowiańskie bóstwo czczono pod Wyszogrodem / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 44, s. 14, il.

Wystawy stałe poświęcone dziejom Ziemi Wyszogrodzkiej i kolekcji narzędzi służących dawniej do połowu ryb.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

286. RUMIŃSKA, Joanna.: Kącik kolekcjonera : Frażetki / Joanna Rumińska. // Wieści Muzealne. – 2013, nr 2, s. 8–9, il.

Platery w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

287. RZESZOTARSKA, Anna.: Co nowego w Muzeum?: Kultura i rekreacja na wyciągnięcie ręki. W skansenie rusza budowa nowoczesnego centrum / Anna Rzeszotarska. // Wieści Muzealne. – 2013, nr 2, s. 2, il.

Projekt wybudowania Centrum Kulturalno-Rekreacyjnego w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

Muzeum Żydów Mazowieckich

288. DYBIEC, Aleksandra.: Drogiej kuzynce Loni... Płock, 27 lipca 1921 roku / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 284, s. 4–5, il.

Wystawa fotograficzna w Muzeum Żydów Mazowieckich „I ciągle widzę ich twarze” ze zbiorów Fundacji Shalom.

289. KOWALSKI, Rafał.: Kreatywne dziecko przy Kwiatka 7 / Rafał Kowalski. // Biuletyn Muzealny. – 2013, nr 4/32, s. 6–7, il.

Przegląd wydarzeń w Muzeum Żydów Mazowieckich w 2013 r.

290. (LESZ).: Franciszka i Król: wystawa scenografii teatralnej / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 44, s. 23, il.

Wystawa fragmentów scenografii Franciszki Themerson do spektaklu „Ubu Król” w Muzeum Żydów Mazowieckich w ramach Festiwalu SkArPa.

291. ROBAK, Waldemar.: Ile getta pozostało w głowach ludzi? / Waldemar Robak. // PetroNews.pl. – 2013, nr 6, s. 20, il.

Wystawa fotograficzna w Muzeum Żydów Mazowieckich „I ciągle widzę ich twarze” ze zbiorów Fundacji Shalom.

292. SZATKOWSKA, Lena.: Warto być przyzwoitym: Władysław Bartoszewski w Płocku / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 43, s. 9, il.

Spotkanie z Muzeum Żydów Mazowieckich.

Kultura fizyczna. Sport

293. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Komara przerobił na crossa / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 284, s. 7, il.

Andrzej Niedbała – prezes Stowarzyszenia Sportów Motorowych Endurocross Płock.

294. JOL.: Brazylia, Japonia, Katar: płoccy sportowcy w egzotycznych podróżach / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 54, il.

Skoczek Dariusz Bednarski, judoka Patryk Ciechomski, sędziowie piłki ręcznej Bartosz Leszczyński i Marcin Piechoła.

295. JOL.: Medaliści mistrzostw Polski w judo masters: Leszek i Kinga Jarosińscy / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 40, s. 37, il.

XIII Międzynarodowe Mistrzostwa Polski Judo Masters we Wrocławiu.

— MAŁACHOWSKI, Adam.: „Patrz, kaleka kopie piłkę!”: i się śmiali = poz. 82

296. SOBCZAK, Mariusz.: Konus, ale skacze po całym świecie / Mariusz, Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 284, s. 6, il.

Skoczek wzwyż – Dariusz Bednarski z Płocka.

297. Sport w województwie mazowieckim w latach 2008–2012: Sport in mazowieckie voivodship in 2008–2012 / [red. Zofia Kozłowska; tł. Weronika Kloc-Nowak]; Urząd Statystyczny w Warszawie. – Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie, 2013. – 161, [3] s.: il. kolor., mapy; 23 cm. – (Sport w województwie mazowieckim w latach 2008–2012, ISSN 2300-4398). – Tyt. równol.: Sport in mazowieckie voivodship in 2008–2012 – Tekst równol. pol., ang.

298. 55-lecie MKS „Mazur” Sierpc. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 3, s. 51–52, il.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Życie literackie

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Czytają nowele płockiego Judyma = poz. 118

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Zaśpiewa Olga Bończyk = poz. 334
 — „O Liść Dębu” = poz. 303
 — SKOWRONSKI, Marcin.: Artyści w Sikorzu = poz. 111
299. SZATKOWSKA, Lena.: Pamiętnik Wandy Gołębiowskiej: wywiad rzeka z plocką poetką / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 41, s. 9, il.
 Zawiera także rec. książki: Gdyby nie Anna Frank... : wywiad rzeka z Wandą Gołębiowską / Wanda Gołębiowska, Leszek Skierski. – Płock 2013.
 — THEMERSON, Mieczysław: Manza = poz. 306
300. WIŚNIEWSKA, Maria.: Narodowe czytanie Aleksandra Fredry w Sierpcu / Maria Wiśniewska. // Nasz Sierpc. – 2013, nr 3, s. 23–24, il.

Poezja. Recenzje

- 301. FRAN CZAK, Lech (1939–).:** Czas nie liczy chwil / Lech Franczak. – Płock: Wydawnictwo Korepetytor Marian Gałczyński, 2013. – 59, [1] s.; 17 cm. – ISBN 978-83-61117-87-2
 — KLICKA, Barbara.: Mam w sobie coś stąd i skądinąd = poz. 92
302. (LESZ).: Tylko jeszcze echo: wydawnictwa / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 40, s. 8, il.
 Zawiera rec. książki: Tylko jeszcze echo / Alicja Wiśniewska. – Płock, 2013.
303. „O Liść Dębu”: wiersze nagrodzone: XXV edycja Ogólnopolskiego Konkursu Poetyckiego im. Władysława Broniewskiego / [oprac. red. Ewa Luma]. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2013. – 74, [3] s.: il.; 20 x 21 cm. – ISBN 978-83-88028-69-4

Proza. Recenzje

- 304. KORDALA, Tomasz.:** Płock i północne Mazowsze na kartach literatury pięknej: Część pierwsza: „Władysław Herman i jego dwór” Zygmunta Krasińskiego / Tomasz Kordala. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 20–30, il.
305. (LESZ).: Bohater znad Wisły: publikacje / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 46, s. 9, il.
 Zawiera rec. książki: Opowiadania znad Wisły / Zdzisław Romanowski. – Toruń, 2013.
306. THEMERSON, Mieczysław (1871–1930).: Manza [Dokument elektroniczny]: nowele chińskie w wykonaniu plockich lekarzy / Mieczysław Themerson. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Płocku: Okręgowa Izba Lekarska w Płocku, 2013. – 1 płyta (CD) (3 godz. 6 min): digital, stereo.; 12 cm. – ISBN 978-83-88028-70-0

XIV. SZTUKA

Urbanistyka. Architektura

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Filharmonia rzuca cień na plocką kulturę = poz. 312
 — MICHALIK, Piotr.: Przez wielką płytę do świętej Jadwigi = poz. 130
307. NOWOGÓRSKI, Przemysław.: Mił odbudowy zamku w Gostyninie / Przemysław Nowogórski. // Nasze Korzenie. – 2013, nr 5, s. 14–19, il.
 — STEFAŃSKA, Ewelina.: Mediateka trójkątna = poz. 338
Malarstwo. Galerie
 — KASPRZAK, Mariusz.: In paradysum deducant te Angeli... = poz. 184
 — (!).: Ludzie i Kreski – wystawa Franciszki Themerson = poz. 120
 — STOŁOSKA-FUZ, Katarzyna.: Losy zesańców syberyjskich w twórczości Aleksandra Sochaczewskiego = poz. 114
308. SZATKOWSKA, Lena.: Bramy metafizyczne: w Płockiej Galerii Sztuki / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 47, s. 9, il.

Wystawa malarstwa Włodzimierza Dawidowicza i Macieja Mazura.

- 309. SZATKOWSKA, Lena.:** Grafiki, batiki, pastele: wystawa zbiorowa plockich artystów / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 9, il.
 Wystawa w Płockiej Galerii Sztuki.

Ochrona zabytków

- ADAMKOWSKI, Arkadiusz.: Eugenia, siostra generała = poz. 182
 — MAŁECKA, Agnieszka.: Coraz więcej odpowiedzi = poz. 325

Teatr

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Pani i Pan Themersonowie = poz. 119

Teatr Dramatyczny im. J. Szaniawskiego

- 310. MOKROWIECKI, Marek.:** Jan Skotnicki – nasz Profesor / Marek Mokrowiecki. // Nasz Płock. – 2013, nr 6, s. 6, il.
 Prof. Jan Skotnicki – dyrektor Teatru Dramatycznego w Płocku.
 — RYBAK, Henryk.: Skromny, dobry, ciepły człowiek = poz. 113

Recenzje teatralne

- 311. SZATKOWSKA, Lena.:** Ta sama pogoda na Zielonym Wzgórzu: plocki teatr młodego widza / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 42, s. 9, il.
 Zawiera rec. przedstawienia : Ania z Zielonego Wzgórza / Lucy Maud Montgomery ; reż. Karol Suszka ; Teatr Dramatyczny, Płock.

Muzyka

- 312. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Filharmonia rzuca cień na plocką kulturę / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 266, s. 1, 4–5, il.
 Projekt budynku filharmonii plockczanki Moniki Berdek.
 — BONKOWSKA, Barbara.: Marcin Kamiński – patron Państwowej Szkoły Muzycznej I st. w Sierpcu = poz. 90
313. JAM.: Niech zabrzmie muzyka: koncert laureatów konkursu im. Tadeusza Paciorekiewicza / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2013, nr 46, s. 12, il.
 Koncert w Centrum Kultury i Sztuki im. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Sierpcu
 — KLICKA, Barbara.: Mam w sobie coś stąd i skądinąd = poz. 92
 — STEFAŃSKA, Ewelina.: Uczeń plockiej szkoły muzycznej zachwycał jurorów we Włoszech = poz. 110
 — TYSZKIEWICZ, Jolanta.: W harmonii z sobą = poz. 121

Film

- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Pani i Pan Themersonowie = poz. 119
314. LEWANDOWSKA, Anna.: Nagle w kinie zrobiło się bardzo biało / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 250, s. 4–5, il.
 Spotkanie z senatorem, szefem gabinetu Lecha Wałęsy – Andrzejem Celińskim w plockim kinie Helios z okazji projekcji filmu „Wałęsa. Człowiek z nadziei”.

Fotografia

- 315. BEES.:** Krzyczą, informują, uświadamiają: najlepsze 83 plakaty w Książnicy Płockiej / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2013, nr 51/52, s. 32, il.
 XVII Biennale Plakatu Fotograficznego.
 — DYBIEC, Aleksandra.: Drogiej kuzynce Loni... Płock, 27 lipca 1921 roku = poz. 288
 — ROBAK, Waldemar.: Ile getta pozostało w głowach ludzi? = poz. 291

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

- 316. BEDNARCZYK, Rafał.:** [Szkolne i parafialne nauczanie religii – recenzja] / Rafał Bednarczyk. // Studia Płockie. – T. 41 (2013), s. 259–261
 Zawiera rec. książki: Szkolne i parafialne nauczanie religii w II Rzeczypospolitej na przykładzie diecezji plockiej / Ryszard Czekalski. – Sandomierz, 2012.

- BOGOMILSKA, Kaja.: Wzorem Chrystusa = poz. 88
- 317. GIERULA, Barbara Ewa.:** Tradycje mszy świętej w intencji ojczyzny i narodu / Barbara Ewa Gierula. // *Notatki Płockie*. – 2013, nr 4/237, s. 42–45, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- 318. GRZYBOWSKA, Elżbieta.:** Wspólnota dobrych ludzi: jubileusz parafii św. Wojciecha w Płocku / Grzybowska, Elżbieta. // *Gość Niedzielny*. – 2013, nr 48, dod. *Gość Płocki*, nr 48/250, s. VIII, il.
- 319. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–).:** Duchowieństwo katolickie diecezji płockiej w okresie powstania styczniowego / Michał Marian Grzybowski. // *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*. – T. 5 (2013), nr 25–42
- 320. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937–).:** Pasterz zesłaniec Kacper Borowski – biskup płocki 1883–1885 / Michał Marian Grzybowski. // *Studia Płockie*. – T. 41 (2013), s. 181–187. – Streszcz. w jęz. angielskim.
- (gsz.): Strażnicy historii = poz. 261
- 321. Inicjatywy i wydarzenia Roku Wiary (2012–2013) w Diecezji Płockiej / oprac. Kuria Diecezjalna Płocka. // Miesięcznik Pasterski Płocki. – 2013, nr specjalny – Rok Wiary 2012–2013, s. 7–183, il.**
- 322. KOCZTUR, Agnieszka.:** Wiara wychodzi na ulice: Dni Kultury Chrześcijańskiej w Płocku / Agnieszka KoczTUR. // *Gość Niedzielny*. – 2013, nr 43, dod. *Gość Płocki*, nr 43/245, s. V, il.
- 323. KUŹNIEWSKA, Zofia.:** Parafia św. Mikołaja w Gąbinie / Zofia Kuźniewska. // *Studia Płockie*. – T. 41 (2013), s. 227–241, il. – Streszcz. w jęz. angielskim.
- (lesz.): Serdeczne emocje świadczą o Bogu = poz. 249
- (lesz.): Wielki spofecznik i patriotą = poz. 93
- 324. LEWALSKI, Krzysztof (1965–).:** Relacja o stanie diecezji płockiej z 1913 r./ Krzysztof Lewalski. // *Studia Płockie*. – T. 41 (2013), s. 189–196. – Tekst część. łac. – Streszcz. w jęz. angielskim.
- 325. MAŁECKA, Agnieszka.:** Coraz więcej odpowiedzi: remont Kościoła Farnego w Płocku / Agnieszka Małeczka. // *Gość Niedzielny*. – 2013, nr 46, dod. *Gość Płocki*, nr 46/248, s. III, il.
- PIEKARSKI, Jacek.: Biskupie Czesławie Kaczmarku! Chcemy pamiętać..! = poz. 89
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Jak rodzą się święci = poz. 117
- 326. POLKOWSKI, Mirosław.:** Kalendarz maryawicki na rok 1913 (rocznik szósty) / Mirosław Polkowski. // *Mariawita*. – 2013, nr 10–12, s. 8–9, il.
- 327. ROJEWSKI, Andrzej (1939–).:** Ksiądz Walentego Załuski „Wykład Mszy świętej” na łamach tygodnika diecezji płockiej „Mazur” z lat 1907–1908 / Andrzej Rojewski. // *Studia Płockie*. – T. 41 (2013), s. 197–218. – Streszcz. w jęz. niemieckim.
- 328. RUTOWSKI, Tadeusz.:** Historia mojego powołania do kapłaństwa. Wspomnienia / Tadeusz Rutowski. // *Studia Płockie*. – T. 41 (2013), s. 11–39
- 329. SKOTNICKA, Joanna.:** Olimpiada Teologii Katolickiej jako forma katechezy pozaszkolnej na terenie diecezji płockiej w latach 1994–2010 / Joanna Skotnicka. // *Studia Płockie*. – T. 41 (2013), s. 243–250. – Streszcz. w jęz. angielskim.
- 330. ZAKRZEWSKI, Andrzej (1951–).:** Tłuchowska świątynia / Andrzej Zakrzewski. – Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2013. – 63, [1] s., [40] s. tabl.: il. (gt. kolor.); 21 cm. – Bibliogr. s. 62–63. – ISBN 978-83-63012-39-7

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki naukowe

- SZATKOWSKA, Lena.: Wstrzymał słońce, ruszył ziemię... [Biblioteka im. Zielińskich TNP] = poz. 250

Biblioteki publiczne

- AW.: Sierpc „za cara” = poz. 141
- 331. JAM.:** Książki nigdy nie bywają w złym humorze: otwarcie biblioteki / JAM. // *Kurier Sierpecki*. – 2013, nr 47, s. 12, il.
- Powiatowa Biblioteka Publiczna w Sierpcu.
- 332. RAD.:** O PRL-u na wesoło: w Bibliotece Miejskiej / rad. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 48, s. 13, il.
- Wystawa w czytelni Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu.
- rad.: Sierpc w dobie cara = poz. 143
- WIŚNIEWSKA, Maria.: Narodowe czytanie Aleksandra Fredry w Sierpcu = poz. 300
- **Wrażliwy** obserwator = poz. 83
- **Zmarł** Jan Burakowski = poz. 84

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

- 333. BEES.:** Czyta wnuczek, uczy się dziadek: Chotomek dla seniora / BeeS. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 40, s. 6, il.
- Projekt „Let’s go” w ramach programu partnerskiego Grundtvig „Uczenie się przez całe życie” realizowany przez Bibliotekę dla dzieci.
- BeeS.: Krzyczą, informują, uświadamiają = poz. 315
- BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Czytają nowele płockiego Judyma = poz. 118
- 334. BLINKIEWICZ, Krzysztof.:** Zaśpiewa Olga Bończyk / Krzysztof Blinkiewicz. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 278, s. 9, il.
- XXV edycja konkursu „O liść dębu”.
- 335. LESZ.:** Antybohater, który siedzi w każdym z nas: Krzysztof Varga w Książnicy Płockiej / lesz. // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 51/52, s. 9, il.
- Spotkanie w ramach projektu „Razem, aktywnie i z Kulturą”.
- 336. (LESZ).:** Multimedialna Książnica / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 46, s. 2, il.
- Otwarcie Centrum Informacyjno-Edukacyjnego „e-kał”.
- 337. (LESZ).:** O Wschodzie i wschodniości z Andrzejem Stasiukiem: w Książnicy Płockiej / (lesz). // *Tygodnik Płocki*. – 2013, nr 40, s. 9, il.
- Spotkanie z Andrzejem Stasiukiem w ramach projektu „Razem, aktywnie i z Kulturą”.
- 338. STEFAŃSKA, Ewelina.:** Mediateka trójkątna / Ewelina Stefańska. // *Gazeta Wyborcza – Płock*. – 2013, nr 284, s. 3, il.
- Projekt biblioteki multimedialnej w Płocku z pracowni architektury EM4Brataniec Marcina Bratańca z Krakowa.
- SZATKOWSKA, Lena.: Pamiętnik Wandy Gołębiowskiej = poz. 299

Czasopiśmiennictwo

- 339. KRUSZEWSKI, Zbigniew.:** [Na marginesie swobody. „Notatki Płockie” (1956–2011) – regionalne czasopismo naukowe w procesie zmian politycznych i historycznych – recenzja] / Zbigniew Kruszewski. // *Studia Mazowieckie*. – 2013, R. 8/15, nr 4, s. 169–171
- Zawiera rec. książki: Na marginesie swobody. „Notatki Płockie” (1956–2011) – regionalne czasopismo naukowe w procesie zmian politycznych i historycznych / Andrzej Kansy. – Płock, 2012.
- ROJEWSKI, Andrzej: Ksiądz Walentego Załuski „Wykład Mszy świętej” na łamach tygodnika diecezji płockiej „Mazur” z lat 1907–1908 = poz. 327

INDEKS OSOBOWY

- AD. 156
Adamkowska, Emilia 19, 80
Adamkowski, Arkadiusz 123, 181-2
Adamska, Anna 228
Adamski, Andrzej 5

Ajdyn, Agnieszka 163
 and. 157
 Augustowska, Joanna 200
 AW. 141
 Bednarczyk, Rafał 316
 BeeS. 133, 150, 285, 315, 333
 Bernatowicz, Jan 183
 Biderman, Andrzej W 199
 Bielak, Małgorzata 1
 Bijak, Bartosz 126
 Blinkiewicz, Krzysztof 79, 92, 115, 105, 118-9, 123, 134, 137, 259, 277, 293, 312, 334
 Bogomilska, Kaja 88
 Bońkowska, Barbara 90
 Boszko, Michał 220
 Brzeziecki, Andrzej 94
 Buczkowski, Krzysztof 24
 Cegłowska, Blanka zob. Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka.
 Chabowski, Grzegorz 210
 Chodkowski, Lech 188
 Chudzyński, Marian 144
 Chyba, Mirosław 208
 Cyl, Jolanta zob. Fronczak-Cyl, Jolanta.
 Czapiewski, Konrad Ł. 159
 Czerwiński, Kazimierz 211
 Danieluk, Jacek 127, 221, 239
 Dąbrowski, Jacek 220
 Dąbrowski, Paweł 18
 Dobijański, Mariusz 49-50
 Dobroń, Elżbieta 1
 Dudkiewicz, Wojciech 95
 Duraj, Danuta zob. Walczak-Duraj, Danuta.
 Duszczyk, Michał 166, 169
 Dwojnych, Andrzej 32
 Dybiec, Aleksandra 79, 96, 115, 212, 227, 288
 Dybowska, Iwona 26
 Dzięgielewski, Andrzej 64
 E. G. 213-4
 (eg). 209, 240
 Ferens, Anna 151
 Ferfecki, Wiktor 98
 Formańska, Elżbieta 278
 Franczak, Lech 301
 Friszke, Andrzej 97, 189
 Fronczak-Cyl, Jolanta 260
 Frydtychowicz, Waldemar 260
 Fuz, Katarzyna. zob. Stołoska-Fuz, Katarzyna.
 Gałuszewski, Andrzej 228
 Gancarzyk, Marek 21
 Gąsiorowski, Paweł Bogdan 125
 Gębska, Renata 260
 Gierula, Barbara Ewa. 317
 Goliszewski, Marek 160
 Gołębiowska, Wanda 86
 Goralewski, Marcin 167
 Góralczyk, Jolanta zob. Tymińska-Góralczyk, Jolanta.
 Graczyk, Roman 98
 Gregorczyk, Ewa 67
 Grochowska-Iwańska, Krystyna 145
 Grochowski, Mirosław 161
 Grodkiewicz, Waldemar 152
 Grzybowska, Elżbieta 318
 Grzybowski, Michał Marian 319-20
 (gsz). 193, 238, 254, 261, 263, 266, 274
 gsz Oprac. 222, 223, 229-30, 233-5
 Gustowski, Bolesław 183
 Gutowska, Paulina 15
 Iwańska, Krystyna zob. Grochowska-Iwańska, Krystyna.
 Jabłoński, Paweł 98
 (jac). 128, 224-5
 Jagodzińska, Małgorzata 243
 JAM 83, 108, 241, 264, 313, 331
 Janc, Krzysztof 159
 Janicki, Andrzej 39-40
 Jankowska, Barbara 194
 Jaworska, G. 269
 Jeż, Marianna 15
 Jol. 294-5
 Justyńska, Teresa zob. Radwańska-Justyńska, Teresa.
 Kalkowski, Dariusz 226
 Kamińska, Bernadeta 279
 Kansy, Andrzej 55, 247
 Kansy, Małgorzata 38
 Kapuścińska, Marzena 245
 Karkusz, Beata 276
 Kasprzak, Mariusz. 184
 Kajak, Damian 280
 Klekowicka, Małgorzata 251
 Klicka, Barbara 92
 Kloc-Nowak, Weronika 297
 Kłodawski, Krzysztof 146
 Kocznur, Agnieszka 78, 322
 Kołodziejska, A. 269
 Kołomańska, Magdalena 7
 Komornicki, Tomasz 205
 Konarska-Pabiniak, Barbara 136, 153
 Koński, Wiesław Adam 46, 99
 Kopeć, Wiesław 74
 Kordala, Tomasz 45, 304
 Korzan, Daniel 178
 Kosek, Mirosław 61
 Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona.
 Kowalski, Rafał 289
 Kowalski, Tomasz 142
 Kozakowska, Katarzyna 7
 Kozłowska, Zofia 54, 72, 204, 297
 Krajewski, Tomasz 36
 Krawczyńska, Renata 48
 Krukowski, Tomasz 185
 Kruszewski, Tomasz 246, 267
 Kruszewski, Wojciech 14
 Kruszewski, Zbigniew Paweł 248, 339
 Kruszyńska, M. 216
 Kucińska, Małgorzata 161
 Kurach, Aurelia 217
 Kuźniewska, Zofia 323
 (l). 120
 la 134
 Lemańska, Izabela zob. Lis-Lemańska, Izabela.
 (lesz) 85, 93, 154, 249, 270, 281-2, 290, 302, 305, 335, 336-7
 Lewalski, Krzysztof 324
 Lewandowska, Anna 100-1, 112, 179, 255, 314
 Lipińska, Wiesława 33
 Lis-Lemańska, Izabela 244
 Liszewska, Ewa 129
 Liszewski, Bogumił 129
 Luma, Ewa 303
 Majchrzak, Janusz 180
 Małachowski, Ada 82
 Małacka, Agnieszka 325
 Marczak, Iwona 275
 Maślanka, Piotr 271
 Matuszewska, Anna 27

- Mazowiecki, Tadeusz 190
 Mazurska, Wiesława 1
 Michalak, Grażyna 175
 Michalik, Piotr 130
 Michałek, Zofia 268
 Michnik, Adam 102
 Mieszkowski, Wiktor 4
 Milewski, Mirosław 227
 Mioduszewska-Olszewska, Monika 113
 Mokrowiecki, Marek 310
 Moskalewicz, Marcin 169
 Mućka, Magdalena 201
 Nagiewicz, K. 218
 Napora, Halina 231
 Nasiadka, Ilona 16
 Nędział, Michał 15-6
 Niestuchowski, Piotr 38
 Noiński, Emil 107
 Nowacka, Anna 75
 Nowacki, Tomasz 202
 Nowak, Gabriela 81
 Nowak, Weronika zob. Kloc-Nowak, Weronika.
 Nowakowski, Andrzej 228
 Nowogórski, Przemysław 307
 Nycek, Jan Bolesław 41
 Olczyk, Eliza 103
 Olejniczak, Aldona 215
 Olszewska, Monika zob. Mioduszewska-Olszewska, Monika.
 Ostrowska, Anna 276
 Pabiniak, Barbara 136, 153
 Piechowski, Mariusz 215
 Piekarski, Jacek 89
 Piętka, Włodzimierz 117
 Pilawski, Krzysztof 189, 192
 Podśędek, Marcin 70
 Polkowski, Mirosław 326
 Pótturzycki, Józef 59
 Przybylska-Wendt, Grażyna 242
 Przygocka, Janina 65
 Ptasiewicz, Zbigniew 60
 rad. 143, 332
 Radwańska-Justyńska, Teresa 197, 257
 Richards, James R. A. 207
 Robak, Waldemar 291
 Rogowiecki, Witold 122
 Rojewski, Andrzej 327
 Ronowicz, Anna 260
 Rosik, Piotr 172
 Rosłon, Krzysztof 168
 Rumińska, Joanna 286
 Rutowski, Tadeusz 328
 Rybacki, Dariusz 198
 Rybak, Henryk 113
 Rychlik, Grażyna zob. Szumlicka-Rychlik, Grażyna.
 Rzepecka, Malwina 71
 Rzeszotarska, Anna 287
 Samborski, Mariusz 283
 Schipper, Ignacy 138
 Sierandt, Maria 38
 Skibowska, Jadwiga 173
 Skierski, Leszek 86
 Skotnicka, Joanna 329
 Skowroński, Marcin 111
 Sławek, Tadeusz 191
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 71
 Sobczak, Mariusz 155, 176-7, 296
 Sobiecka, Katarzyna 200
 Sobieraj, Leonard 8
 Sokolnicki, Michał 139
 Sokołowska, Joanna 6
 Sroka, Barbara 158
 Stachurska, Agnieszka 51
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka 132
 Stefańska, Ewelina 110, 338
 Stogowska, Anna Maria 87, 109
 Stołoska-Fuz, Katarzyna 114
 Stratenwerth, Ewa zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa.
 Struzik, Adam 231
 Strzelecki, Zbigniew 34, 162
 Szat. 170, 232
 Szatkowska, Lena 106, 124, 121, 250, 284, 292, 299, 308-9, 311
 Szatkowski, Tomasz 63, 160, 165, 174
 Szkopek, Grzegorz 116, 206
 Szumlicka-Rychlik, Grażyna 140
 Szydłowski, Edward 77
 Szymańska, Hanna 194
 Ślęzak, Patryk 28
 Śmigieński, Marcin 252
 Themerson, Mieczysław 306
 Tomaszewska, Urszula 52
 Tuchanowicz, Jerzy 188
 Tymińska-Góralczyk, Jolanta 91
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Tyszkiewicz, Jolanta 121
 Umiński, Michał 147, 171
 Wachowska, Wiktoria 272
 Walczak-Duraj, Danuta 22
 Walenciak, Robert 190
 Waluś, Jan Henryk 149, 186
 Waluś, Konrad Jan 149
 Wanecki, Jarosław 306
 Wasilewski, Przemysław 175
 Wendt, Grażyna zob. Przybylska-Wendt, Grażyna.
 Wilczek, Olga 253
 Wiśniewska, Maria 300
 Wiśniewski, Janusz 73
 Wiśniewski, Sławomir 25
 Wojtalewicz, Urszula 265
 Woźniak, Dariusz 13
 Wroński, Paweł 97, 192
 Wysocka, Malwina 161
 Zadrozny, Krzysztof 187
 Zakrzewski, Andrzej 330
 Zbyszewska, Alicja 17
 Zdrojewski Marek, Z. 258
 Ziętek, Janina 35
 Ziółkowski, Andrzej F. 66
 Zugaj, Leszek 237
 Zygnier, Leszek 148
 Żak, Robert 245
 Żakowski, Jacek 104

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Elżbieta Dobroń,
Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Wł. Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@bibl.plock.pl